

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. P. Ernstsen:

*Historiske
Optegnelser
fra
Rørby Sogn*

479 930
AFSLUTTET 1. JANUAR 1918

H. P. ERNSTSEN
HISTORISKE OPTEGNELSER FRA RØRBY SOGN

H. P. Ernstsen 1895

H. P. ERNSTSEN

HISTORISKE OPTEGNELSER

FRA

RØRBY SOGN

TIL 1. JANUAR 1918

KALUNDBORG MCMXVIII
I KOMMISSION J. L. ELLINGS BOGHANDEL
KALUNDBORG DAGBLADS BOGTRYKKERI

FORORD

---

*„Mindet vel lader som ingen Ting, —
er dog et lønligt Kildespring“ —*

hedder det saa smukt og sandt. Men ligesom Mindet for den enkelte er en Kilde til Sorg og Glæde, Vemod og Lykke, saaledes er der i det lille Samfund indenfor Hjemmet en fælles Erindringens Kilde, et fredhelligt Væld, om hvis Bred vokser de fagre Kærminder, hvoraf Forældre og Børn, Slægt og Venner i stille Timer fletter Glædens eller Sorgens Kranse, dyrebare i Liv og Død.

Ogsaa den større Kreds, der omsluttet af et Sogns Grænser, har sine Samfundsminder, sine Erindringer om fælles Id og Stræben, maaske imellem om Kamp og Strid, men ogsaa om samdrægtigt Arbejde, om forenede Ønsker og Forhaabninger og om fælles Maal.

Nogle af disse Erindringer og Minder fra Rørby Sogn, særlig for de sidste 50 Aar, var det min Hensigt ved efterfølgende lille Skitse at læste paa Papiret, idet jeg haaber derved at redde fra Glemsel et og andet, der kan have Interesse for Nutiden og maaske i enkelte Punkter blivende Værd for Fremtiden. Og er det mit Haab, at mit lille Arbejde, der er fremgaaet af levende Samfølelse overfor mit Sogns Beboere, ogsaa af disse vil blive modtaget med venlig Forstaaelse og skønsom Kritik.

Af skriftlige Kilder har jeg paa enkelte Steder benyttet følgende:

Traps Beskrivelse af Danmark, forsaavidt den angaar Rørby Sogn; Fr. Algreen-Ussings „Historisk-topografiske Efterretninger om Arts Herred“:

J. P. Jensens „Den gudelige Forsamlingsbevægelse paa Tissøegnen 1830—1848“ og sammes „Skildringer fra Bondebevægelsens første Kampaar“:

endelig Helwegs „Kirkehistorie efter Reformationens Indførelse“.

Desuden har jeg personlig modtaget Meddelelser fra forskellige, som jeg herved bringer min bedste Tak. Særlig takker jeg min mangeaarige Ven og Foresatte Hr. Provst Hertz i Finderup, forhenværende Lærerinde Dorthea Jørgensen og Sogneraadformand Karl Nielsen i Kærby, Gaardejer Jens Pedersen i Uggeløse, og endelig min kære Svigerinde Marie Nielsen, hvis enestaaende Hukommelse har ydet mig en stor Hjælp ved Udredningen af de ofte indviklede Slægtsforhold mellem flere af de omtalte Familier; men sidst og mest takker jeg Sognets Beboere, de døde og de levende, hvis Liv og Virken for mig har været Kilden, hvorfra mine i det efterfølgende optegnede Erindringer er øst.

Januar 1918.

FORFATTEREN

I.

Stedsbetegnelser og Slægtregistre.

Rørby Sogn, der bestaar af Byerne Rørby, Kærby og Uggeløse, har et Areal af 2842 Tdr. Land med 286¹/₄ Tdr. Hartkorn. Der har aldrig i Sognet været Herregaarde; Præstegaarden, der har 12 Tdr. Hartkorn med 86 Tdr. Land, er nu som tidligere den største Gaard. Bøndergaardenes Indmarkslodder har gennemgaaende et Areal af ca. 50 Tdr. Land, hvortil saa oprindelig hørte iorskellige Udmarkslodder („Græsmarks“- , „Eng“- og „Moselodder“) med tilsammen henimod 15 Tdr. Land. En stor Del af Gaardene er nu udparcellerede, og de oprindelig 42 hele Gaarde var allerede i 1860 udstykkede til 63 (store og smaa). Samme Aar var der 110 Huse med Jord og 33 uden Jord. Folketallet er i de sidste 100 Aar forøget betydeligt. I 1801 var det saaledes kun 623, i 1834: 882, i 1840: 925, i 1855: 1024. Efter den Tid har det holdt sig temmelig uforandret. Ved Folketællingen 1911 var det saaledes 1025. Sognets Jorder bestaar hovedsagelig af Rullestensler med Muldoverflade, dog findes der Pletter hist og her bestaaende af Grus og Sand, f. Eks. Rørby Græsmark. De højeste Punkter er „Teglbjerg“ („Tejbjerg“) og „Mogens Banke“ paa Rørby Mark samt Voldbjerg sydvest for Uggeløse. Af Mosestrækninger kan nævnes „Rørmosen“ ved Kærby Enge og „Store“- samt „Lille-Bavnemose“ („Banemose“) mellem Rørby og Uggeløse. Landevejen fra Kalundborg deler sig midt i Rørby By i to Arme, hvoraf den ene fører til Slagelse, den anden til Sorø. Disse Veje er nu makadamiserede og forsynede med Træer paa begge Sider ved Amtmand Billes Foranstaltning. I Sognet, som hidtil har været aldeles skovløst, er der nu i de senere Aar plantet Smaalunde, særlig ved Bavnemoserne, hvor jeg selv har anlagt en Plantage paa 1¹/₂ Td. Land, der indeholder alle danske Skovtræer og Buske. Men forøvrigt er Jorden for frugtbar til, at nogen tænker paa at plante Skove efter en større Maalestok. Uggeløse Græsmark grænser til Store-Belt og ender ud mod dette flere Steder i Klinter, der dog ikke har nogen betydelig Højde. Sognet har

tidligere været rigt paa Kæmpehøje, men mange af disse er nu sløjfede. De saakaldte „Olshøje“ paa Kærby Mark er fredede; desuden findes to smukke Langdysser i Rørby Græsmark temmelig ubeskadigede, ligesom en smuk Høj fra Broncealderen ved Uggeløse Skole, „Bavnehøj“, ved sin anselige Højde pryder Egnen. De øvrige Høje, som endnu findes, er mere eller mindre beskadigede. Paa Uggeløse Mark er en gammel Borgplads endnu synlig. Den har Navn af „Børen“ (ɔ: Borgen), er en regelmæssig Firkant og har været omflydt med Vand paa de 3 Sider. Da jeg i 1881 sammen med Dr. Henry Petersen fra Nationalmuseet undersøgte Pladsen, fandt vi et svagt Fundament bestaaende af naturdannede Sten i to sammenstødende Rækker, der viste, at Bygningerne kun har været Bindingsværk, hvorfor intet Spor af Murene er bevaret.¹⁾

Markerne var for Aar tilbage rige paa Oldsager fra Stenalderen, navnlig fra dennes yngre Periode og tildels fra Overgangstiden (de „brednakkede“ og „knivnakkede“ Øksers Tid). En Del af disse har jeg søgt at redde fra Tilintetgørelse, og de findes nu i Kalundborg Museum som en særlig Afdeling for Rørby Sogn, idet de er indlemmede paa den Betingelse, at de aldrig maa sammenblandes med andre Fund, hvad Sognets kommende Slægter bør vaage over.

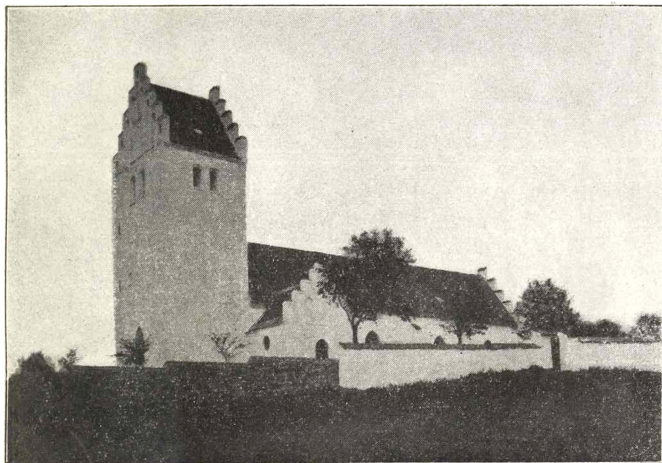
Naar jeg nu fra disse almindelige Bemærkninger om Sognet i sin Helhed gaar over til at nævne de enkelte Gaarde og Huse med deres Beboere, har jeg tænkt for en Ordens Skyld saavidt muligt at følge den i Kommunens Matrikulle angivne Rækkefølge, da dette vil lette Oversigten og gøre det muligt, naar mange Aar er gaaet, at finde netop det Sted og de Personer, om hvilke man ønsker Oplysning. Ligeledes vil jeg anføre Byerne i den Orden, hvori de efter samme Matrikulfortegnelse er anført.

Rørby By.

Den ældste og anseligste Bygning i Sognet er uden Sammenligning Kirken. Den ligger som bekendt i Byens Udkant mod Vest paa en Banke, hvorved den er synlig i lang Afstand fra Nord og Vest. Kirken, der er 92 Fod lang og 17½ Fod bred og forsynet med et højt og smukt formet Taarn, tager sig anselig ud og gør med sin velholdte Kirkegaard et lyst og hyggeligt Indtryk. Den midterste Del („Skibet“) har oprindelig været kortere og lavere, uden Hvælvinger. Denne Kirke var opført af utilhugne Kampesten, der endnu rager frem fra Murene. I en senere Tid blev disse Mure gjort højere, og Kirken overhvælvedes. I en endnu sildigere Tidsalder blev Korbuen mod Øst nedrevet, Skibet forlængedes, og en ny Korbue

opførtes. Samtidig forsynedes Kirken med Taarn, der forbandtes med Skibet ved en Spidsbue.

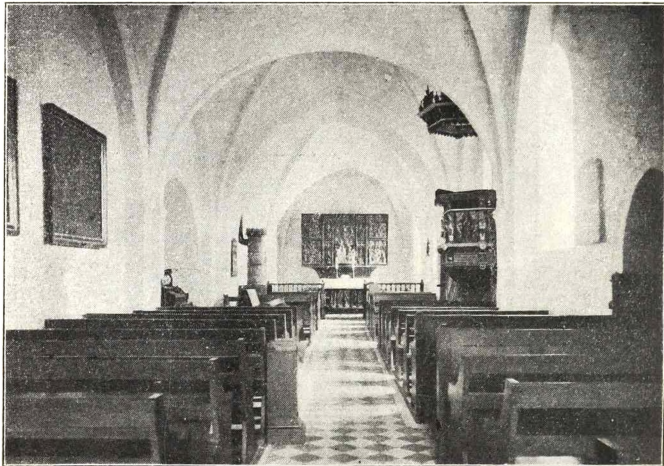
Samtlige Nybygninger opførtes af Munkesten. Det oprindelige Vaabenhus var paa Kirkens Nordside og benyttes nu til Materialhus. Det nuværende Vaabenhus er senere opbygget. Paa Nordsiden mellem Sakristiet og Materialhuset har tidligere

Rørby Kirke, set fra Sydvest.

været et Kapel, hvis Forbindelse med Kirken endnu kan ses som en stor Murbue dér, hvor Orgelet har sin Plads. I Aaret 1860 blev Kirken underkastet en stor Reparation, hvorved desværre flere gamle Indskrifter, ja endogsaa Malerier, er gaaet tabt, ligesom Nedgangen til Begravelsespladserne under Kirkegulvet blev tilmuret. Lemmen til denne Nedgang fandtes lidt vest for, hvor nu Kirkeblokken staar. Gamle Folk, der endnu lever, kan mindes Ligkisterne i denne „aabne Begravelse“, som de kalder den. Lige nedenfor Lemmen var bisat en Kvinde med et lille Barn i Armen. Under Vaabenhusets Gulv skal en af Præsterne, nemlig Magister David Kraiberg, tilligemed Datteren Christiana Augusta være jordet. Endelig skal Familien Rørdams Stamfader Niels Holgersen Bruun være begravet i Sakristiet, hvor hans velbevarede Ligsten, der tidligere laa som Gulv, nu er oprejst ved den vestlige Væg. Det synes som om Præsten Robert Budde, der døde 1840, var den første Sognepræst, der blev jordet paa Kirkegaarden.

I Kirkens Taarn fandtes oprindeligt to gamle Klokker; den største med Indskriften: Jelp Jhesus Maria Anna et Lite*) Susanna MDVIII, blev omstøbt 1864 af Anker Heegaard; den mindre med en tysk eller rettere hollandsk Indskrift, der angiver, at den er støbt af Mester Claus fra Dam 1643 (gennem Ild og Hede), findes endnu. Paa Materialhusets Loft henlaa i mange Aar to

Rørby Kirkes Indre, set fra Taarnet.

Træfigurer, Kristus og Jomfru Marie, der begge har været anvendte til det saakaldte „hellige Bedrag“, idet de var indrettede saaledes (ved Uddybninger i Hoved og Side), at Mariæ Øjne kunde fælde Taarer og Kristi „Vunde“ i Siden kunde flyde med Blod. Da Biskop Skat Rørdam ved en Visitats kravlede om paa Hvælvingerne, hvad der var hans Skik, fik han Øje paa dem og foranledigede dem indsendt til Nationalmuseet, men kun som Laan. Kirkens Altertavle, et saakaldt „Alterskab“, som kan sammenfoldes, er et Billedskærerarbejde i sen gotisk Stil med Stavværk til Afslutning foroven. Det forestiller i ophøjet Arbejde den korsfæstede Kristus mellem de to Røvere, endvidere 4 Afsnit af Lidelsehistorien og 4 Helgenbilleder: St. Lauren-

---

*) „Et Lite“ er ikke, som det synes, Latin, men en Fordrejelse af det plattyske Ord „lütte“, der betyder lille, altsaa „og lille Susanna“. Denne Susanne er ikke den bekendte fra Daniels Bog, men en Helgeninde af samme Navn, der led Martyr døden under Kejser Diocletian. Hun har formodentlig været Klokketøberens Skytspatron.

tius, Erasmus, Gregorius og Severinus. Paa Altertavlens Fod var der tidligere et Maleri forestillende Kristus med Glorie og Korssets Banner; paa hans højre Side en Pave med Tiara, paa venstre en Kardinal med rød Kappe og Hat. Ved enhver af dem stod endvidere en Biskop med Hue og Stav samt en Gejstlig af ringere Rang. Dette Maleri er gaaet tabt ved den omtalte Reparation, ligesom man ved samme Lejlighed tilintetgjorde to Indskrifter paa de øverste Kirkestole, der havde en betydelig Ælde. Paa Mandfolkestolen stod: „1582 er dette Arbeid gjord“; paa Fruentimmerstolen: „Karen Rasmusdatter. Salvabitur mulier per filiorum generationem, si permanserit in fide et dilectione cum sobrietate*) 1582“.

Prædikestolen, der er yngre end Altertavlen, er udført i Renæssancestil og af mindre Værdi. Den er imidlertid smukt restaureret 1906 af Maleren Niels Termansen, der har fornyet flere af Figurerne og belagt dem med smukke Metalfarver. Døbefonden er af Granit og stammer vistnok fra Kirkens oprindelige Opførelse. Bag „Degnestolen“ findes en Mindetavle for Sogndegn Rasmus Bæck († 1759), og nederst i Taarnet er ophængt et Brystharnisk med Fr. IV.s Navnetræk samt et Par Sporer og en itubrudt Kaarde, der tilsammen skal have tilhørt en Ritmester Ditlev von der Hude, født i Bremen 1654, død 1714. I Svallerup Kirke skal være to Fanestænger til Minde om den samme Mand, der formodentlig ligger begravet der. To gamle Malerier — Gangen til Golgata og Korsfæstelsen —, der omtales i Traps Beskrivelse uden nærmere Oplysninger, skænkedes til Kirken 1872 af Pastor Røgind, da han tog sin Afsked. De har ringe Værdi. Det samme gælder et Maleri af Fru Inge-mann, forestillende Stormen paa Genesarets Sø. Hun skænkede det 1850 til Kirken, idet hun antog, at der i Rørby Sogn, som grænsede til Havet, fandtes en stor Fiskerbefolkning, for hvem Stormens Betvingelse kunde have en særlig Betydning.

Rørby Kirke er tillagt en Tiende af 310 Tdr. 2 Skpr. 2 $\frac{1}{2}$ Fdkr. Byg samt 70 Kr. i Penge (for afløst Pligtarbejde). Bygningerne er assurerede for 56,680 Kr.

I lange Tider ejedes Kirken af Grevskabet Lerchenborg; men i Aaret 1913 gik den over til Selveje. Ved Overleverings-syn 8. August modtog Menighedsraadet Kirken med alt Tilbehør efter den i Synsprotokollen optagne Fortegnelse over løst og fast Inventar paa de af Autoriteterne fastslaaede Betingelser, som Menighedsraadet ikke havde Magt til at ændre. Hovedbestemmelsen var den, at Kirken for Fremtiden ved en Bestyrelse, bestaaende af alle Medlemmer af Menighedsraadet i For-

---

*) Denne latinske Indskrift er Pauli 1. Brev til Timotheos 2,15 med Udeladelse af Ordet „Hellighed“, altsaa: „Kvinden frelses ved Barnefødsel, om hun forbliver i Tro og Kærlighed med Tugt (eller rettere med Sædelighed)“.

ening med en af Sogneraadet valgt Tilforordnet, skulde styre sine egne Sager, og at den skulde holdes vedlige for Renterne af en henlagt Kapital, stor 18,875 Kr. De 70 Kr. for afløst Pligtarbejde, som Sogneraadet hidtil har betalt til Lerchenborg, skal fremtidigt betales til Kirken. Ligeledes tilkommer denne Renten af de Smaasummer, der til forskellige Tider er indkommet ved Salg af Jord til Gravsteder for følgende: Dyrslæge Olsen og Hustru (for bestandig), Familien Lamberts Gravsted (for Tid), Gdr. Bertel Poulsens Gravsted (for Tid) og Lærer Ernstsens Familiebegravelse (for bestandig).²⁾

Øst for Kirken ligger Præstegaarden, Matr. Nr. 1, der bestaar af 4 Længer, tildels sammenbyggede, idet en overdækket Gang forener den østlige Længe med Stuebygningen. Kun i det sydvestlige Hjørne er der en Aabning mellem Længerne; men den manglende Sammenbygning paa dette Sted erstattes af Kirkegaardsmuren, gennem hvilken en Laage danner en nær Forbindelse mellem Præstegaarden og Kirken.

Den gamle Præstegaard skal være opført 1819 og havde samme Beliggenhed og Udstrækning som den nuværende. Det omtales i en ældre Beskrivelse af denne, at Vaaningshuset havde smukke og bekvemme Værelser. Da skete i Aaret 1867 den Ulykke, at hele den sammenbyggede Gaard brændte, hvorved en stakkels Karl omkom. Aarsagen til Branden blev aldrig opklaret; men Præsten og hans Familie tog sig det skete meget nær. Pastor Røgind, i hvis Embedstid Branden fandt Sted, var en praktisk Mand og forstod at spare i alle Forhold, og ved Opførelsen af den ny Præstgaard udvikledes denne Egenskab til de yderste Grænser. Byggægælden, der forlængst er afbetalt, var derfor ikke stor, men Bygningernes Soliditet led derunder, hvad de efterfølgende Præster maatte undgælde for. Der har derfor til forskellige Tider været større Reparationer nødvendige, særlig i Pastor Bruhns Tid.

Til Præstegaarden hører en stor og fortrinlig beskyttet Have med gamle Træer. De største af Træerne, nogle kæmpemæssige Popler, der var en Seværdighed i vor træfattige Egn, er dog fældede ved Pastor Forman af økonomiske Grunde. I Pastor Voigts Tid var Haven meget smuk. Han lod Parken, der under Pastor Røgind var fyldt, opgrave og anbragte smukke Stensætninger terrasseformigt ved Bredderne, ligesom han gravede en Kanal mellem den inderste og yderste Park og forsynede den med en buet Bro, der fra Vejen tog sig smukt og imponerende ud. Lindealleen ved Indkørslen til Præstegaarden blev ogsaa plantet af Pastor Voigt, der samtidig anlagde en ny Urtehave syd for den gamle Have, hvor den endnu findes. Pastor Bruhn plantede i sin Tid en Del unge Frugttræer midt i Haven. De har begyndt at bære Frugt, men staar for tæt. De to store

og smukke rødblomstrende Kastanietræer i Havens østlige Ende har jeg personlig plantet i Pastor Voigts Tid.

Udenfor Præstegaarden mod Vest ligger spredt for hverandre Forpagterbolig, Svinehus og Stakkehjælm, der tilsammen tilhører den nuværende Forpagter Anders Peter Nielsen, en Søn af den tidligere Forpagter Ole Nielsen. Han bor dog ikke længere i Rørby, men paa sin Ejendom „Charlottegaard“ ved Hedehusene.

Præstetienden, der nu som overalt i Landet er afløst, bestod af 10 Tdr. Rug, 203 Tdr. 6 Skpr. 3 Fdr. Byg og 38 Tdr. 5 Skpr. 2½ Fdr. Havre samt for Smaaredsel 69 Rdl. 4 Mk. 6 Sk. For indfriet Bankheftelse 269 Rdl. Endvidere ejede Præstekaldet et Hus midt i Kærby, der af Pastor Voigt solgtes til Klaus Pedersen for 600 Kr. Embedets gamle Reguleringssum var 1052 Rdl. og Indløsningssummen for Præstegaarden 500 Rdl.

Efter disse almindelige Oplysninger om Præstegaard og Embede vil jeg omtale de Præster, der har beklædt dette Embede saa langt tilbage i Tiden, som Efterretninger derom er bevarede. Desværre findes i Rørby Kirke ingen Tavle med Præstefortegnelse som i saa mange andre Kirker, og Sognets Ministerialbøger gaar ikke længere tilbage end til 1812. Fra den katolske Tid er kun opbevaret Navnet paa en Præst Jep Andersen, der i Aaret 1500 skænkede Tienden af en Mensalgaard („Rabens Lod“) til St. Gertruds Alter i Kalundborg Kirke, for at der hver Onsdag skulde læses en Messe for ham og for alle kristne Sjæle af Præsten der. Ved Reformationens Indførelse fritoges Præsten i Kalundborg for Messelæsningen, men Tienden beholdt han, som det vil være Beboerne af „Rabens Lod“ bekendt.

Den første Præst efter Reformationen, som er os bekendt, var:

1. Frans Andersen Bruun. Han var fra 1644 til 1647 Kapellan i Ondløse, fra 1647 til 1679 Præst i Rørby.
2. Eric Hansen Knoph blev kaldet hertil 1679 og døde 1689. Han var født 2. Januar 1650 i Bregninge, hvor Faderen Hans Pedersen Knoph var Sognepræst og Provst: Med sin første Hustru, Anna Knudsdatter Friis, som døde 1685, havde han to Børn: Knud, som døde i en ung Alder, og Anna, der blev gift med Købmand Ole Berg i Kalundborg, senere Birkedommer i Hornsherred. Hans anden Hustru Maren Sørensdatter Gram overlevede ham og ægtede Eftermanden i Kaldet; hun skal have været en Steddatter af Lauritz Kok fra Refsnæs Sogn (Forfatteren til den bekendte Sang: „Danmark dejligst Vang og Vænge“, Nye Danske Mag. V. 244).
3. Daniel Schrøder blev kaldet hertil 1689 og døde 1695. Hans Hustru, der, som ovenfor nævnt, havde været gift

- med hans Formand, overlevede ham og ægtede derefter den næste Sognepræst. Med Pastor Schrøder havde hun 4 Børn.
4. Niels Holgersen Bruun blev kaldet 1695 og døde 1707. Han var, som ovenfor nævnt, gift med Enken efter sine to Formænd og havde med hende 3 Børn, hvoraf Sønnen Holger, der antog Navnet Rørdam, blev Sognepræst og Provst i Vigersted ved Ringsted og er Stamfaderen til den bekendte Rørdamske Slægt. Pastor Bruuns Ligsten findes, som foran nævnt, i Kirkens Sakristi, hvor han ligger begravet. Han skal være en Brodersøn af den under Nr. 1 nævnte Frans Andersen Bruun.
  5. Poul Paludan, kaldet af Kommerceraad Paludan 2. Januar 1708, døde i Slutningen af Aaret 1719 eller Begyndelsen af 1720.
  6. Christian Carl Borthig, kaldet 29. April 1720, død 18. Marts 1748, 58 Aar og 7 Maaneder gammel. Han var tvende Gange gift, først med Valborg Sofie Schachter, død 23. Maj 1736, senere med Mette Marie Juul Grundtvig, der vistnok overlevede ham.
  7. Envold Peter Holst, kaldet 5. April 1748, død i Juni (begravet den 25.) 1761. Med sin første Hustru Marie Kathrine Sommerfeldt, død 1. September 1756 i en Alder af 37 Aar, havde han to Døtre, Christiane Carolina, døbt 31. Aug. 1750, og Anna Sofia, født 21. Septbr. 1751. Hans anden Hustru, Anna Elisabeth Rauberg, overlevede ham efter et barnløst Ægteskab. Hun var vistnok Datter af Præsten Niels Rauberg i Ubby.
  8. Mag. David Kraiberg, kaldet 17. Juli 1761, døde som Provst i September (begravet den 26.) 1796. Med sin Hustru, Christine Michelsen, der overlevede ham, havde han en Datter, Christiana Augusta, døbt 1. Oktober 1762. Formodentlig er det denne Datter, der tillige med Faderen hviler i den under Kirkens Vaabenhus indrettede Begravelsesplads.
  9. Johan Samuel Wolgand, født 1764, tog theologisk Eksamen i Januar 1792 og blev kaldet hertil 16. Decbr. 1796, hvor han døde i Januar (begravet den 17.) 1804, 39 Aar 4 Maaneder gammel. Han efterlod sig 4 Døtre. Efter hvad der fortælles gav han sig meget af med Mekanik, byggede Maskiner og holdt Smedie og Tømrerværksted; der fortælles endvidere, at han næsten hver Uge kørte til København, og altid med fire Heste, hvorfor det ikke kan undre, at han døde i Armod.
  10. Frederik Øvre, født 1777, tog theologisk Eksamen i Oktober 1798, kaldet hertil 2. Marts 1804 og forflyttet 26. Marts 1813 til Bregninge og Bjergsted Menigheder, hvor han døde den 29. August 1827 efter faa Dages Sygdom af Nervefeber.

- Den 26. Febr. 1806 ægtede han Anne Marie Kjerulf, hvem han efterlod som Enke med 4 Børn nemlig: Hermann Øvre, praktiserende Læge i Halleby ved Tissø, Vilhelm Øvre, der døde som Student, Emilie Øvre, gift med praktiserende Læge Ferd. Ranfft i Kalundborg, og en ugift Datter Augusta Øvre.
11. Carl Ulrich Amundin, født 1772, Søn af Pastor Amundin i Kalundborg, blev Student 1792, tog theologisk Eksamen 8. Maj 1800 og blev straks derefter (nemlig 20. Juni) Kapellan i Ubby hos Præsten Jonas Rørby. Den 26. Novbr. 1802 blev han kaldet til Præst for Tømmerup Menighed, som han 11. Juni 1813 forlod for at blive Præst i Rørby. Han døde her i Februar (begravet 18.) 1814.
  12. Robert Budde, født 7. September 1769, kaldet hertil 1. September 1814, død 26. Marts 1840. Den 2. August 1797 havde han ægtet Petronelle Kirstine Budde, født 1773, en Datter af Kommandør Christopher Budde i Sø-Etaten. Fra 29. Oktober 1839 havde han Kappellan Ditlev Mehl, Søn af Provst Jens Kragballe Mehl i Raklev, til Medhjælper.
  13. Poul Christian Edelberg Poulsen, født 19. Febr. 1795 paa Førsløvgaard ved Næstved, hvor hans Fader Mathias Poulsen var Inspektør ved de Plessenske Godser. Han blev Student 1813, tog Embedseksamen 1818 og var da Lærer ved Sø-etatens Skoler indtil 1824, da han kaldtes til Nidløse, hvorfra han i 1840 blev forflyttet til Rørby. Endelig den 10. Maj 1850 blev han kaldet til Raklev. Som Landøkonom. havde han et anset Navn i Landet; ligesom han fra 1834 havde været Medlem af Landhusholdningsselskabet og senere en af dets Formænd, saaledes hædrede Kongen ham under 14. September 1839 med Danebrogsordenens Ridderkors for hans Fortjenester³⁾. Hans Hustru, Ingeborg Dorthea Frederikke Louise Rafn, en Datter af Amtmand Rafn i Sorø, med hvem han blev gift 4. Maj 1825, døde 24. Marts 1854. Af hans Sønner blev den ældste Inspektør ved Københavns Vandværk. De andre studerede Medicin og Jura. Den ene Datter blev gift med Lector Freuchen ved Landbohøjskolen, den anden med en Skibskaptajn Arentzen. Sønnen Jonas Nikolaj Johan Poulsen, født i Nidløse 2. Marts 1836, der blev Højesteretsassessor, og var gift med Rebekka Brandt, blev Fader til vor berømte Valdemar Poulsen, Danmarks Marconi, der er født 1869.
  14. Peter Christian Røgind, født 18. Juni 1809, blev Student 1827 og tog theologisk Embedseksamen 1832. Den 5. August 1835 blev han Sognepræst i Mygind i Randers Amt, hvorfra han den 14. Juli 1850 forflyttedes til Rørby. I 1872 tog han sin Afsked og rejste til København, hvor han døde 19. Januar 1874. Han var gift med Elise Kirstine Lang-

- balle, født 21. April 1812, død 21. Januar 1892. Der var 3 Sønner og 3 Døtre. Den ældste Søn, Jens Christian, døde som Kaptajn i Garden, Kammerjunker og Ridder. Den næste, Carl, blev Præst i Lundforlund, den yngste, Olaf, blev Boghandler i Fredericia. De 3 Døtre, Louise, Emilie og Caroline, forblev ugifte.
15. Thomas Rasmussen tiltraadte Embedet 25. August og døde 22. Oktober 1872. Han var gift med Elisabeth Johanne Christiane Bøggild, født 9. Maj 1841 og død 26. Marts 1885. Der var, saa vidt vides, 2 Sønner og 2 Døtre, af hvilke kun en Datter er i Live.
16. Christian Ditlev Ammentorp Voigt, født 27. August 1820, død 12. Juli 1887. Blev kaldet til Rørby 8. Januar 1873 fra Roskilde, hvor han var Hjelpepræst ved Domkirken efter at være fordrevet fra Slesvig. Han var gift med Henriette Sophie Banner¹⁾, født 31. Juli 1822, død 6. Februar 1895. Deres ældste Søn, Henrik, døde som Godsejer i Rusland, den yngste, Christian, er Kaptajn i Infanteriet, R. af D. Den ældste Datter, Christiane, er Kommuelærerinde i København, gift med cand. mag. Mozart Cohn; den næste, Vilhelmine, er død 25. Juli 1916 og ligger begravet i Familiegravstedet paa Rørby Kirkegaard, den yngste, Henriette, er gift med Præsten Søren Helms i Jylland (Nautrup Sogn).
17. Christian Heinrich Bruhn, født paa Als 17. September 1828, død 29. December 1896, Præst i Sønderjylland fra 1853 til 1888, da han under 29. Oktober kaldedes til Sognepræst for Rørby. Gift med Lucie, f. Hansen, Datter af Biskop I. Hansen fra Als. Hun er født 30. Juli 1835. Sønnen Johannes, født i Haderslev 11. November 1869, der var cand. phil. og Journalist, er død som yngre; Datteren Anna Margrethe, født i Haderslev 1872, er gift med Apotheker V. Chr. E. Klæbel i Hjørring, og Datteren Magdalene (Magda) Annette, født i Haderslev 1876, er gift med Apotheker H. J. S. Müller i Lemvig.
18. Johan Volquard Carsten Forman, født 9. December 1838, kaldet til Rørby 1. Marts 1897. Tog sin Afsked 31. December 1912. Gift med Helene Perch Nielsen, født i Jebjerg 20. Januar 1841, død i Næsborg 11. Oktober 1892, Datter af Stiftsprovst, Professor Frederik Nielsen. Der var 5 Sønner: Fritz, Richard, Axel, Harald og Johan, samt 3 Døtre: Ellen, Anna og Helene.
19. Gunnar Borch, født 24. August 1874; kaldet til Rørby 10. Maj 1913. Gift med Ellen Katharina Jakobine Voigt. Der er 3 Sønner og 3 Døtre.

Rørby Skole, Matr. Nr. 2, er en gammel Degnegaard, hvor den paa Épitaphiet i Kirken nævnte Sognedegn Rasmus Bæck med samt hans Forgængere og Efterfølgere har resideret. Ved Skoleloven af 1814 blev, som bekendt, Degnene degraderede til

Skolemestre med Forpligtelse til at lede Kirkesangen, og den første af disse Lærere hed, saa vidt man véd, Hansen. Efter ham kom:

Carl Christian Andreas Hammer, født 3. Febr. 1792, død 27. Juli 1869. Da han havde været Lærer i 50 Aar, blev han efter Tidens Skik udnævnt til Danebrogsmand. Forinden hans Ansættelse her, havde han været Lærer i Kundby, hvor han blev gift med sin første Hustru Birthe. Hun døde efter Ankomsten hertil. Der var af dette Ægteskab en Søn, der døde som Barn, samt 3 Døtre, hvoraf den ene blev gift med Snedker Herschend i Holbæk, der var Fader til den Hjælpelærer Herschend, der nævnes senere, den anden var gift med Bager Sørensen i Kalundborg, og den tredje blev gift med en Lærer Kastrup, der først var ansat i Svallerup og senere i Rørvig. Efter sin første Hustrus Død giftede han sig paany. Denne Kone, der hed Emilie, var født 19. Septbr. 1798 og døde 12. Februar 1875. Med hende havde han Sønnen Nicolaj og Døtrene Johanne, gift med Lærer Nielsen i Alleshave, Lise, der døde tidlig, samt Emilie, gift i København.

Da Hammer blev gammel og svagelig antog han med Skoledirektionens Samtykke sin Dattersøn, den foran nævnte Herschend, til Hjælpelærer, og ved Bedstefaderens Død blev samme unge Lærer af Sogneraadet antaget som Vikar i Embedet, til det atter blev besat.

Da Børneantallet i Hammers Tid blev for stort, saa' Sogneraadet sig nødsaget til at oprette et Andenlærerembede, og der blev saa ved Skolens Nordende opført en ny Skolestue samt en Bolig for en ugift Lærer. Hammers Svigersøn, den ovenfor nævnte Frederik Theodor Nielsen, der var født 25. Oktober 1833, død 14. Juli 1891 i Alleshave og begravet her, var den første Hjælpelærer. Hans Hustru, der ogsaa ligger begravet her, var født 2. Marts 1834 og døde 14. April 1915. Hendes Navn var Johanne Marie Hammer.

Da nævnte Lærer Nielsen forflyttedes til Alleshave blev Ivan Volf Andenlærer. Om ham foreligger der ingen Oplysninger. Han var gammel, da han blev ansat, og maatte tage sin Afsked 1873, som andet Steds nævnt.

Han afløstes af:

Jens Nielsen, fra Jylland, gift med Andrea, f. Als. Der er en Datter, Elise, gift med Proprietær Vested, Lolland, og Sønnen Aage, der er Hospitalslæge i Aarhus.

Da Nielsen i 1880 rejste til Ulstrup, hvor han blev Lærer og Kirkesanger, kom som sidste Andenlærer P. Chr. P. Lyngs, men han rejste allerede 1881, hvorefter Embedet nedlagdes, da Uggeløse Skole imidlertid var opført, og Lærer J. Nielsen dersteds kaldet under 24. Septbr. s. A.

Den 31. Januar 1870 blev jeg af Biskop Martensen kaldet

til Førstelærer og Kirkesanger. Jeg er født 20. Januar 1843 i Ballerup, 2 Mil fra København, og var altsaa 27 Aar gammel. Forinden havde jeg i 6 Aar været Huslærer, Hjælpe­ lærer samt Lærer ved en Landbrugsskole i Naturfagene, der som bekendt er min Specialitet. Den 6. November 1874 blev jeg gift, som nævnt andetsteds, med Karen Nielsen af Rørby, født 12. Juni 1853 og død 20. Februar 1910. Vi har 2 Sønner og 3 Døtre, nemlig Carl Albert Theodor, født 23. Juni 1877, Købmand i Kalundborg, Thorvald Frithiof, født 13. Decbr. 1888, Gaardejer i Bjerre, Anna Margrethe Theodora, født 10. August 1875, gift med Tømmermester A. Hansen, Kalundborg, Thora Ingeborg Alvilda, født 3. Juni 1880, Bogholderske ved Sparekassen for Arts Herred, og Hertha Vilhelmine Petrea, født 22. Maj 1884, Husbestyrerinde hos sin Fader.

Den 1. April 1913 tog jeg min Afsked, som andetsteds er nærmere omtalt.

Gaarden Matr. Nr. 3 i Rørby laa, saalænge dens Lodder var samlede, umiddelbart vest for Byens Gadekær, hvor den havde fælles Indkørsel med Nabogaarden, som Bykortet fra den Tid viser. Den var fæstet af Gaardmanden Niels Olsen, der med sin Hustru, Kirstine, havde en Mængde Børn, hvoraf 3 Sønner boede og døde her i Sognet, nemlig den gamle Kirkeværge Kristian Nielsen i Rørby og hans to Brødre Niels „Rørby“ og Hans „Rørby“, der var bosatte i Uggeløse Græsmark. Datteren Dorthe fik efter Forældrenes Død Hovedparcellen yderst ude paa Lodden. Hun blev gift med Niels Sørensen fra Klouby. De havde 3 Sønner og 2 Døtre. Den yngste Søn, Ole Nielsen, blev velkendt som Gaardejer i Værsløv, den ældste, Søren Nielsen, fik Forældrenes Sted. Han var gift med Ane Kristensen, men døde tidligt. De havde en Søn og 3 Døtre, af hvilke den ældste Datter blev gift med Gaardens nuværende Ejer Lars Peter Hansen, en Gaardmandssøn fra Kundby. Hans Svigermoder, Ane Kristensen, der var en Datter af Boelsmand Kristen Larsen paa „Rabens Lod“ i Rørby, er forlængst død.

Den øvrige Del af Lodden var delt i mange Parceller. Yderst ved Hovedparcellen boede Husmand Jens Pedersen med sin Kone Dorthe. Deres Datter Maren Sofie blev gift med Niels Nielsen og arvede Ejendommen. Huset brændte, Manden døde, og Maren Sofie solgte det nyopførte Hus med Jordlodden til den nuværende Ejer Kristian Larsen og dennes Kone Stine og rejste til Romperup til en Plejedatter Anna, der er gift med Smed Birk sammesteds.

Øst for dette Hus boede Peder Pedersen og hans Hustru Ane. Deres Datter Kirsten fik Huset efter dem og blev gift med Træskomager Kristian Jensen, der solgte det til Niels Sørensen, hvis Enke Marie beboer det tilligemed sin Søn Henrik.

Ved Siden af den nævnte Ejendom boede saa Niels Nielsen, gift med Karen Hansen, Steddatter af Gmd. Søren Madsen

i Rørby. De havde 2 Børn: Dorthe Kirstine, der er gift med Gmd. Niels Hansen i Kærby, og Bødker Jens Nielsen, gift med Karen Jensen, Gmd. Jens Hansens Datter fra Kærby. Jens Nielsen arvede Ejendommen, som han senere solgte til dens nuværende Besidder Kristian Jørgensen, gift med Gaardmandsdatteren Maren Andersen fra Badstrup. Han er Gmd. Jørgen Nielsens Søn af Rørby og Broder til flere af Gaardejerne heromkring. Bødker Jens Nielsen flyttede efter Salget ind til Byen, hvor han 1896 byggede sig et nyt Hus paa en Parcel af Skoleloden. Han har 2 Sønner og 1 Datter, hvoraf den ælste Søn Kristian Nielsen er Snedker og boer her i Byen i det af Faderen opførte Hus. Han er gift med Gaardmandsdatteren Karoline Larsen fra Store Fuglede.

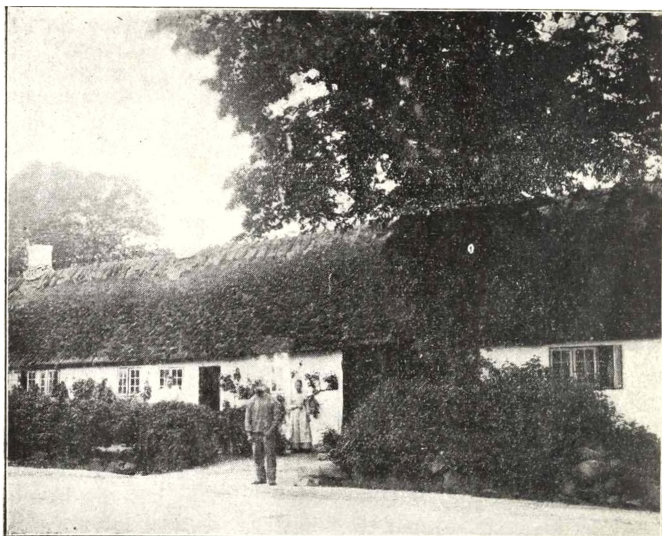
Den sidste af de bebyggede Parceller af Gaarden Matr. Nr. 3 ejedes oprindelig af Væver Mads Jensen, en Broder til Gmd. Hans Jensen inde i Byen. Han var gift med Maren Olsdatter, der i tredie Led stammede fra „Bondefogden“s Gaard Matr. Nr. 8 i Rørby. De havde 3 Sønner og 3 Døtre. Sønnen Kristian Madsen fik Stedet efter Faderens Død, men levede kun faa Aar derefter. Efter hans Død flyttede hans Søster, Bodil Madsen, der boede hos ham, ind til Byen, hvor hun byggede sig et Hus tæt ved Skolen. Christian Madsens Sted blev solgt til Bmd. Hans Kristian Sørensen, der ejer det endnu.

En Datter, Amanda, er gift med Smed Jens Peter Nielsen i Rørby. Foruden de nævnte bebyggede Parceller hørte til Gaarden Matr. Nr. 3 et Par andre, hvoraf den ene var en Del af Skoleloden.

Den næste Gaard i Rørby, Matr. Nr. 4, er lettere at omtale, da den er fuldstændig udelt. Den ejedes i 1870 af den „rige“ Ole Jensen, en meget formuende Mand efter Forholdene her i Sognet, det vil sige, han var ved sin Død Ejer af ca. 70,000 Kr. i Varer og Penge. Han var oprindelig en fattig Husmandssøn fra Rørby. Faderen var Hjulmand Jens Jensen og Moderens Navn var Margrethe. De boede i „Krogen“ bag Rørby Smedie. I Gaarden, som skulde blive hans, boede Peder Pedersens Enke, Karen; hun havde ingen Penge, og han heller ikke. For at faa de nødvendige Skillinger til Gaardens Indfæstning laante han 100 Rigsdaler af den „rige“ Per Nilen i Rørby, og det var disse, som der var Held ved. Da hans Kone døde, var han allerede ret velhavende, og senere voksede Formuen jævnt Aar for Aar. Han giftede sig med sin Broderdatter Ane Madsdatter, der tjente hos ham. Hun var langt yngre end han. Der var i dette Ægteskab 2 Døtre, hvoraf den ældste, Karen Marie, blev gift med en Landmandssøn fra Jylland ved Navn Erik Nielsen, og arvede Fædrenegaard. Den yngste, Hanne Margrethe, blev gift med Maskinsmed Rasmus Johansen, og til dem købtes Gaarden Matr. Nr. 13 b paa Rørby Mark, der senere vil blive omtalt. Erik Nielsen og hans Hustru døde tidligt og efterlod sig Sønnerne

Ole, Hans og Andreas. Ole, der var den ældste, men endnu mindreaarig, overtog Gaarden 1916. Hans Brødre fortsætter Samværet med ham. Ole Nielsens Hustru Emma er en Datter af Boelsmand Anders Sørensen i Uggeløse.

Op til den nu beskrevne Gaard grænser den næste, nemlig Matr. Nr. 5. Den ejedes, hvis man kan bruge dette Udtryk

„Brødrenes Gaard“ i Rørby, set fra Gaden.

om en Fæstegaard, af Gmd. Jens Hansen i Aarene langt tilbage. Efter ham fæstede Sønnen Hans Jensen Gaarden. Han var Broder til den foran nævnte Væver Mads Jensen og blev gift med Gaardmandsdatteren Kirsten Nielsdatter fra Strandgaarden i Svallerup. Hendes Broder Peder Nielsen fra nævnte Strandgaard var til Gengæld gift med Hans Jensens Søster Bodil. Hans Jensen var en dygtig Landmand, og hans Sønner, der tidlig var fremragende i samme Retning, hjalp ham trolig, saa Gaarden snart blev en Mønstergaard for Sognet. Den ældste Søn Jens Hansen fik en Gaard i Svallerup (Matr. Nr. 14 dersteds) og blev senere Sognefoged. De to andre Sønner, Niels og Søren, holdt ubrødelig sammen og overtog efter Forældrenes Død Gaardens Drift i Fællesskab. De nævntes altid „Brødrene“, og et trofastere Brodersind end det, der besjælede disse to, kan ikke let findes. En Søster til dem ved Navn Ane Kirstine blev gift med

Lærer H. Jensen i Tyvelse, der optog et gammel Navn Lambert fra Slægten paa Faderens Side, hvormed han lod sine Børn døbe. En Søn af ham — Emanuel Lambert — opdroges hos sine Morbrødre, og da den ene af disse — nemlig Niels Hansen — døde, og den anden — Søren Hansen — blev syg og ude af Stand til at udføre noget Arbejde, overdroges Gaarden til nævnte Plejesøn. Søren Hansen, der nu opholder sig hos Søsteren, kommer dog tidt og ofte og ser til sin Fædrengaard, og Søstersønnen, der nu har fuldført Ombygningen af denne, har indrettet en hyggelig Lejlighed til ham i den ny og smukke Stuelænge, for at han til enhver Tid kan komme der og føle sig som hjemme. Emanuel Lambert er gift med Bmd. Niels Peter Johansens Datter Elna fra Uggeløse, en Sønnedatter af Gmd. Johan Jensen fra Gaarden Matr. Nr. 5, der senere skal omtales.

Noget tilbagetrukket fra Landevejen, lidt nordligere i Byen ligger den næste Gaard i Rækkefølgen, Matr. Nr. 6, der ejes af Frederik Jørgensen. Langt tilbage i Tiden beboedes den af Fæstebonden gl. Niels Nielsen og hans Hustru Maren. De havde en Mængde Børn: 7 Sønner, nemlig Niels, Jørgen, Kristian, Jens, Peer, Mads og Søren, samt Datteren Maren, der blev gift med Smed Mads Jørgen Pedersen fra Nostrup, en Søn af den gamle Sognefoged Peder Madsen og Hustru Karen Marie Rasmusdatter i Rørby. Tre af Sønnerne, nemlig Niels, Jørgen og Jens, blev Gaardmænd i Rørby, Kristian fik Gaard i Uggeløse og Søren i Jordløse; Mads fik et mindre Sted paa Uggeløse Mark, og Peer et lignende i Flinterup. Da begge Forældrene samtidig døde, var Niels gift med en Gaard i Sigte, hvorfor Jørgen var nærmest til at faa Gaarden; men han var i Krigen, og Arveforholdene i Hjemmet var saa forviklede, at Grevskabet tænkte paa at at overdrage den fæsteledige Gaard til en fremmed. Man nævner en Forvalter Ingermann fra Minneslund. Men ved en særlig Begunstigelse fra sin Bataillons-Chefs Side, der meget yndede den raske Soldat, slap han hjem, og med et velformet Brev fra denne hans Foresatte mødte han paa Lerchenborg, hvor man nødtes til at respektere hans Ret til Gaarden. Hans Broder Kristian skulde dog have 2 Tdr. Hartkorn yderst paa Lodden, det saakaldte „Flintebjerg“; men da begge Brødrene var forlovet med Døtre af Gmd. Lars Jensens Enke i Uggeløse, og hun var tilstrækkelig velhavende og energisk til at kunne ordne Sagerne, saa fik hun det indrettet saaledes, at Kristian kom til Uggeløse og fik hendes Gaard og Datter Dorthé, medens Jørgen, der blev gift med hendes Datter Karen, beholdt sin Faders Gaard samlet. Jørgen Nielsen og Hustru fik en stor Børneflokk. Der var 6 Sønner og 3 Døtre, nemlig: Niels, Lars, Frederik, Kristian, Jens, Johannes, Marie, Kristine og Trine. Frederik fik Fædrengaarden og er gift med

Gaardmandsdatteren Johanne Andersen fra Sigerslevvester i Nordsjælland. Kristian er omtalt under Matr. Nr. 3 i Rørby, og Johannes, der fik Gaarden Matr. Nr. 3 i Uggeløse, vil senere blive nævnt. De andre kom omkring i forskellige Stillingen. Jens fik Gaard i Aarby, Marie blev gift med Gmd. Niels Nielsen i Tømmerup og Kristine med Gaardejer Niels Larsen fra „Peterslyst“ i Badstrup. Hun er død, Manden ogsaa, og Gaarden er gaaet over paa fremmede Hænder. Trine er gift og bosiddende i København.

Ved den østlige Gavl af Frederik Jørgensens Gaard ligger et gammelt Hus, der har rummet den samme Slægt i flere Generationer. Længst tilbage kan mindes den gamle Peder Hansen og hans Hustru Maren Nikolajsdatter. De havde 3 Sønner og 3 Døtre. Af Sønerne fik en, der hed Morten Pedersen, Gaarden Matr. Nr. 9 i Uggeløse og vil blive omtalt der; en anden, Kristen Pedersen, blev Gaardejer i Thostrup ved Holbæk. En af Døtrene, der hed Karen, fik Huset i Arv og blev gift med Niels Pedersen fra Rynkevang, hvis Søster Mette, gift med Jens Karstensen, samme Sted, blev Bedstemoder til den bekendte Købmand S. P. Jensen, „Michaelsens Efterfølger“, idet dennes Fader, Hans Jensen, var hendes Søn. I det gamle Fædrenehus Matr. Nr. 34 opvoksede saa en ny Slægt, 2 Sønner og 3 Døtre. Den ældste Søn Niels Peter blev Sadelmager og købte Huset Matr. Nr. 10 e f midt i Byen ved Landevejen, som hans Enke Ane Kirstine nu, efter hans Død, beboer. Den ældste Datter Maren blev gift med en Købmand Gøtze, der nu boer i Frederikssund. Den yngste, Karen, blev min Hustru og fødte mig 2 Sønner og 3 Døtre, men døde allerede 1910, 56 Aar gammel. Den mellemste af Døtrene, Ane Marie, har i ca. 50 Aar opholdt sig i mit Hus, hvor hun som „Tante Marie“ ikke alene har været en trofast Hjælper og Støtte for mine Børn, men har gjort sig fortjent paa mange Maader af Sognets Ungdom, naar hun hjalp Skolens Børn til Rette med Raad og Daad. Den yngste Søn, Hans Peter, der arvede Ejendommen efter Faderens Død, solgte Hus og Vænge og flyttede op paa Lodden i Græsmarken, hvor han nu boer hos Sønnen Kristian. I Vængtet, der hørte til det gamle Hus, laa efter Sigende den ene af de mod øst udflyttede Gaarde, nemlig den, der nu bestaar af Parcellerne Matr. Nr. 14. Den anden af disse Gaarde, Matr. Nr. 13, skal have ligget syd for paa den modsatte Side af Vejen i det Vænge ved Gadebrønden, der nu hører til Gaarden Matr. Nr. 10 a.

Den følgende Gaard i Rækken, Matr. Nr. 7, var lang Tid tilbage fæstet af den gamle Niels Jørgensen, der var gift med Margrethe. Denne Margrethe havde en Søster, der var gift med Søren Pedersen fra Ubby Dyssegaard, og dennes Datter, Mette Kathrine Sørensen, blev opfødt hos sin Moster her i

Byen. Da hun blev gift med gl. Niels Nielsens Søn Niels, der tidligere er nævnt, fik han Løfte om Gaarden. Da Niels Jørgensen og hans Kone blev meget gamle og skrøbelige, fik saa nævnte Niels Gaarden i Fæste og blev i Modsætning til andre af samme Navn kaldt „yngste“ Niels Nielsen, hvilket Navn han bevarede til sin Død. Der var en Søn og tre Døtre. Af Døtrene blev den ældste, Kirsten, gift med Gaardejer Ole Pedersen paa Ubby Mark og den næstældste, Karen Marie, med Gaardejer Hans Pedersen paa „Ubby Banke“. Den yngste, Maren Sofie, er ugift og har bygget sig et Hus ved Fædrenegaardens Port. Sønnen Niels Peter Nielsen havde først en mindre Gaard i Raklev Tranemose, men da Faderen var død, kom han hjem og tiltraadte Gaarden. Han er forlængst død, og hans Enke Kirsten Marie delte Lodden saaledes, at den ældste Søn, Niels Nielsen, fik 15 Tdr. Land, hvorpaa han byggede et Sted, som han senere solgte til den nuværende Ejer Kristian Dandanell. Den ældste Datter, Anna, er gift med Marius Svendsen og boer paa Fyen. De to yngste Børn, Hans og Marie, er hjemme hos Moderen.

Gaarden Mtr. Nr 8 er den sidste paa Byens nordlige Side. Dens ældste Besidder, som kan mindes, hed Mads Jørgensen, og hans Kone hed Ane. De havde en talrig Børneflokk, hvoraf kan nævnes Sønerne Jørgen, Søren, Peder, Mads og Jens, samt Døtrene Bodil, Maren og Ane. Jørgen Madsen fik Gaarden Matr. Nr. 14, som den Gang var udelt, Søren Madsen tilgiftede sig Gaarden Matr. Nr. 10 ved at ægte Gmd. Hans Jørgensens Enke; Peder blev Sognefoged og efter at være gift med sin første Kone, Johanne, fik han Huset overfor Rørby Skole efter Husmand Lars Olsen. Jordlodden ligger ved Rørby Mølle og kendetegnes ved den høje „Mogens Banke“ øst for Møllen. Mads Madsen giftede sig med Niels Jørgensens Enke Marie og fik den Gaard i Uggeløse, der nu kaldes „Korshøjgaard“. Den sidste af Sønerne, Jens Madsen, fik en Gaard i Helsinge. Datteren Ane blev gift med Ole Jokumsen, og de boede i Huset Matr. Nr. 10, der nu ejes af Sadelmager N. P. Nielsens Enke. En Datter af dem ved Navn Maren blev gift med Væver Mads Jensen, der er omtalt under Matr. Nr. 3, en anden, Ane, fik Husets Halvpart mod Vest, hvortil senere tilbyggedes den østlige Del til Aftægtsbolig for den foran nævnte Søren Madsen. Ane blev gift med Hans Jørgensen, der var Stenhugger. De havde to Døtre, der begge er døde. Mads Jørgensens anden Datter, Maren, blev gift med en Lærer Nielsen i Svebølle. De havde to Børn, en Søn og en Datter. Sønnen var den meget kendte Smed Karl Nielsen i Rørby, og Datteren, der hed Ane Kirstine, blev gift med Gmd. Niels Olsen i Kaastrup og blev Moder til Forpagter Ole Nielsen i Rørby og dennes Helsøster Maren. Mads Jørgensens yngste Datter, Bodil, fik Faderens Gaard og giftede sig med „Bondefoged“ Niels Nielsen fra Mølle-

gaarden i Svallerup. Som Bondefoged havde han Forpligtelse til at tilsige Bønderne og Husmændene til Hoveriarbejde paa Herregaarden, hvorfor han til Gengæld selv var fritaget for denne Byrde. De havde 2 Sønner og en Datter, Ane, der blev gift med sin Fætter Jens Sørensen, Søren Madsens Søn, der fik Hovedparcellen af Faderens Gaard. Den ældste Søn, Niels Nielsen, blev gift med en Datter af „unge“ Niels Nielsen i Gaarden Matr. Nr. 11, der nu kaldes „Sandbjerggaard“, og den yngste, Mads Jørgen Nielsen, arvede Faderens Gaard. Da Hustruen Bodil døde, giftede Bondefogden sig med sin anden Hustru, Karen Jensen, der var fra den Gaard i Ubby, der senere ejedes af Ole Nielsen og dennes Søn Niels Peter Olsen m. fl. Af dette Ægteskab var Datteren Bodil, der blev gift med Enkemand Lars Nielsen fra den senere Møllegaard i Aarby. Da den gamle Niels Nielsen blev svagelig, fik Sønnen Mads Jørgen Nielsen Gaarden i Fæste. Han blev gift med Mariane Jensen, en Datter af Gmd. Jens Kristensen i Ubby, altsaa en Søster til Gmd. Jens Jensen dersteds. Af dette Ægteskab var 2 Sønner, Hans Peter og Jens Peter. Den første fik Faderens Gaard, som han flyttede ud paa dens nuværende Plads. Han er gift med Marie Olsen, en Datter af Bmd. Hans Peter Olsen i Kaltred, og Søster til Gmd. Jens Peter Olsen, Havskær i Aarby. Der er ingen Børn. Broderen Jens Peter Nielsen er ugift og opholder sig i Hjemmet.

Med Matr. Nr. 9 begynder den sydlige Gaardrække i Rørby, regnet fra Øst. Lodden gaar paa begge Sider af Landevejen mod Ubby indtil det saakaldte „Skridebjerg“, en Bakke, der er gennemgravet for Vejens Skyld. Gaarden ligger nær Gaden med Have mod Nord. Den ældste Fæster af Gaarden, som kan huskes, hed Peder Larsen, og hans Kone hed vistnok Ane. De havde to Sønner og en Datter. Den ældste, Lars, fik Gaarden; Broderen, Kristen Larsen, fik et Hus ved Svallerup Hovvej. Datteren Maren blev gift med Gmd. Peder Nielsen i Rørby Tranemosegaard. Lars Pedersen blev gift med Maren Jensdatter fra Rendsborggaard. De var gift i mange Aar, men Ægteskabet var barnløst, hvorfor de antog hendes Søstersøn Jens Peter Andersen i Barns Sted, og efter Lars Pedersens Død fik han Gaarden. Han er Søn af Husmand Anders Nielsen og Hustru Ane Jensdatter fra Uggeløse Mark. Han blev gift med Ane Kirstine Kristiansen, en Datter af Gmd. Kristian Nielsen i Uggeløse, der er nævnt under Matr. Nr. 6 i Rørby, og Matr. Nr. 7 i Uggeløse. I dette Ægteskab er der en Søn og to Døtre. Den ældste Datter, Laura Dorthea, er gift med Bmd. Niels Kristian Jensen, Kærby „Tonbjerg“, den yngste er gift med Gmd. Henrik Pedersen i „Rørmosegaard“ i Kærby, Matr. Nr. 12. Sønnen Kristian Andersen havde i sin første Ungdom Lyst til at „plaske paa Søen“ og lærte Fiskeriet hos de bekendte Brødre Hildebrandt paa Refsnæs, hvoraf

den ældste, Peter H., var gift med hans Faster Ane Kirstine. Da han blev ældre, vendte han dog tilbage til Landjorden og overtog tilsidst Faderens Gaard. Han er gift med Meta Larsen, Datter af Gdjr. L. P. Larsen og Hustru fra Spragelse ved Næstved. Jens Peter Andersen, der i henved en Snes Aar har været Sognefoged, byggede ved sin Fratrædelse af Gaarden et Hus umiddelbart ved samme. For kort Tid siden havde han den Sorg at miste sin Hustru, saa han nu er ene. Han har i Tidens Løb haft mange Tillidshverv, af hvilke kan nævnes: Skolekommissionsmedlem, Sogneraadformand, Brugsforeningsbestyrer, Husflidsforeningsformand, Grundlægger af Foredragsforeningen, Medlem af Sparekassebestyrelsen og Revisor i et stort Antal Selskaber.

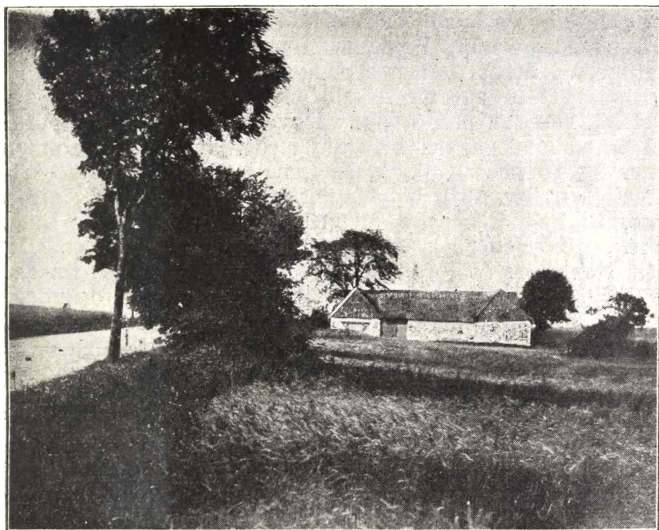
Gaarden Matr. Nr. 10 blev langt tilbage i Tiden fæstet af Hans Jørgensen. Da han døde tidlig, blev hans Enke, Dorthe, gift med Søren Madsen, en af de mange Sønner fra „Bondefogden“s Gaard. Hun havde en Datter af første Ægteskab ved Navn Karen, der blev gift med den Niels Nielsen, der er omtalt under Matr. Nr. 3, altsaa Moder til Bødker Jens Nielsen og Niels Hansens Hustru i Kærby (Matr. Nr. 2). Af Ægteskabet mellem Søren Madsen og hans Hustru Dorthe fremgik 2 Sønner og 1 Datter; men da Dorthe døde, giftede han sig med Hmd. Niels Andersens Enke Birthe, der boede i „Enghaven“ udenfor Niels Jørgensens Port i Rørby og var Moder til Niels Nielsen paa Rørby Mark, Bødker Jens Nielsens Fader. Hun kom ulykkeligt af Dage ved at Hestene løb løbsk paa Bjergsted Banke, hvor hun faldt af Vognen og brækkede Halsen. Efter hendes Død havde Søren Madsen i flere Aar Gaarden, medens Datteren Ane holdt Hus for ham, og hendes Brødre, Jens og Per, udførte Arbejdet. Per giftede sig omsider med Hmd. Andersens Datter Lise fra Huset Matr. Nr. 32, hvor Tækkemand Søren Kristiansen nu boer, og der blev bygget til dem ved Huset Matr. Nr. 10 e i Rørby; men derpaa delte Faderen Gaarden mellem sine tre Børn saaledes, at Sønnen Jens Sørensen fik Hovedparcellen med 2 Tdr. Hartkorn, Datteren Ane, der ægtede en Gaardmandssøn Hans Jensen fra Istebjerg, fik en anden Parcel med 2 Tdr. Hartkorn, og Sønnen Per Sørensen fik den sidste med 1 Td. Hartkorn. Jens Sørensen giftede sig med sin Kusine Ane, Bondefogdens Datter, og blev Fader til Sønnerne Hans, Niels, Søren og Kristian samt Datteren Marie, der nu er gift med Gmd. Hans Peter Jørgensen i Klouby. Efter Faderens Død fik Niels Jensen Gaarden Matr. Nr. 10 a, som han og Broderen Kristian driver i Fællesskab. Søren er død, og Hans boer paa Kalundborg Lyng og er gift med Væver Mads Jensens Datter Maren Kirstine.

I „Sandbjerggaarden“, Matr. Nr. 11, kender vi fra gammel Tid Fæstebonden Niels Sørensen. Af hans Børn fik Sønnen

Niels Gaarden efter ham og gik, indtil han blev en gammel Mand, under Navnet „unge“ Niels Nielsen. En Broder til ham, Jørgen Nielsen, fik Gaard i Store Fuglede og er Fader til Sønnen Niels Jørgensen, der endnu lever. En Søster, Ane, blev gift med Gmd. Lars Larsen i Aarby, og en anden, Maren, blev gift med Kirkeværge Kristian Nielsen i „Krogen“. Han var jo fra Niels Olsens Gaard og altsaa et „Gaardmandsbarn“ som hun. „Unge“ Niels Nielsen var gift med Mette Jensdatter fra Gaarden Matr. Nr. 3 i Uggeløse. De havde 3 Døtre, nemlig: Maren, der blev gift med Gmd. Frederik Jeppesen i Gaarden Matr. Nr. 8 i Uggeløse, Ane, der blev gift med Gmd. Niels Nielsen paa Rynkevang, og Mette Kathrine, der ægtede „Bondefogden“s Søn Niels Nielsen. Han købte en mindre Gaard i „Roligheden“ paa Svallerup Mark; men da Salgsplanen fra Lerchenborg i Aaret 1872 blev fremlagt, fik han af Svigerfaderen Lov til at købe dennes Gaard. Den gamle døde 5 Aar efter ved et Ulykkestilfælde, idet han faldt ned fra Stænget og slog sig ihjel. Sviigersønnen, der ogsaa blev kaldt „unge“ Niels Nielsen, var en dygtig Landmand og en tjenstvillig Mand i alle Retninger. Han sagde ikke gerne nej, naar nogen bad ham om en Tjeneste. Han havde 1 Søn og 3 Døtre, hvoraf Datteren Marie blev gift med Jørgen Nielsens Søn Lars og boer i Kalundborg, de andre tre Børn, Niels, Line og Anna, boer i København. Aar 1902 solgte Niels Nielsen Gaarden og flyttede til København, hvor han døde 1916. Hans Hustru lever endnu. De senere Ejere af Gaarden er Niels Peter Nielsen fra Havnsø, Søren Larsen fra Rørby, og nu tilsidst Kr. Møller Kristensen fra Samsø.

Den sidste Gaard i Rørby By, Matr. Nr. 12, laa oprindeligt vest for den nuværende Hovedparcel, i det Vænge, Matr. Nr. 12 c, der begrænses mod øst af Landevejen og mod vest af Bager Steenbergs Ejendom. Gaarden var udelt og besedes af den „rige Per Nilen“. Han og hans Kone Mette var begge fra Gerslev i Løve Herred, og da deres eneste Barn, Maren, blev gift med en Gmd. Peder Olsen, samme Steds, fik tre af deres Slægtninge derfra Lov til at dele Gaarden. Peder Kristensen, der blev gift med Ane Marie Jensen, en Datter af den nævnte Peder Olsens Broder Jens Olsen, fik Hovedparcellen med ca. 4 Tdr. Hartkorn. Den yderste Del af Lodden fæstedes af en anden Slægtning, Peder Nielsen, og den havde ca. 2 Tdr. Hartkorn. Han blev gift med en Datter af Lars Jensens Enke i Uggeløse, Maren, altsaa en Søster til Jørgen Nielsens Kone Karen og de to Søstre i Uggeløse i Matr. Nr. 3 og 7. Stedsmærket for denne Parcel var en stor Hvidtjørn („Tornen“), der har holdt sig frisk i de mange Aar og endnu staar, heldende sig ind over Landevejsgrøften. „Per Nielsen ved Tornen“ var kendt i den ganske Egn, og endnu hedder hans Dattersøn Frederik Hansen, Gaarden nuværende Ejer, „Frederik

ved Tornen“. Peder Nielsen blev ikke gammel, og hans Enke sad ved Stedet i mange Aar. Hendes Datter Line blev gift med Gmd. Jens Peter Hansen i Jordløse, og han blev Ejer af Gaarden efter Svigermoderens Død. Nu har altsaa Sønnen faaet den.

Peder Niensens Gaard paa Rørby Mark med »Tornen“ i Forgrunden.

I Hovedparcellen boede Peder Kristensen kun i 7 Aar, saa døde han, og hans Enke giftede sig snart efter med en af gl. Niels Niensens Sønner, der hed Jens Nielsen. Han var Stads-Musikant for hele Egnen sammen med Bødker Henrik Jensens Søn Anders, der senere byggede Rørby Mølle og nu paa sine gamle Dage med Liv fortæller om den gode, fornøjelige Tid, da de to drog ud i flere Dage i Rad og spillede til Bryllupper og Barsler. Jens Nielsen og hans Hustru Ane Marie boede mange Aar sammen. Hun havde af 1. Ægteskab en Søn, Kristian, og en Datter, Ane Lisbeth. Begge er døde. Sønnen døde som ung, Datteren først efter at have været gift i 8 Aar med Gmd. Lars Ibsen i Rye. I 2. Ægteskab havde hun en Søn, Kristian, der døde i sin unge Alder ved et Ulykkestilfælde til stor Sorg for Forældrene, og 3 Døtre, Kristine, Trine og Marie. Kristine blev gift med Hans Peter Rasmussen i Gaarden Matr. Nr. 14 a paa Rørby Mark, Trine kom til Samsø

og blev gift med Gaardejer Peter Jensen Snedker i Permelille, og Marie, der var gift med en Gaardmandssøn, Jørgen Sørensen fra Badstrup, fik Lov til at købe Gaarden, der endnu var Fæste. Der er en stor Børneflokk: 3 Sønner og 5 Døtre.

Øst for Rørby laa de to udflyttede Gaarde Matr. Nr. 13 og 14, der begge var udelte. Den første af dem fæstedes langt tilbage af Mads Sørensen, der ægtede sin Forængers Datter Ane Hansen. De havde en *Mængde Børn*, hvoraf kendes Søren, Hans, Mads, Peder, Frederik, Maren og Ellen. Tiderne var daarlige, og Mads Sørensen kunde ikke klare sig, saa han saa' sig nødsaget til at give Afkald paa en Del af Lodden, og tilsidst gik han saa paa Aftægt. Hovedparcellen fæstedes af Sønnen Søren Madsen, der blev gift med Maren, en Gaardmandsdatter fra Tømmerup (J. Cl. Nielsens Gaard). En anden større Parcel Matr. Nr. 13 b blev fæstet af Rasmus Nielsen, gift med Stine, to helt fremmede Mennesker, og endelig fik Datteren Maren, gift med Niels Henriksen, den tredie Parcel. Denne Niels Henriksen solgte sin Parcel til Dyrlæge Olsen fra Kærby og købte et Sted i Drøsselbjerg, hvorfra han senere flyttede til Datteren Karen Marie, der var gift med en Gaardmand i Dalby. Der døde han 1916, 93 Aar gammel. Rasmus Nielsen og hans Kone havde ondt ved at begaa sig; da han døde overdrog hans Enke Gaarden til sin Datter Bodil, der blev gift med Staldforpagter Jens Pedersen fra Mørkøv. Han solgte til Jørgen Kristensen fra Kaastrup 1884 og rejste til Ubby, hvor han blev Øltapper. Hans Datter Kristine er gift med Pastor Thram i Ubby. Senere er denne Parcel Nr. 13 b solgt til Gmd. Rasmus Johansen, der igen har afhændet den til dens nuværende Ejer Marius Berthelsen fra Samsø.

Hovedparcellen gik fra nævnte Søren Madsen til dennes Datter Maren, der er gift med Anders Larsen fra Vørslev, Lars Kristensens Søn, og fra dem er den atter gaaet over til Sønnen Ole Larsen, der nu ejer den. Anders Larsen købte derefter et Stats-hus, der er oprettet paa Enden af Sognefoged Jens Peter Andersens Lod. Endnu maa anføres, at en Broder til den ovenfor nævnte Mads Sørensens Hustru, der hed Jens Hansen, fik en Huslod ud af Gaarden. Hans Datterdatter, Kristine, er gift med dens nuværende Ejer Jacob Jensen, der har forøget dens Areal ved at tilkøbe 2 Parceller.

Den anden af de mod øst udflyttede Gaarde var Matr. Nr. 14. Den sidste Fæster af den samlede Gaard var Jørgen Madsen, Søn af Mads Jørgensen i „Bondefogdens“ Gaard Matr. Nr. 8 og nævnt der. Hans første Kone var Søster til gl. Niels Nielsens Hustru Maren. Efter hendes Død giftede han sig med Gmd. Jens Danielsens Søster Ane Mette fra Ubby, og saa gik det saa meget nedad for ham, at han maatte gaa fra Gaarden. Hovedparcellen fæstedes af Rasmus Hansen, en Søn af

Hans Larsen og Hustru Stine, der var gift med Jens Danielsens Datter Marie Jensen, altsaa en Broderdatter til Jørgen Madsens anden Kone.

En anden Parcel Matr. Nr. 14 b fæstedes af Smed Jens Pedersen, hvis Hustru Frederikke Jensen var Søster til de rige Bønder Per Jensen, Lars Jensen og Søren Jensen fra Store Fuglede.

Den tredie Parcel Matr. Nr. 14 c beholdt Jørgen Madsen og Hustru; men de gik snart paa Aftægt og overlod Stedet til Jens Jakobsen, hvis anden Hustru, Ane, blev Moder til Jakob Jensen, der er omtalt under Matr. 13, og Ane Kirstine, der er gift med Hans Jacob Sørensen fra Ubby Sogn, den meget bekendte Søren Rasmussens Søn fra Frankerup. Samme Hans Jakob Sørensen købte Stedet, men har senere solgt det igen, og efter den Tid har det haft flere Ejere.

Besidderen af Hovedparcellen, Rasmus Hansen, havde 3 Børn, Sønnerne Kristian og Hans Peter samt Datteren Ane. Kristian blev gift med Smed Jens Pedersens Datter Sidse Marie og fik Sted i Jerslev „Nordkrog“, Ane blev gift med Smed Rasmus Nielsen i Rørby, og Hans Peter Rasmussen fik Fædrengaarden og blev gift med Sognefoged Jens Niensens Datter Kristine Jensen fra Gaarden Matr. Nr. 12 a. Af dette Ægteskab er Sønnerne Jens Peter, Johannes og Karl samt Datteren Anna. Hans Peter Rasmussen er forlængst død, til Sorg for hans mange Venner. Han var en fortræffelig Mand.

Smed Jørgen Jensen overtog Parcellen efter sin Fader Jens Pedersen i Forening med sin Broder Peter Jensen. De udvidede Faderens Smedeforretning til Fabrik og Jernstøberi. Senere fra-traadte Peter Jensen Fællesskabet og fik Gaard i Romperup, ligesom Søsteren Maren fik en Gaard i Thorslunde. Jørgen Jensen var en driftig Mand baade som Fabrikant og Landmand. Desuden var han betroet mange Tillidshverv, blandt andet var han i længere Tid Sogneraadsformand. Han solgte tilsidst Ejendommen og flyttede sin Fabrik til Jerslev, hvor den nu efter hans Død drives af hans Sønner. Hans Enke, Kirstine Pedersen, overlever ham. Hun er Søster til Gmd. Hans Peder Pedersen og hans Brødre fra Værsløv. Der er 3 Sønner: Peter, Frederik og Johannes, samt en Datter Sofie.

Den sidste Gaard til Rørby By, Matr. Nr. 15, ligger udflyttet mod vest og kaldes „Tranemosegaard“. Langt tilbage i Tiden var den fæstet af Gmd. Peder Nielsen, der var gift med Maren Pedersen, en Søster til Lars Pedersen i Gaarden Matr. Nr. 9. De havde en Datter, Karoline, der mange Aar efter blev gift med Gmd. Hans Peter Roelsen i Ubby. Peder Nielsen byttede Gaard med Peder Kristoffersen i Forsinge. Denne, hvis Hustru hed Ane, var ingen virksom Landmand og kunde ikke svare hver sit, saa han efter faa Aars Forløb maatte gaa fra Gaarden. Han

beholdt 4 Tdr. Land, hvorpaa han byggede et Hus ved Siden af Rasmus „Brændebærer“s og paa skraa overfor Niels Kristensen paa „Banken“. Begge disse Huse er nu nedrevne og Lodderne lagt til Nabolodden paa Aarby Mark. Da Peder Kristoffersen efter en Del Aars Forløb døde, flyttede hans Enke til Jordløse, hvor hun tog Ophold hos et af sine Børn. Tranemosegaard blev, efter at være fæsteledig, solgt til en forhenværende Skolelærer fra Eskebjerg, der hed Knud Jensen. Han var Broder til den bekendte Forstander Jens Jensen fra Jonstrup Seminarium, Professor og tilsidst Etatsraad. Knud Jensen var teoretisk Landmand, men ikke Praktiker. Han var gift med Jordmoderens Datter fra Aarby, Vilhelmine Hansen. De havde ingen Børn. Efter at han i en Aarrække havde tumlet med Gaarden, solgte han den til en Gaardmandssøn fra Kaastrup ved Navn Kristen Hansen, der var gift med Juliane Freiesleben fra Kaastrupgaarden. Disse havde 8 Børn: Kristian, Jørgen, Ludvig, Maren, Ingeborg, Louise, Kirstine og Juliane, der lever rundt om i Landet i forskellige Stillinger. Kun den næst yngste Datter Kirstine boer her i Sognet.

Knud Jensen købte et gammelt Hus i Rørby By, som han delvis ombyggede, og her boede det gamle Ægtepar i Aaret 1870, da jeg kom til Sognet. Knud Jensen var egentlig Aarsag til, at jeg fik Lærerembedet her. Der var 54 Ansøgere og Splid om Indstillingen. Da foreslog han, at de skulde tage de 3 bedst kvalificerede, uanset om de kendte dem eller ikke. Derved kom jeg med og fik Kaldet, uagtet ingen kendte mig. Efter Knud Jensens Død levede Enken til 1882, hvorefter jeg købte Huset af Arvingerne.

Kristen Hansen faldt som Offer for Tidernes Ugunst. Han maatte sælge Gaarden og flyttede ind i det samme Hus, som Peder Kristoffersen i sin Tid beboede. Dette overlod han nogle Aar efter til sin Datter Kirstine, der blev gift med Hemming Hansen fra Møen, der senere har forøget det med en Parcel fra Gaarden. Denne blev købt af Mejeribestyrer Josef Petersen Thorup, der efter i en Del Aar at have drevet Gaarden med anerkendt Dygtighed lod den udstykke. Hovedparcellen ejes nu af L. Erichsen, den tidligere Ejer af „Sigridthøj“ i Melby. Thorup byggede sig en Villa, „Bakkehus“, paa en Parcel af Gaarden.

Foruden de nævnte Gaarde findes paa Rørby Mark en udparcelleret Gaard, der bærer Navnet „Rabens Lod“. Om denne har man kun usikre Efterretninger. Efter Fr. Algreen-Ussings Beskrivelse af Kalundborg pag. 162 skal en Præst Jep Andersen i Rørby have skaffet „Vor Frue Kirke“ i Kalundborg en Gaard i Rørby paa 16 Tdr. Hartkorn (gl. Hartk.). Efter samme Beskrivelse pag. 160 synes det kun at have været Tiende af denne Gaard, 36 Tdr. Byg, idet Gaarden der nævnes „under Lerchenborg og Værsløvgården“. Faktisk er det, at den nævnte

Lod i Midten af forrige Aarhundrede ejedes af Proprietær Petersen fra Værslvgaard, der havde et Hyrdehus derpaa. Han lod den derpaa udparcellere og bortfæste til 2 Boelsmænd, Brødrene Kristen Larsen og Jens Larsen, samt 6 Husmænd, nemlig: Niels Simonsen, Henrik Petersen Murer, Peder Johansen, Hans Johansen, Henrik Pedersen og Kristen Andersen, der alle senere købte Parcellerne. Bmd. Kristen Larsens Kone hed Birthe, og de havde Børnene Lars Peter, der døde tidlig, Ane, der blev gift med Søren Nielsen, som omtales under Matr. Nr. 3, og Mads Kristensen, der fik Stedet. Bmd. Jens Larsens Kone hed Maren. De havde en Mængde Børn, af hvilke Sønnen Lars Jensen fik Stedet. Han var gift med Karen Johansen fra Gaarden Matr. Nr. 5 i Uggeløse. Der er 3 Sønner: Gmd. Jens Martin Jensen, Badstrup, Bmd. Johan Jensen i Uggeløse Græsmark og Laurits Jensen, der har Stedet. Niels Simonsens Hus blev købt af den Hans Jensen, der havde Matr. Nr. 10b. Han og Hustru, Ane, samt Datter Marie er alle døde og Huset nedblæst. Henrik Murers Søn Niels Henriksen fik Huset efter Faderen; alle de andre Huse paa „Rabens Lød“ er gaaet over paa fremmede Hænder.

Øst for Rabens Lod ligger en Del Huslodder, der nu er samlede paa én Haand. Oprindeligt boede dér en Bødker Jens Andersen. Hans Datter Marie blev gift med Bødker Henrik Jensen, der var Fader til Musiker Anders Jensen, som omtales under Matr. Nr. 12 a, og hans Søster Amalie, der var gift med den gamle Sognefoged Peder Madsens Søn, Hjulmager Jens Pedersen i Rørby. Anders Jensen byggede Rørby Mølle og erhvervede Nabolodden. Hans Søn Olaf Jensen købte senere to andre Lodder øst derfor med „Rostokhuset“, der tidligere tilhørte Smeden i Rørby. De øvrige Huse, der ligger endnu østligere, er ny og uden historisk Interesse.

Hjulmager Jens Pedersen, der omtales ovenfor, solgte sin Jordlod med „Mogens Banke“ til sin Svoger, Møller Anders Jensen, og købte i Stedet derfor Bager S. P. Jacobsens Lod inde i Byen. I 1870 ejedes denne Lod med tilhørende Bygninger af Landinspektør, Kammerraad Rørby; men han solgte snart efter det hele til nævnte Bager Jacobsen, der anlagde et Bageri paa Stedet, som han drev i mange Aar. En Datter af ham — Kirstine Jacobsen — blev gift med Proprietær S. B. Steenberg til Koldekildegaard. Da han solgte denne Ejendom, overtog han Svigerfaderens Bagerforretning, men den er nu nedlagt. Steenberg har 3 Sønner og 2 Døtre.

Endnu maa for Fuldstændigheds Skyld nævnes den Samling af Huse, som læa og endnu tildels ligger bag Rørby Smedie i den saakaldte „Krog“. De tilhørte følgende: Hjulmand Jens Jensen, der tidligere er nævnt under Matr. Nr. 4; Morten Skrædder og hans Kone Ellen Jensdatter (Ole Jensens Søster), hvis Datter Mariane var gift med Smed Niels Pedersen i Badstrup,

Peder Madsens Søn; Kristen Enevoldsen (hvis Ejendom senere kom til at tilhøre den saakaldte „Postmarie“ (Marie Hansen), Bmd. Hans Jensens Datter i Uggeløse (Matr. Nr. 4); gl. Kirkeværgе Kristian Nielsen, der tidligere er nævnt (under Matr. Nr. 3); „Kalkbrænder“ Niels Nielsen, gift med Niels Sørensens Datter Maren (der var født i samme Hus); Væver Niels Jensen og hans Kone „gamle Ane“ (Niels „Bødker“s Datter) og endelig Anders Simonsen, hvis Hus forlængst er nedrevet. Hvert af disse Huse har jo sin Historie og sine Minder, store og rige maaske for de paagældende selv, smaa for Efterverdenen, og da jeg skriver for denne, vil jeg ikke dvæle derved.

Foran „Krogen“ ligger Rørby Smedie, et stort Komplex af Bygninger „med 21 Gavle“. Det ejedes oprindeligt af Rasmus Smed, og Smedien var bygget paa Gadejord, som saa mange af de gamle Huse. Paa det oprindelige Bykort troner den paa en aaben Plads midt i Byen. Den efterfølgende Smed, Karl Ferdinand Nielsen, Søn af Lærer Nielsen i Svebølle og Mads Jørgensens Datter Maren (der omtales under Matr. Nr. 8), blev gift med Rasmus Smeds Datter Mariane, og han indhegnede Gadejorden (hvorved han ved Hævd erhvervede Ejendomsret til samme) og opførte flere Bygninger derpaa. Han blev Tid efter anden velhavende og en anset Mand, der mindes med Velvillie af alle ældre. Hans Søn Rasmus Nielsen udvidede Forretningen, der blev meget anselig, men ved hans Død solgtes det hele til fremmede.

Lige overfor Rørby Smedie boede Skrædder Mads Jensen, der tidligere er nævnt, og hans Kone Karen. De havde Sønnen Kristen, der kom til København, og Døtrene Ane og Maren. Ane blev, som tidligere omtalt, gift med sin Farbroder Ole Jensen, og Maren ægtede Gaardejer Lars Jensen i Gaasetofte. Mads Skrædder solgte Huset til Hjulmager Niels Sørensen, der nu er død. Hans Enke, Marie, ejer Huset. Der er 6 Sønner og en Datter. Af disse vil jeg nævne Søren Peter, der boer midt i Byen, og Kristian, der er Hjulmager i Ubby. Alle de andre findes rundt om i forskellige Livsstillinger. Hjulmager Niels Sørensen solgte i 1879 en Byggegrund til Brugsforeningen og blev dens første Uddeler. Hans Hustru var en Datterdatter af gamle Husmand Jørgen Nielsen og dennes Kone Ane, der boede i det Hus paa Banken, som nu ejes af Hmd. Niels Jensen. Vejmand Niels Jørgensen, der omtales tæt herved, var deres Søn. Forøvrigt var Jørgen Nielsen Broder til Gmd. gl. Niels Nielsen i Gaarden Matr. Nr. 6.

Idet jeg slutter Beskrivelsen af Rørby By, vil jeg endnu nævne:

1) Anton Petersens Hus skraas for Smedien. Det var oprindeligt et Hyrdehus for Byhyrden i Fællesskabets Tid, da hver Gaard kun havde sin „Toft“, men ellers var i Fællig med de andre Bymænd om „Agrene“, der loddedes ud aarvis. Naar

der blev givet „Ævre“, slap man Kreaturerne ud paa disse Agre, og Byhyrden vogtede dem samlede.

2) I Emanuel Lamberts Vænge ved Gadekæret laa Jørgen Jeppesens Hus. Han var gift med Kirsten Henriksdatter, og deres Datter var Margrethe, der blev gift med Peder Pedersens Søn Lars Pedersen (omtalt under 3). Huset blev nedrevet og udflyttet paa Lodden (i Græsmarken).³⁾

3) I Sandbjerggaards Have, lige ved Indkørslen til Gaarden laa Lars Hansens Hus, der ogsaa blev nedrevet og udflyttet. Hans Kone hed Karen, og Datteren Mætte. Hun blev gift med Hans Sørensen, der lever endnu. En Søn er Slagter Jørgen Olsen i Badstrup, og en Datter, Line, blev gift med Peter Thim i Uggeløse.

4) Ved Opkørslen til Gaarden Matr. Nr. 6 laa et Hus, tilhørende Husmand Jørgen Jensen, der var Broder til Niels „Bødker“, som boede i et nu nedrevet Hus op mod Uggeløse og var Fader til en stor Børneflokk. Jørgen Jensens Kone, Dorthé, var en Søster til Ole Jensen. Deres Datter Ane Marie var gift med Kristen Nielsen, der flyttede Huset til Kærby Mark ved at bære det hele med Stolper og Overdel. Hans Søn Jørgen Nielsen ejer det nu.

5) Søndén for nævnte Hus, langs Vejen, ligger et andet Hus, der beboedes af to Familiefædre, nemlig Hans Jensen, gift med Marie Nielsen, og Vejmand Niels Jørgensen, hvis Kone, Marie, var født Fugl. Nu beboes Huset af andre Slægter; men de gamle mindes saa godt de tidligere Beboere og deres Ejendommeligheder, som det dog vil føre for vidt her at skildre.

Ved Indkørslen til yngste Niels Nielsens Gaard, paa det Sted, hvor sammes Datter Maren Sofie har bygget sit Hus, boede Husmand Ole Jensen („store“ Ole Jensen), der var gift med den „rige“ Ole Jensens Søster Kristiane. De havde Sønnen Jens og Døtrene Mine Margrethe Petronelle Kirstine (der var opkaldt efter Fru Budde, hos hvem begge Forældrene tjente, før de blev gifte), samt Birthe Marie. Husets Stedsbetegnelse var „Enghaven“.⁴⁾

I „Kirkeværgens Vænge“, som vi nu kalder det, laa paa samme Sted, som Træskomager Søren Peter Sørensens nu, det gamle Fattighus, der var bygget paa Gadejord. Da det en tidlig Foraarsdag (7. Marts) lagdes i Aske, var det kun beboet af Fattiglem Kristen Olsen og hans Familie, der saa maatte drage til Fattighuset i Uggeløse. Huset blev ikke genopbygget, men Pladsen annekteredes af Naboén, „lille“ Jens Pedersen, der Tid efter anden indlemmede store Strækninger af Byens Gadejord i sit Vænge. Hans Hus laa, hvor nu Kirkevæрге Jens Kristiansens ligger. Han var gift med Maren Nielsen, og de havde en stor Børneflokk. Fattigt og elendigt var det hele, skønt Familiefaderen sled tidligt og sildigt. Han havde ved sit Arbejde næsten ikke Klæder paa Kroppen⁵⁾.

Overfor Jens Pedersen boede for mange Aar tilbage Hjulmand Rasmus Kristensen. Hans Datter Mette blev gift med Gmd. Ole Jensens Broder, Kristen Jensen, der ogsaa var Hjulmand. De havde 4 Sønner: Rasmus, Søren, Jens og Hans, der alle er døde. Efter Kristen Jensens Død giftede Mette sig paany, og atter med en Hjulmand, nemlig med Gaardmands-sønnen Anders Rasmussen fra Klouby, en Broder til Gaardmand Niels Rasmussen i Gaarden Nr. 10 i Uggeløse. I dette Ægteskab var en Søn, Kristen, og de tre Døtre: Stine, Mariane og Kristiane. Sønnen Kristen fik Huset efter Forældrene, men er nu død. I „Mette Hjulmand“s Tid var den til Lejligheden hørende Øverstestue udlejet, først til Kapellan Bang, der omtales andetsteds, og senere til Andenlærer J. Nielsen.

Overfor Skolen boede den flere Steder omtalte Sognefoged, Danebrogsmand Peder Madsen, der fik Hus og Jord efter en tidligere Fæster ved Navn Lars Olsen. Peder Madsens første Kone hed Johanne og var Moder til Sønnerne Kristian, Mads og Niels samt Datteren Ane. Efter hendes Død giftede han sig med Rasmus Smeds Datter Karen Marie, der blev Moder til Sønnerne Mads Jørgen og Jens. Mads Jørgen blev gift med gl. Niels Nielsens Datter Maren, som tidligere omtalt, og Jens, der fik Stedet efter Forældrene, ægtede Bødker Henrik Jensens Datter Amalie, Møllerens Søster. I dette Ægteskab er kun Datteren Johanne Margrethe, der blev gift med Frederik Jeppesens Søn Niels Frederiksen. De havde begge lært Mejeridrift efter den Tids Brug, hun hos Mejeriejer Hans Rasmussen ved Tejbjerg, der senere vil blive omtalt. De anlagde da et Fællesmejeri i Jerslev til gensidig Fordel for dem selv og Leverandørerne. Da Aarby Andelsmejeri i 1888 blev anlagt, blev Niels Frederiksen dets første Bestyrer. En Søn, Aksel, overlevede kun Faderen en kort Tid; begge døde af Tuberkulose. Senere blev Hanne Frederiksen gift med daværende Mejeribestyrer J. Lyager fra Store Fuglede.

Jens Pedersen, der var Fabrikant af den Tids Stadsvogne, var en meget driftig Mand. Sin Jordlod paa „Mogens Banke“ solgte han til sin Svoger, Mølleren, og købte samtidig Bager Jacobsens Lod, som foran omtalt. Da han blev svagelig, opgav han Haandværket og solgte sluttelig Ejendommen til Hans Chr. Petersen, forhen Udsælger i Brugsforeningen, der med sin Hustru Marie fremdeles er Skolens Genboere.

Mellem den her omtalte Ejendom og „Kammerraaden“s Have laa et gammelt Hus, der beboedes af Kristian Pedersen. Efter Forhandlinger mellem ham, Kammerraaden og Lerchenborg flyttedes Huset ud til „Skridebjerg“, og Kammerraaden fik Pladsen. Kristian Pedersens Datter Margrethe blev gift med Kristen Kristensen og fik Huset efter Faderen. Deres Søn Niels Kristensen, gift med Ane Nielsen, byggede i Græsmarken, hvor

Huset endnu ligger, og Datteren Stine, gift med Mads Peter Enevoldsen, fik Fædrenehuset, der senere gik over til Datteren Kristine, der nu boer paa Frankerup Mark og er gift med Jens Peter Jensen, en Søn af Boelsmand Niels Jensen, Uggeløse.

Det sidste Hus i Rørby, som her skal omtales, ligger umiddelbart ved Indkørslen til Præstegaarden. Her boede i mange Aar Kristen Hansen og hans Hustru Karen. De havde faaet Hus og Jordlod efter den gamle Hans Jensen, som de havde paa Aftægt. Kristen Hansen var en flittig Mand, der ikke forsømte en eneste Arbejdsdag, og hans Kone ordnede alt ude og inde med en uforstyrrelig Ro og Sikkerhed, medens hendes Mand var paa Arbejde i Kalundborg. Hvor godt erindrer jeg hende med Malkespanden paa Hovedet rokke til Græsmarken. Sønnen Peter har flakket viden om og er nu Handelsmand i Jerslev; en Datter, Marie, var gift med Gartner Chr. Olsen i Kalundborg, en anden, Karoline, er gift med Bmd. Jørgen Nielsen i Ærtevangen; Ane Kirstine er Enke efter Sadelmager Niels Peter Nielsen i Rørby, og den sidste, Sofie, er gift med Gaardejer Anders Christiansen i Jerslev.

Kærby By.

Naar jeg skal omtale Gaarde og Huse i Kærby samt disses Beboere, anser jeg det for rigtigt ligesom i det foregaaende saavidt muligt at følge Matrikul-Numrene.

Jeg vil derfor begynde med Gaarden Matr. Nr. 1. Denne er delt i en Hovedparcel 1 a og mange mindre Parceller fra b til h. Hovedparcellen ejedes i 1870 af Jens Hansen, der var den første Selvejer her i Sognet. Han giftede sig Gaarden til ved at ægte en Enke, Karen, der blev Moder til Sønnen Per, der boer i Drøsselbjerg. Efter hendes Død giftede han sig med en Gaardmandsdatter fra Klouby ved Navn Kristiane, og, da hun snart efter døde, med hendes Søster Dorthea. Ingen af disse to efterlod sig Børn. Tilsidst blev han gift med Maren, en Datter af Gmd. Hans Jørgen Andersen af Kærby Mark. Hun blev Moder til 5 Børn, nemlig Maren, nu i Nordrup, Hans, der er Lærer i Tyvelse, Karen, der er gift med Bødker Jens Nielsen og omtalt under Nr. 3 i Rørby, Dorthe Kirstine, der er gift med Gaardens nuværende Ejer, Sogneraadformand Karl Nielsen, og Kristiane, der ligesom Søsteren Maren er Gaardmandskone i Nordrup. Karl Nielsen er fra Lisengaard i Ubby og hører til en anset Slægt.

En Parcel 1 c tilhørte i mange Aar Boelsmand Jens Peder- sen, en Søn af Gmd. Peder Kristensen i Kærby (Matr. Nr. 8). Han blev gift med en Datter af Jakob Hansen og fik Stedet med hende. Hun hed Marie. Der er en Søn, Peter Kristian

Petersen, som senere omtales under 5 b, og Datteren Maren Sofie Petersen, der nu har overtaget Ejendommen tilligemed den til Gaarden hørende Huslod 1 b, hvis Ejer Niels Nielsen i sin Tid rejste til Amerika.

Af de andre Parceller maa omtales 1 f, der i mange Aar ejedes af Jørgen Kristensen, en Broder til Gmd. Kristian Kristensen i Gaarden Matr. Nr. 9. Jørgen Kristensens Hustru hed Dorthé og var fra Stedet. Af deres Sønner har den næstældste, Hans Kristian, arvet Ejendommen. En anden Søn, Kristian, boer tæt derved i en Parcel fra Gaarden Matr. 10.

Den følgende Gaard i Kærby, Matr. Nr. 2, tilhørte for 50 Aar siden Jens Pedersen, der havde tilgiftet sig den med Enken Else Hansdatter, en Søster til Gmd. Niels Hansen paa Værsløv Mark i „Langemosegaard“. Der var 3 Børn af dette Ægteskab, nemlig Sønnen Hans Jensen, der fik Gaarden efter Faderen, Kirsten Kirstine, der blev gift med gamle Søren Sørensens Søn, Jakob Sørensen, i Gaarden Matr. Nr. 5 a, og Ane Marie, der blev gift med Bmd. Peder Madsen, Mads Sørensens Søn fra Rørby, som omtales foran under Matr. Nr. 13 i Rørby. Denne Datter fik en Parcel ud af Gaarden, men den er siden gaaet over paa andre Hænder. Hans Jensen er gift med Maren Sørensen, en Datter af gl. Søren Sørensen og altsaa Søster til den nævnte Jakob Sørensen og dennes Broder Ole Sørensen ligeved i Matr. Nr. 4. Der er nu to Sønner, Søren og Jens Peter, samt Datteren Ingeborg. Jens Peter har arvet Faderens Gaard, medens Søren Jensen har Gaard i Klouby (Salomon Jensens) og Datteren i Frankerup (Maxens). En Datter, Else, døde ugift.

Den næste Gaard i Kærby, Matr. Nr. 3, er nu delt i 2 Parceller. Den sidste Fæster af hele Gaarden var Søren Pedersen, der var gift med Birthe Frandsdatter fra Eskebjerg. Efter ham blev Gaarden delt mellem Sønnen „unge“ Søren Sørensen og Datteren Karen. Søren fik Hovedparcellen og blev gift med Kirstine Kristensdatter fra Asminderup, der var Søster til Hans Jensens anden Kone, Kirsten, i Matr. Nr. 5 b. Søren Pedersens Datter blev gift med Jakob Nielsen fra Gaarden 7 a i Kærby. Af dette Ægteskab var Sønnen Niels Jakobsen, der kom til Faurbo. Efter sin første Hustrus Død giftede Jakob Nielsen sig med Karen fra Eskebjerg. Med hende havde han Sønnerne Anders, Søren og Jørgen samt Datteren Karen. Anders fik Gaarden Matr. Nr. 13 b og vil blive omtalt der, Søren døde som Soldat, og Karen kom til Raklev og fik et Boelssted der. Den yngste af Sønnerne, Jørgen Jakobsen, fik Gaarden og er gift med Kristine Hansen, Boelsmand Jørgen Hansens Datter fra Gaasetofte. Der er 3 Børn, en Søn, Kristian, og Døtrene Karen og Laura.

Søren Sørensen, der altsaa fik Hovedparcellen, havde 10

Børn, nemlig 7 Sønner og 3 Døtre. Sønnernes Navne er: Per, Jørgen, Søren, Anders Peter, Kristen, Jens Peter og Niels Peter, Døtrenes: Karen, Ane og Birthe Marie. Af disse mange Børn har Niels Peter faaet Fædrengaarden, Birthe Marie ejer Gaarden Matr. Nr. 7 a i Kærby og bliver omtalt der, og Anders Peter er hendes Bestyrer efter hendes Mands Død. Datteren Karen er død.

Gaarden Matr. Nr. 4 er udelt og ejes af Ole Sørensen. Hans Fader var „gl.“ Søren Sørensen og hans Moder Ane Sørensdaughter, en Søster til Boelsmand Niels Sørensen fra Matr. 3 i Rørby. Søren Sørensen havde foruden nævnte Ole endvidere 3 Sønner og en Datter. En Søn, Anders, var gift med Jørgen Offer Larsens Søster fra Matr. Nr. 2 i Uggeløse og fik en Gaard i Drøsselbjerg, Søren kom til Kaastrup, Jakob fik Gaarden Matr. Nr. 5 a i Kærby, og Datteren Maren er, som nævnt, gift med Hans Jensen i Kærby (2 a).

Ole Sørensens Hustru, Kirsten, er fra Drøsselbjerg og er Moder til 6 Sønner og 1 Datter.

Af Sønnerne er Asger Sørensen bekendt som Ingeniør, og Thorkild er Ejer af Gaarden Matr. Nr. 6 a i Kærby.

Paa et lille Hjørne af Gaardens Grund er Kærby Friskole bygget.

Gaarden Matr. Nr. 5 er delt i 2 Hovedparceller samt et Par mindre Lodder.

Den egentlige Hovedparcel (5 a) tilhørte for mange Aar siden Gmd. Kristen Larsen, der var gift med Kirstine. Af deres Børn kan nævnes Datteren Karen, der ægtede Hmd. Lars Jensen, en Søn af Jens Nielsen, som ejede den Lod med de 2 Gravkamre. Lars Jensen var Broder til Niels Jensen, som arvede Faderens Lod, og Hans Jensen ved „Fjællebro“ samt Smed Konrad Jensen i Tømmerup. En anden Datter af Kristen Larsen, Birthe, blev gift med Husmand Jens Jørgensen, Skrædder Kristen Jensens Fader.

Da Kristen Larsen døde, blev hans Enke gift med en Broder til Gmd. Jens Pedersen i Gaarden Matr. Nr. 2, der hed Niels Pedersen. Ægteskabet mellem Niels Pedersen og hans Kone var ikke lykkeligt. De skiltes, og hun tog Ophold hos sin Datter og skulde have Aftægt fra Gaarden, som Stedfaderen aftraadte til sin Broderdatter Kirsten Kirstine, Jens Pedersens Datter, der var gift med gl. Søren Sørensens Søn, Jakob Sørensen. Niels Pedersen skulde blive paa Gaarden og have Naadsensbrød der.

Nu er Jakob Sørensen og hans Hustru døde, og Sønnen Jens Peter Sørensen ejer Gaarden, der bærer Navnet „Stavnskærgaard“.

Den mindre Halvdel af Gaarden beboedes langt tilbage i Tiden af Hans Jensen, en Broder til den „rige“ Ole Jensen i Rørby, der var gift med Kirsten Kristensdatter, en Søster til

„unge“ Søren Sørensens Kone. De havde Sønnen Jens Hansen og 2 Døtre, Elten Marie og Ane, af hvilke den sidste blev gift med Bmd. Rasmus Pedersen i Kærby By, og den første med Skrædder Niels Hansen i Frankerup.

Jens Hansen fik Ejendommen, men døde tidligt. Han var gift med Ane Kristiansen fra „Tuegaarden“ paa Frankerup Mark. Der er 3 Døtre: Petrea, Hanne og Kirstine, hvoraf den første er gift med Gmd. Jens Jørgensen i Aarby. Nu er Gaarden solgt til Peter Kristian Pedersen, Bmd. Jens Pedersens Søn i „Søen“.

Den næste Udflyttergaard, Matr. Nr. 6, er ogsaa delt fra gammel Tid, idet Brødrene Jakob Henriksen og Henrik Wolfeld Henriksen fik hver sin Del. En Søster til dem, der hed Kirsten, blev gift med Peder Jørgensen i „Rørmosegaard“, Matr. Nr. 12.

Jakob Henriksen havde 3 Sønner: Jens, Peder og Niels. Jens fik Gaarden og var gift med Kirstine fra Søren Larsens Gaard i Flinterup. De havde en Datter, Dorthea, der døde som Barn. Da Jens døde, blev Broderen Peter gift med hans Enke og fik Gaarden. De havde ingen Børn, men antog hans Broder Niels' Datter Marie som deres egen. Hun døde ogsaa i Barnealderen, og de var atter ene. Da saa Hustruen Kirstine døde, giftede Peder Jakobsen sig med en Datter af Kristen Kristensen i Gaarden Matr. Nr. 9, der hedder Birthe Marie. Da Peder Jakobsen døde og de ingen Børn havde, antog Enken sin Søsterdatter Laura, der i flere Aar havde været hos hende, som Universalarving. Hun har nu faaet Gaarden og er gift med Ole Sørensens Søn Thorkild.

Henrik Wolfeld fik, som anført, en Parcel af Gaarden (6 b). Der var en Søn, Henrik, og 3 Døtre: Sofie, Sidse og Karen. Den sidste blev gift med „Urmager“ Jens Kristensen fra Rørby, der efterfulgtes af Sønnen Peter Kristensen, som nu har ladet Stedet gaa over i fremmede Hænder.

Hovedparcellen til Gaarden Matr. Nr. 7 ligger inde i Byen. Som Indehaver af denne nævnes Niels Pedersen, der var Fader til den under Matr. Nr. 3 nævnte Jakob Nielsen og dennes Brødre, Jørgen Nielsen i Jordløse og Peder Nielsen paa Asminderup Mark (ved den nuværende Højskole). Hans Enke, Birthe, blev gift med Søren Jørgensen, en Broder til Niels Jørgensen i Korshøjgaard, Mads Madsens Formand. Søren Jørgensens Datter Maren kom til Eskebjerg og blev gift med Gaardmand, Enkemand Jens Frandsen. Deres Søn, Frands Peter Jensen, kom efter Moderens tidlige Død til Kærby og blev opfødt hos Bedstefaderen, der efter sin første Kones Død ægtede Ane Marie Nielsen fra Badstrup. Frands Peter Jensen fik Gaarden og blev gift med unge Søren Sørensens Datter Karen og efter hendes Død med Søsteren Birthe Marie. Han er død for mange Aar siden, og hans Kones Broder Anders Peter Sørensen, der er nævnt under Matr. Nr. 3, styrer Gaarden for hende.

Den øvrige Del af Gaarden er delt i en Mængde Smaaparceller (fra Litra b til m), som det vilde føre for vidt at omtale. Det maa dog nævnes, at de sidste i Rækken for 50 Aar siden ejedes af en Dyrlæge Olsen, under hvem Bygningerne, som han kaldte „Olsborg“, totalt nedbrændte under mistænkelige Omstændigheder, der gav Anledning til slemme Rygter. Han solgte Tomten og det hele til Jens Peter Andersen paa „Lange-mosegaard“ i Vårslev, som brugte Assurancesummen til at ombygge sin Gaard for. Nu er Jorden afhændet til en anden udenfor Sognets Grænse (Jens Peter Larsen ved „Dysserne“).

Matr. Nr 8 hører til en af Byens „hele“ Gaarde, idet der kun er fraskilt et lille Hjørne, hvorpaa Mejeriet „Stensbjerg“ er opført, og et ganske lille Stykke med Byens Vandværk. For lang Tid siden var Gaarden fæstet af Peder Kristensen. Hans Hustru hed Maren Jensen, en Datter af Jens Rasmussen paa Klouby Mark, der ejede den Gaard, som nu besiddes af Hans Peter Jørgensen, der omtales under 10 i Rørby. Der var 3 Sønner og 3 Døtre, af hvilke Sønnen Jens Pedersen er nævnt under Matr. Nr. 1 i Kærby. En anden Søn, Niels, døde som ung, og den ældste, Kristen, lever endnu i København. Datteren Dorthe blev gift med Peder Kristensen, som fik en Parcel af Gaarden Matr. Nr. 10 i Kærby, Karen kom til Helsingø, og den yngste, Ane, fik senere Gaarden. Efter Peter Kristensens Død giftede Enken sig med Kristen Larsen, Gmd. Rasmus Larsens Broder i Klouby. Med ham havde hun ingen Børn, og da hun døde, og han i en Del Aar havde været Enkemand, lod han Steddatteren Ane faa Gaarden. Hun blev gift med Bertel Poulsen, en Gaardmandssøn fra K. Helsingø, der har taget megen Del i Sognets offentlige Liv og blandt andet i længere Tid har været Sogneraadsformand. Der er ingen Børn.

Den næste Gaard i Kærby, Matr. Nr. 9, er stærkt udparcelleret. Da den var samlet, havde Kristian Kristensen den i Fæste. Han havde med sin Hustru Maren Nielsdatter (fra „Møllehøj“ i „Søen“) 10 Børn, nemlig de 5 Sønner: Kristen, Jens, Peter, Niels og Søren og 5 Døtre: Ane, Maren, Birthe Marie, Bodil Marie og Dorthe Kirstine. Af disse Børn fik Bodil Marie Hovedparcellen og blev gift med Gaardmandssønnen Lars Nielsen fra Bildsø. Maren fik en af Parcellerne paa „Tonbjerg“ og blev gift med Gaardmandssønnen Jens Jensen fra Svallerup. Dorthe Kirstine fik en anden Parcel og blev gift med Gaardmandssønnen Niels Kristiansen fra Gaarden Matr. Nr. 7 i Ugge-løse. Han har nu solgt denne Ejendom og købt Smedestedet i Rørby, hvor han lever som Slagter. De andre Børn af Kristian Kristensen kom rundt om i Egnen. Datteren Birthe Marie blev, som foran nævnt, gift med Peder Jakobsen i Gaarden Matr. Nr. 6, og to af Sønnerne, Jens og Kristen, fik mindre Ejendomme i den saakaldte „Sø“; den sidste fik Morfaderen, Niels Jensens,

Sted ved „Møllehøj“. Han er nu død tilligemed Niels. Peter kom til Bildsø og blev gift med Jens Jensens Søster paa „Tonbjerg“. En Søn af nævnte Jens Jensen og hans Kone, Maren, er Niels Kristian Jensen, der nu har Ejendommen og er gift med Sognefoged J. P. Andersens Datter Laura (der omtales andetsteds). Den yngste af Kristian Kristensens Sønner, Søren, er bosiddende i Melby.

Gaarden Matr. Nr. 10 ejes af Jørgen Kristensen, hvis Fader, den tidligere Besidder, havde „en Snæs Børn“. At nævne dem alle vil være uoverkommeligt. Af første Ægteskab var Peder Kristensen, der fik en Parcel af Gaarden og blev gift med Dorthe, en Datter af Peder Kristensen i Gaarden Matr. Nr. 8, og Datteren Ane, der blev gift med Kristian Kristensens Broder, Niels Kristensen, og fik en Englod til sin Part.

Den ældste Søn af 2det Ægteskab var Sønnen Jørgen Kristensen, hvis Moder hed Dorthe og var Søster til Kr. Kristensen. Han fik Gaarden. En Helsøster, Maren, blev gift med Kristian Kristensens Søn, Jens Kristiansen, altsaa hendes Fætter. De fik ogsaa en Parcel som Arvelod. Jørgen Kristensens Hustru hedder Ane og er en Gaardmandsdatter fra Viskinde. Der er 3 Børn døde og 3 levende, nemlig Sønnen Kristen og Døtrene Karen Marie og Ane Marie.

Gaarden Matr. Nr. 11 er fuldstændig hel og ubeskaaret. Den nuværende Besidders Farfader var Hans Andersen, og dennes Hustru hed Maren Olsdatter, en Søster til Gmd. Morten Pedersens Enke i Uggeløse (Matr. Nr. 9). Den ældste Søn var Jens Hansen, der fik en Gaard i Asminderup og nu er 90 Aar gammel. Ole døde tidlig. Lars Hansen, den tredje Søn, fik en Gaard i Andax og blev gift med Søsteren til den under Matr. Nr. 10 b i Rørby nævnte Hans Jensen. Den fjerde Søn, Niels Hansen, fik Gaarden, og den yngste, Hans Hansen, forblev ved Hjemmet. Datteren Kirsten blev gift med Ole Johansen, Gaardmand i Tømmerup, og efter hans Død med Jens Nielsen. En af Sønnerne af sidste Ægteskab, ved Navn Hans Peter Nielsen, har nu denne Gaard. Den sidste Datter, Ane, blev gift med den foran nævnte Jens Nielsens Broder, Peder Nielsen, og fik Gaard i Ubberup.

Niels Hansen, der fik Fædrengaarden, blev gift med Dorthe Kirstine, der er omtalt under Matr. Nr. 3 i Rørby. Der er af dette Ægteskab 2 Sønner og 5 Døtre. Af Sønnerne har Hans Peter Hansen nu faaet Gaarden. Den anden Søn, Johannes, har købt Gaard i Ubby.

Døtrene Maren Kirstine, Hansine, Karen Marie, Anna og Laura er bosatte rundt omkring. Den første er gift med Kristian Dandanell, der ejer en Parcel af Gaarden Matr. Nr. 7 i Rørby, og er omtalt der. Hansine er gift med Slagter Niels Kristiansens Søn Kristian og boer ved Spangsbro. Karen Marie blev

gift med Gaardejer Niels Larsen i Bjerre, Anna med Gaardejer Aksel Jensen i Aagerup, der nu er død, og endelig er den yngste, Laura, gift med Tømrermester Oluf Houg i Nyvang. Niels Hansen og Hustru er begge raske og rørige og boer nu, efter at de har overdraget Gaarden til Sønnen, i Stenhugger Lars Hansens Hus, som de har helt ombygget.

Yderst ude paa Lodden mod Vest ligger det til Gaarden hørende Fæstehus, der for mange Aar tilbage beboedes af den gamle Hans Larsen og hans Hustru Dorthe. En Søn af dem var Stenhugger Lars Hansen, der fæstede Huset efter dem. Han var gift med Margrethe Jørgensen, en Søster til Husmand Kristen Nielsens Hustru Ane Marie af Rørby. De to Søstre var fødte i det Hus, der laa i Strædet ved Jørgen Nielsens Gaard Nr. 6 i Rørby By. Det var dette Hus der, som tidligere fortalt, blev nedbaaret til „Ærtevangen“, og ejes nu af Boelsmand Jørgen Nielsen, en Søn af nævnte Kristen Nielsen og Broder til den bekendte Murermester N. P. Nielsen af Melby, der er Materialforvalter paa Lerchenborg. Stenhugger Lars Hansen havde 6 Sønner og 3 Døtre. Sønnen Hans Larsen blev gift med Husmand Lars Jensens Datter Mariane, der arvede sin Farbroder Hans Jensens Hus ved „Fjællebro“. En anden Søn var Kristen Larsen, der som Tømrer byggede sig et Hus i Kærby By, hvor han dog snart efter døde. De andre Sønner: Kristian, Lars Peter, Jens Peter og Johannes, har Landejendomme i andre Sogne, og Døtrene, Ellen, Maren og Kirstine, er ogsaa velstillede, saa Lars Hansen har haft Ære af sine mange Børn. Hans Hustru er død, og han boer nu hos sin yngste Datter, Kirstine, paa Asminderup Mark.

Gaarden Matr. Nr. 12, der ogsaa er urørt, kaldes nu „Rørmosegaard“ efter Engene, der grænser op til den. I 1870 levede endnu Peder Jørgensen, hvis Søn, Jørgen Pedersen, købte Gaarden 1872. Peder Jørgensens Hustru, Kirsten Henriksdatter, var Søster til Jakob Henriksen og Henrik Wolfeld Henriksen, der er nævnt under Matr. Nr. 6. De havde kun 2 Børn, den nævnte Jørgen Pedersen og hans Søster Ane. Hun rejste i sin yngre Alder til København, hvor hun forblev indtil sin Død.

Jørgen Pedersen blev gift med Ane Mathiasen fra Badstrup, og der er af dette Ægteskab 3 Sønner: Peter, Henrik og Niels, samt 2 Døtre: Marthine og Kirsten.

Nu er Jørgen Pedersen død, og Sønnen Henrik har faaet Gaarden. Han er gift med en Datter af Sognefoged J. P. Andersens i Rørby ved Navn Amanda. De har 2 Døtre.

Gaarden nedbrændte 29. Maj 1892 ved Lynnedslag, samtidig med „Sandbjerggaard“ i Rørby og „Torpelund“ ved Kaltred. Det var den Dag et Uvejr, som mindes af alle ældre Folk paa Eggen. Jørgen Pedersen var selv paa Brandstedet i Rørby, da hans egen Gaard antændtes.

Den sidste Gaard i Kærby, Matr. Nr 13, er delt i 2 lige store Lodder. Den sidste Fæster af den samlede Gaard var Hans Jørgen Andersen. Hans Datter Abelone fik Hovedparcellen 13 a og blev gift med Lars Jørgensen, Gmd. Jørgen Pedersens Søn i Ubberup. En Søn, Anders Hansen, fik den anden Halvdel. Han var gift med Maren Hansdatter, Gmd. Hans Pedersens Datter i Kaastrup. Deres Datter Maren fik Gaarden efter dem og blev gift med Jakob Nielsens Søn, Anders Jakobsen, der er omtalt under Matr. Nr. 3 b. De er begge døde og Gaarden er gaaet over paa fremmede Hænder, idet Maren Andersen, som den længstlevende, ved Gavebrev overdrog den til dens nuværende Ejer, Jørgen Kristian Pedersen, en Søn af Bmd. Rasmus Pedersen i Kærby By.

Foruden de nævnte Børn havde Hans Jørgen Andersen 3 Børn, to Sønner og en Datter. Sønnerne, Jørgen Hansen og Kristen Hansen, fik hver en Ejendom i Kaastrup, og Datteren Maren blev, som omtalt under Matr. Nr. 1 a, Jens Hansens 4de Kone.

Lars Jørgensen og Abelone havde flere Børn, men de solgte Gaarden til Kommunen og rejste bort, saa hverken de eller Børnene har efter den Tid efterladt sig Minder her i Sognet.

Da Kommunen gennem en lang Aarrække havde ødslet en Mængde Penge paa Ejendommen som Fattiggaard, blev den solgt til dens nuværende Ejer Rasmus Larsen.

Foruden Byens nunævnte 13 Gaarde maa omtales nogle gamle Huse, hvis tidligere Beboere kan gøre Fordring paa at høre med til Repræsentanterne for den Slægt, der er sunket i Graven. De nye Huse derimod har mindre Interesse, og dem vil jeg lade være uomtalte.

Ved Vejen i Byens vestlige Ende ligger *Fattighuset*, en lille, ussel Rønne. Her boer „lille“ Kirsten, en Datter af Per Jensen paa „Slottet“. I over en Menneskealder har hun levet under det lave Tag i de fattige Kaar, men aldrig har hun klaget. Mild og venlig mod alle, store og smaa. For Genboernes Børneflokke har hun været som et Forsyn; fra de begyndte at gaa ene, kom de til „lille“ Kirsten og betroede hende deres smaa Glæder og Sorger. Nu er de store; men naar de imellem kommer hjem, maa de dog altid over og se til Kirsten. Hun vil efterlade et Savn, naar hun ikke er mere.

Øst derfor paa Hjørnet ved Rørbyvejen laa gamle Per Jensens Hus. Her boede en Del Aar Per Jensens Søn „Landpost“ Kristen Pedersen med sin Hustru Kristine og sine to Smaapiger Anna og Martha; men saa rev de Huset ned og flyttede ud paa Lodden ved Vørslev Skel, hvor de endnu boer saa ene, efter at Døtrene er gifte og bortrejste.

Umiddelbart op til mod Syd ligger gamle Lars Jensens Hus. Han gik i mange Aar, da han blev ældre, med Kuben

paa sin Ryg og købte Æg; men han var ærlig og redelig. Hans Datter Ane blev gift med Jakob Hjulmand, eller rettere Hjulmand Jakob Andersen. Efter hendes Død giftede han sig med Vejmand Per Jensens Datter fra Huset skraas overfor. Hun hed Birthe Marie og overlevede ham i mange Aar. Deres Datter Kristiane er gift med Kristian Nielsen, der nu ejer Stedet.

Kærby Fattighus med „Lille Kirsten“.

En anden Datter, Ane Kirstine, var gift med Husmand Lars Sørensen, men er nu død.

Øst for ligger Kristoffer Niensens Hus. Her levede i mange Aar den nu gamle og svagelige Mand med sin Hustru Kirsten. De havde en Søn, som de nærede store Forhaabninger om, da han var begavet og skulde have været til Bogen. Men han døde, og alle deres Illusioner brast. Nu sidder han ene tilbage, kun rig i Minderne.

Ved Siden i Vænget laa gamle Kristen Larsens Hus. Han gik under Navnet Kristen „gaaende“ i Modsætning til hans Samtidige Gmd. Kristen Larsen, der var „kørende“. Han havde en ulykkelig Søn, „Kærby-Lars“, træg og halvtosset, der blev mishandlet af Faderen, pryglet af Læreren, naar Faderen i et Reb slæbte ham til Skole, og hundset og knobset af sine Foresatte,

da han blev taget til Soldat. Han omkom ved Vanrøgt paa Sygehuset i Holbæk, brændt ihjel (1869).

I Vænget øst derfor boede Rasmus Væver (Rasmus Nielsen), der var gift med en Datter fra Hans Jensens Gaard (Matr. Nr. 2), der hed Dorthea. De havde 3 Sønner og 3 Døtre. Sønnen Hans Rasmussen, der nu er død, fik en Huslod i Engene efter den Lars Jensen, der er nævnt under Matr. Nr. 5.

Lige overfor paa den nordre Side af Vejen boede Husmand Kristen Hansen, en Broder til Hmd. Jens Hansen paa Prøvegaard. Efter hans Død blev Huset solgt til Murer Peter Sørensen, den tidligere nævnte Lars Sørensens Broder. I hans Hus havde Kærby Brugsforening sine første Lokaler.

I Vænget midt i Byen laa Husmand Kristen Rasmussens Hus. Hans Kone hed Mette og hans Datter Ane Kirstine. Hun blev gift med Væver Johan Jensen, der fik Huset og flyttede ud paa „Leren“, som den østlige Del af Kærby Jorder benævnes. Johan Jensens Sønner er Jens Peter Jensen, der nu besidder Ejendommen, og Broderen Kristen Jensen, „Støvlemosegaard“.

Syd for Gadekæret boede Boelsmand Peder Andersen og hans Kone Kirsten. Deres Søn, Rasmus Pedersen, var først gift med Hans Jensens Datter Ane fra Matr. Nr. 5 b. Deres Søn, Jørgen Kristian Pedersen, har Halvdelen af Gaarden Matr. Nr. 13 og er omtalt der. Efter sin første Hustrus Død giftede Rasmus Pedersen sig med Kirsten Marie, der overlever ham. De har en Søn, der hedder Jens Johannes Pedersen.

Lige overfor, vest for Gadekæret, laa i gamle Dage Gaarden Matr. Nr. 1. Da den blev udflyttet, blev Stuehuset bevaret og lejet ud til Arbejdere. Her byggede Byen en Fortsættelsesskole, der bestyredes af Fr. Voigt og senere af Jens Nylev, nu i Ubby. Huset ejes nu af Banearbejder Karl Petersen, der er gift med Jens Hansens Datter ved „Laadenhøj“, Hanne. Skolestuen benyttes af Byens Beboere til Forsamlingslokale.

Bag ved Gadekæret ligger Huset „Slottet“. Her boede i gamle Dage Per Jensen, „lille Kirstens“ Fader. Hun havde en Broder, Hjulmand Kristen Pedersen, der arvede Huset. Han var gift med Niels Mortensens Datter Trine, en Søster til Kristen Kristiansens Hustru Maren. Nu er disse Søstre begge Enker og boer i et nyt Hus tæt ved „Slottet“.

I Nærheden boede „store“ Per Nielsen, en Søn af Niels Peitersen og dennes Kone Kirsten. Hans Hustru hed Ane og deres Datter Else Marie, der er gift med Rasmus Pedersen. Peder Nielsen flyttede Huset ud paa Lodden. Nu er det hele solgt til Niels Peter Sørensen i Gaarden Nr. 3 a.

Sydøst for Gadekæret ligger Smedestedet. Det ejedes i 1870 af Henrik Dandanell, og overtoges siden af Sønnen Kristian Dandanell, gift med Kristine Petersen fra Helsingø. Efter Mandens Død giftede hun sig med nuværende Boelsmand Lars

Jørgensen, hvorefter den anden af Smedesønnerne, Karl Dananell, overtog Smedien, men ikke Smedestedet, der af Lars Jørgensen solgtes til Snedker Sofus Nielsen. Nu er Karl Dananell ogsaa død, men hans Enke, Karen Marie, og deres Søn Laurits driver Smedien og boer overfor i et nyt Hus.

Endnu maa omtales Ole Rasmussens Hus, der ligger mellem Smedien og Frands Peter Jensens Gaard (Nr. 7 a). Hans Søn Lars Olsen arvede hans Jordlod ved Dysserne, men Datteren Kirsten, der blev gift med Kristian Pedersen, fik Hus og Vænge. Deres Søn er Boelsmand Hans Kristian Pedersen overfor Rørby Skole. Huset er nu solgt til Adolf Grønbæk, Kirsten er død og Kristian Pedersen flyttet til Rørby.

Nær op til Ole Rasmussens Hus boede den gamle Hjulmand Søren Jensen, der havde to Lodder, den ene i „Søen“, den anden paa „Leren“. Den sidste af disse overdroges til Niels Nielsen, en Husmandssøn fra Frankerup, der var gift med Gaardmandsdatteren Karen Marie Jensen fra Søren Olsens Gaard i Frankerup. De byggede et nyt Hus paa Lodden og opdrog en talrig Børneflokk, nemlig Sønnerne Jens Peter, Jakob, Niels Peter, Kristian og Jørgen samt Døtrene Maren Sofie, Marie og Kristine. Af disse Børn har Niels Peter overtaget Stedet og forøget det med Lars Olsens to Lodder. Niels Nielsens Hustru er død. Sønnen er gift med Astrid Kristiansen fra „Bøgebjerg“..

Uggeløse By.

Som ved de andre Byer i Sognet agter jeg ved Beskrivelsen af Uggeløse at følge Matr. Numrene og jeg vil da begynde med

Matr. Nr. 1. Den laa oprindelig inde i Byen nærmest til venstre, naar man kom fra Rørby, lige øst for det dér endnu liggende Hus Matr. Nr. 1 b. Gaarden tilhørte i 1870 Hans Andersens Enke Marie. Hendes Mand havde først været gift med en Enke, af hvilket Ægteskab der var en Søn, som druknede i Troels Mose ved Loddens Nordgrænse. I sit andet Ægteskab havde han Sønnen Anders Hansen, der arvede Gaarden og flyttede den ned i Lavningen nord for Byen og kaldte den „Truelsdal“ (efter Troels Mose). Han var først gift med Laura Kristiansen, Gmd. Kristian Nielsens Datter fra Uggeløse, og efter hendes Død med Nielsine Nielsen, „Kalkbrænder“ Niels Nielsens Datter fra Rørby. I hvert af Ægteskaberne var 5 Børn. Udflytningen af Gaarden kostede ham for meget, og Tidernes Ugunst gjorde Resten, saa han maatte sælge det hele og flytte til København. Gaarden købtes af dens nuværende Ejer, Niels Peter Andersen, en Søn af Gmd. Jens Peter Andersen i Værsløv, der omtaltes under Matr. Nr. 1 m i Kærby.

Paa en lille Parcel af Gaarden, Matr. Nr. 1 c, opførte den

Niels Jensen, der omtales ved Kærby Dysselod 71, et Hus, hvor han boede tilligemed sin Kone, Kirstine, til deres Død. Senere er Huset gaaet over til fremmede.

Hovedlodden til den næste Gaard, Matr. Nr. 2, er fuld-
stændig udelt, men „Græsmarkslodden“ er frasolgt, hvad der
ogsaa er Tilfældet ved alle de andre Gaarde i Uggeløse med
Undtagelse af „Korshøjgaard“, Matr. Nr. 6, der er ganske ube-
skaaren.

Den nuværende Ejer af Gaarden Nr. 2 er Jørgen Offer
Larsen. Hans Fader og Formand var Lars Nielsen og hans
Moders Navn var Karen. I deres Ægteskab var endvidere 2
Døtre. Samme Karen havde tidligere været gift med Offer Sø-
rensen, med hvem hun havde en Datter, Sidse, der blev gift
med Søren Sørensens Søn Anders, der omtales under Nr. 4
i Kærby.

Jørgen Offer Larsen er gift med Marie Nielsen, Møller
Niels Kristoffersens Datter fra Svallerup. Der er 2 Sønner og
4 Døtre.

Den sidste Fæster af Gaarden Matr. Nr. 3 var Jens Sø-
rensen, der i første Ægteskab havde Datteren Kristiane, som
blev gift med Gaardmand Kristian Jørgensen paa Lille Fuglede
Mark. Efter sin første Hustrus Død blev han gift med en Datter
af Gmd. Lars Jensen i Uggeløse, der hed Kirsten. I dette Ægteskab
var en Søn og to Døtre. Den ene Datter, Ane Mette, blev gift med
Enkemanden Søren Nielsen, der var Gaardmand i Jordløse og
omtales under Matr. Nr. 6 i Rørby, den anden Datter, Ane
Marie, blev gift med Gaardmand Niels Jensen i Svallerup. Søn-
nen, Lars Jensen, blev gift med Johanne, en Datter af Møller
Niels Kristoffersen i Svallerup. Hun døde 1870 efter at have
født en Datter, der opkaldtes efter hende. Lars Jensen døde
snart eiter af Brystsyge, og Kirsten Jens Sørens opfødte saa
Sønnedatteren Johanne, der arvede Gaarden og blev gift med
Kristian Larsen, en Søn af Gmd. Lars Larsen i Aarby. Han
ombyggede Gaarden, men byttede den bort med Gmd. Peter
Larsen fra Nekselø, der atter efter nogle Aars Forløb solgte
den til dens nuværende Ejer, Johannes Jørgensen, yngste Søn
af Jørgen Nielsen i Rørby, der er omtalt dersteds under Matr.
Nr. 6. Johannes Jørgensens Hustru, Ane Kirstine Nielsen, er
Datter af Forpagter Ole Nielsen fra Rørby Præstegaard. Der
er 2 Sønner og 3 Døtre.

Gaarden Matr. Nr. 4 har længe været delt i 3 Parceller.
Den sidste Fæster af hele Gaarden, der laa i Vænget midt i
Byen op mod den ovenfor nævnte Gaard Nr. 3, hed Mads Kri-
stensen. Efter ham fik Jens Nielsen, Hans Jensen og Ole Jen-
sens Enke hver en Trediedel af Gaarden. Jens Nielsen over-
drog 1837 sin Part til Ungkarl Anders Sørensen, en Broder til
den før nævnte Offer Sørensen, og gik paa Aftægt. Senere fik

han imidlertid en Huslod af den udskiftede Prøvegaard, og hans Enke levede efter hans Død mange Aar paa dette Sted som „Aftægtskvinde“ hos Stenhugger Anders Kristensen.

Anders Sørensen var først gift med Malene, en Søster til før nævnte Hans Jensen. Efter hendes Død blev han gift med Gaardmandsdatteren Dorthe fra Klouby, med hvem han havde Datteren Ane Magdalene, hvis Navn blev forkortet til Malene. Hun blev gift med Niels Pedersen fra Rye, en Søn af den Peder Nielsen, der er omtalt under Matr. Nr. 5 i Rørby, Ejeren af Strandgaarden i Svallerup Sogn. Efter sin anden Hustrus Død giftede Anders Sørensen sig paany, og denne Gang med sin Broderdatter Margrethe, en Datter af Offer Sørensen. Dette sidste Ægteskab var barnløst, hvorfor de opdrog Dattersønnen Jens Pedersen, der efter Bedstefaderens Død fik Gaarden. Hans Hustru, Sofie, en Søster til Josef P. Thorups Hustru Marie, er en Gaardmandsdatter fra Gislinge. Der er i dette Ægteskab 7 Sønner: Helge, Knud, Johannes, Folmer, Bøje, Gunni og Erling.

Gaardens anden Parcel 4 b tilhørte langt tilbage i Tiden Boelsmand Hans Jensen. Hans Hustru af 2det Ægteskab hed Stine og var kommet hertil fra Nidløse med Pastor Poulsen. Deres Datter Maren døde som voksen. En Datter af første Ægteskab var den under Rørby nævnte „Postmarie“. En anden Datter, Ane Mette, blev gift med Jens Nielsen i „Birkemose“, der omtales nedenfor, og en Søn, Jens Hansen, bosatte sig i Kalundborg og blev Fader til Sønnen Jens Peter Hansen, der omtales senere under Matr. Nr. 10.

Efter Hans Jensens Død giftede hans Enke, Stine, sig med Jens Peter Jørgensen fra Bregninge, der efter Hustruens Død solgte Ejendommen (eller bortbyttede den) til Ole Andreasen, hvorefter den som „Handelssted“ er gaaet fra Haand til Haand.

Den tredie Parcel af Gaarden Matr. Nr. 4 ligger ved „Birkemose“ og ejedes af den ovenfor omtalte Jens Nielsen, der først var gift med Ole Smeds Enke og boede i Huset Nr. 1 b inde i Byen. Efter Hustruens Død blev han gift med Hans Jensens Datter Ane Mette og fik Parcellen ved „Birkemose“. Deres Datter Stine blev gift med Kristian Pedersen, en Gaardmandssøn fra Ubby, der lod Ejendommen gaa over paa fremmede Hænder.

Gaarden Matr. Nr. 5 er udeit. Den tilhørte fra Midten af forrige Aarhundrede Gaardmand Johan Jensen, der var gift med Dorthe, en Søster til Gaardmand Jens Kristian Pedersens Enke i Ubby.

De havde 3 Sønner og 5 Døtre, nemlig Jens Peter, Hans Peter og Niels Peter samt Karen, Hanne, Ane Kirstine, Kristine og Trine. Den sidste af Døtrene, der er gift med Niels Jensen, en Søn af Gaardmand Jens Jensen i Svallerup, arvede Gaarden, der senere er købt til „ren Ejendom“ fra Lerchenborg, Der er 4 Sønner og 3 Døtre.

Gaarden Matr. Nr. 6 er den eneste i Uggeløse By, som er fuldstændig udelt, idet den endnu har sin Græsmarkslod ubeskaaret. Den bestaar altsaa af ca. 65 Tdr. Land. Efter en Høj, der findes paa Hovedlodden, har den Navn af „Korshøjgaard“. I 1870 tilhørte den Peter Petersen, der var blevet gift med Bodil Kirstine, en Datter af Mads Madsen, som er omtalt under Matr. Nr. 8 i Rørby. Han blev i sin Tid gift med Niels Jørgensens Enke Marie, der i sit første Ægteskab havde Sønerne Jørgen Nielsen, Sognefoged i Svebølle, og Niels Nielsen, Sognefoged i Holmstrup, samt Datteren Maren, der blev gift med Mads Nielsen, omtalt under Matr. Nr. 6 i Rørby.

Med Mads Madsen havde nævnte Marie de to Døtre Ane og Bodil Kirstine. Den første blev gift med Gaardejer Ole Rasmussen, Stenrandgaard ved Svebølle, den anden blev, som nævnt, gift med Peter Petersen og arvede Gaarden.

Der er i dette Ægteskab 2 Børn, Sønnen Kristian Petersen, der nu ejer Gaarden, og Marie, der er gift med Lærer Nielsen i Uggeløse Skole. Kristian Petersen har 2 Sønner, hans Søster derimod har ingen Børn. Kristian Petersens Hustru, Dagmar Jørgensen, er Datter af den forlængst afdøde Slagter og Høker Jørgensen i Uggeløse.

For to Menneskealdrer siden var Lars Jensen Fæster af Gaarden Matr. Nr. 7. Han var gift med en Søster til Anders Sørensen og Offer Sørensen, der er nævnt foran, ved Navn Ane. Hun overlevede sin Mand i en Del Aar og sørgede for at faa sine 6 Døtre gift med Gaardmænd. Karen og Maren kom til Rørby, som tidligere nævnt under Nr. 6 og 12 b i Rørby, Kirsten fik Gaarden Matr. Nr. 3 i Uggeløse, Margrethe blev gift med Gmd. Niels Olsen ved Svallerup Kro, Ane blev gift med Gmd. Hans Sørensen i Jordløse, og den yngste af dem alle, der hed Dorte, fik Gaarden og blev gift med gl. Niels Nielsens Søn Kristian fra Gaarden Nr. 6 i Rørby. De havde 2 Sønner og 3 Døtre. Den ældste Søn, Niels Kristiansen, der nu er Slagter i Rørby, omtales under Matr. Nr. 9 i Kærby, den yngste, Lars Kristiansen, fik den til Faderens Gaard hørende Græsmarkslod, som han bebyggede og senere solgte til dens nuværende Ejer, Anders Eriksen. Han døde tidligt af Brystsyge, ligesom Moderen, og efterlod sig Enken Stine, der nu boer i Rørby samt Sønnen Engman. Af Døtrene er den mellemste, Laura, omtalt under Nr. 1 i Uggeløse; den ældste, Ane Kirstine, var indtil fornylig gift med Sognefoged Jens Peter Andersen i Rørby og omtales der under Matr. Nr. 9; den yngste, Mariane, er gift med Niels Petersen, tidligere Handlende i København, der nu boer i Kærby. Efter sin Hustrus Død var Kristian Nielsen i længere Tid Enkemand; men senere giftede han sig med Pigen Laurine, med hvem han fik flere Børn. Paa Grund af trykkende økonomiske Forhold maatte han tilsidst sælge Gaarden og gaa paa Aftægt. Nu er baade han og hans Enke døde.

Fra Kristian Nielsen kom Gaarden over til Hans Peter Madsen, gift med Gmd. Niels Pedersens Datter Ane Mette fra Ubby. De har igen for nylig solgt den i flere Parceller. Hovedparcellen tilhører Albert Petersen, Boelsmand Lars Petersens Søn fra Uggeløse Mark.

I Midten af forrige Aarhundrede tilhørte Gaarden Matr. Nr. 8 i Uggeløse Fæstegaardmanden Jeppe Henriksen^{*)}. Han havde 3 Sønner og 1 Datter; af disse fik Frederik Jeppesen Gaarden efter Faderen, medens Henrik Jeppesen fik Græsmarkslodden ved Stranden og blev Fader til 5 Sønner, nemlig Henrik Henriksen, der var Murer og fik Faderens Ejendom, Niels Peter Henriksen, der byggede Uggeløse Mølle, Karl Henriksen, der blev Ejer af en Gaard paa Svallerup Mark, Johan Henriksen, som er Gaardejer i Ubby, og Jens Peter Henriksen, der boer i Amerika. Jeppe Henriksens 3die Søn Peter Jeppesen blev Vogumand i Kalundborg og Fader til den nulevende Karl Jeppesen. Datteren Hanne blev gift med Niels Offersen fra Gaarden N. 2 i Uggeløse.

Frederik Jeppesen blev gift med u. Niels Nielsens Datter Maren fra Gaarden Nr. 11 i Rørby. De havde mange Børn, men de døde efterhaanden af en arvelig Brysts sygdom. Foruden 2 Døtre døde Sønnen Niels Frederiksen, der i flere Aar havde ejet et Fællesmejeri i Jerslev og senere bestyret Aarby Andelsmejeri. Sønnen Jens Peter Frederiksen, der fik Gaarden efter Faderen, er ogsaa død. Hans Enke Johanne Nielsen, en Datter fra Langemosegaard i Værsløv, ejer nu Gaarden og driver den med sin Datter og 2 halv vokne Sønner.

Endnu er tilbage af Slægten Datteren Hanne og Sønnen Karl Frederiksen, der er Bestyrer af Kirkehelsingmejeri.

Som Fæster af Gaarden Matr. Nr. 9 i Uggeløse nævnes for mange Aar tilbage Søren Nielsen. Han var gift med Kristiane Olsdatter, en Søster til Niels Olsen og Lars Olsen i Svallerup og Hans Andersens Hustru Maren fra Kærby (Matr. Nr. 11). Af dette Ægteskab var der en Søn, Hans Sørensen, der blev gift med Lars Jensens Datter Ane (fra Gaarden Nr. 7 i Uggeløse) og fik en Gaard i Jordløse, og en Datter Karen, der blev gift med Gmd. Lars Larsen i Klouby.

Efter Søren Nielsens Død giftede hans Enke sig med den under Matr. Nr. 34 i Rørby omtalte Morten Pedersen, hvem hun ogsaa overlevede. Datteren af sidste Ægteskab, Ane Mette, blev gift med Peter Thim, en Gaardmandssøn fra Badstrup. De havde mange Børn. Efter sin Hustrus Død giftede han sig igen, men døde snart efter.

Gaarden blev nu solgt (1884) til Gaardejer Kristian Thomsen fra Tømmerup, og ved hans Død 1886 blev den ved Tvangsauktion overtaget af Sparekassen for Arts Herred, der igen overdrog den til sin Formand Lærer H. P. Ernstsens i

Rørby. 20 Aar derefter solgte han den til dens nuværende Ejer Lars Madsen. Gaarden har nu faaet Navnet „Elkær-gaard“ efter en af Ernstsen beplantet Mose, der oprindeligt hed „Slaanshøjmosen“ efter Bakken „Slaanshøj“, der ligger umiddelbart vest derfor. Samme Ejer beplantede ligeledes den større Mose „Pluskemose“ og „Præstemose“ ned mod Badstrup.

En Søn fra Jørgen Andersens Gaard i Klouby ved Navn Niels Rasmussen var i sin Tid Fæster af Gaarden Matr. Nr. 10 i Uggeløse. Han var Broder til Hjulmand Anders Rasmussen, der boede tæt ved Skolen i Rørby og forlængst er død, samt til Husmand Jakob Rasmussen fra Lodden Matr. Nr. 18 i Uggeløse, Fader til Lisbeth, der var gift med Jørgen Nielsen, Jens Peter Nielsens Fader. Niels Rasmussen var to Gange gift. Af første Ægteskab var der 3 Sønner og 3 Døtre, af hvilke Datteren Sidse Marie blev gift med Jakob Johansen og efter hans Død med Tømrer Jørgen Jensen i Uggeløse Græsmark. En anden Datter, Ane Lisbeth, blev gift med Jens Villumsen og fik en Parcel (10 b) af Gaarden i Fæste. Den 3die Datter kom til Fyn, og alle Sønnerne til København. Hans 2den Hustru, Ane Larsen, fik 1 Søn og 2 Døtre. Sønnen, Jens Nielsen, fik en Gaard i Svallerup, men døde snart efter, hvorpaa hans Enke blev gift med Tømrer Jens Peter Johansen, Gaardmand Johan Jensens Søn, der er nævnt under Matr. Nr. 5 i Uggeløse. Datteren Sidse blev gift med Gaardejer Michael Nielsen i Høng.

Efter Niels Rasmussens Død giftede hans Enke sig med Jørgen Petersen, en Broder til Peter Petersen fra „Korshøj-gaard“. Han døde uden at efterlade sig Afkom, hvorpaa Gaarden gik over til Niels Rasmussens yngste Datter, Ane Mette, der blev gift med Jens Peter Hansen, en Søn af Hans Jensens Søn Jens Hansen, der er omtalt under Matr. Nr. 4 b. Den 10. August 1899 nedbrændte Gaarden tilligemed Gaardene Nr. 9 og 4 b samt Huset Nr. 1 b lige overfor. Ildens Opkomst skyldtes en lille Drengs Leg med Tændstikker. Jens Peter Hansen opbyggede Gaarden paa Tomten, medens de to andre Gaarde blev udflyttede. Nogle Aar efter Branden solgte han Gaarden til Gaardejer Peter Bager fra Melby, der havde afhændet sin Ejendom dér til Grevskabet Lerchenborg. Han drev Gaarden i nogle Aar med Tab, indtil han saa' sig nødsaget til at sælge den til dens nuværende Ejer, Herman Larsen, en Søn af Gaardejer Hans Peter Larsen fra Klouby.

Foruden de nu nævnte 10 Gaarde, der oprindeligt har ligget inde i Byen, er der til Uggeløse 5 Udflyttergaarde, der tildels er stærkt udparcellerede. At gaa i Enkeltheder dermed vilde føre for langt og virke trættende, hvorfor jeg vil nøjes med at nævne de vigtigste af disse Gaardes Parceller og deres Ejere.

Hovedlodden til Gaarden Matr. Nr. 11 ejedes for mange Aar siden af Peder Pedersen, kaldet Per Underofficer; efter ham kom Johan Jacobsen fra Kaltred og dernæst Niels Peter Nielsen fra Bredtved. Han solgte til Morten Jensen fra Vidskinde, der overlod Gaarden til sin Søn Kristian. Denne døde tidlig, hvorefter hans Stedsøn Oluf Valdemar Larsen, Tømrer Niels Larsens Søn, blev Ejer. Som Besiddere af de mindre Parceller af Gaarden kan fra gammel Tid nævnes Jens Pedersen, Søren Johansen, Niels Nielsen ved Voldbjerg, Niels Larsen (gift med Mads Madsens Steddatter, Maren⁹⁾). Hans Andersen (kaldet Faksen) samt Jens Jensen ved Gnægeshøj.¹⁰⁾ Alle disse Parceller er ved Køb og Salg gaaet fra Haand til Haand, uden at dette frembyder videre Interesse. De gamle Slægter er enten uddøde eller udvandrede, dog boer Enken efter Jens Pedersen, Sofie Jensen, endnu i et Hus i Uggeløse By.

Den næste Gaard, Matr. Nr. 12, kaldes nu „Grydedal“. Den var for 50 Aar siden delt i 2 Parceller, hvoraf den største tilhørte „Møllersvend“ Anders Larsen, der solgte, eller rettere overdrog, den til Gmd. Hans Kristian Andersen, der var en Stedsøn af Gmd. Niels Pedersen i Svallerup og hvis Hustru, Ane Mette, var en Steddatter af Gmd. Jens Andersen i Svallerup. De havde 4 Sønner og 1 Datter. Af dem kan nævnes Anders Kristian Hansen, Ejer af 14 b og 12 d i Uggeløse, samt Tømrer Lars Peter Hansen, Kalundborg Lyng. Fra Hans Kr. Andersen gik Gaarden over til Frederik Madsen, og efter hans Død er den saa vandret fra Ejer til Ejer, hvoraf nogle har solgt større og mindre Parceller. Resten tilhører nu Hans Sørensen, der stammer fra Kalundborg Lyng.

Den mindre Parcel (12 b) tilhørte oprindeligt Morten Nielsen og hans Hustru Jane (kaldet „lille Mortens“). Deres ældste Søn, Kristian Mortensen, var en dygtig Tømrer og en betroet Mand i Sognets Sager. Han byggede sig et Hus paa en lille Parcel (12 e) af Lodden, hvor hans Enke, Karoline, f. Jensen, endnu boer. Den yngste af Sønnerne, Jens Mortensen, fik Stedet efter Forældrene, men byttede det bort med Lars Sørensen paa „Prøvegaard“, hvis Søn, Frederik Kr. Sørensen, nu er Ejer deraf. Hans Hustru hedder Else Skov og er fra Jylland. De har en Søn og 3 Døtre.

Saalønge Gaarden Matr. Nr. 13 var samlet, tilhørte den Fæstebonden Ole Olsen. Efter hans Død blev Gaarden delt mellem hans 4 Børn, nemlig 3 Døtre og 1 Søn. Datteren Ane Mette fik Hovedparcellen (13 a) og blev gift med Jørgen Sigvertsen fra Ubby, og deres Søn Ole Jørgensen ejer nu Gaarden. En anden Datter, Kirsten, blev gift med Søren Jørgensen fra „Rørmosegaard“ i Kærby, og de fik Parcellen 13 c. Den tredje Datter blev gift med Kristian Melchiorsen og fik en mindre Parcel (13 d), der nu ejes af Boelsmand Niels Peter Johan-

sen, Johan Jensens Søn fra Gaarden Nr. 5 i Uggeløse. Sønnen Søren Olsen fik Parcellen 13 b. Han var gift med en Søster til den under 10 b omtalte Jens Villumsen. Af deres Børn maa nævnes Datteren Karen Marie, der er gift med Anders Sørensen, Boelsmand Søren Jensens Søn fra Matr. Nr. 40 b. Deres Datter Emma er nu gift med Ole Nielsen i Gaarden Matr. Nr. 4 i Rørby. Søren Olsen solgte sin Ejendom til Lars Kristiansen, der er nævnt under Matr. Nr. 6 i Uggeløse, og efter hans Død solgte hans Enke Stine den til dens nuværende Ejer Hans Kr. Madsen.

Søren Jørgensens Enke Kirsten, der er nævnt ovenfor, solgte Gaarden til Anders Olsen fra Nostrup, der blev gift med Ane Kirstine Jensen fra „Peterslyst“ i Badstrup. Deres Søn Jens Olsen, der er gift med Gaardmand Niels Andersens Datter Birthe fra Badstrup, ejer nu Gaarden.

Gaarden Matr. Nr. 14 var tidligt delt i mange Parceller, hvoraf maa nævnes følgende:

14 a tilhørende „Spillemand“ Niels Jensen,

14 b fæstet af Lars Sørensen,

14 c fæstet af Jens Jørgensen,

14 d fæstet af Hans Jørgensen,

14 e fæstet af Anders Nielsen, Sognefoged J. P. Andersens Fader,

14 f fæstedes af Rasmus Kristensen.

Alle disse Parceller har i den forløbne Tid skiftet Ejer, nogle flere Gange.

Niels Jensens Søn, Niels Nielsen, arvede den første; han døde, og Enken giftede sig med Jens Johansen fra Løve Herred. De maatte overdrage Stedet til Mosteren, „Staldkarl“ Kristian Nielsens Enke fra Kalundborg, der saa, efter at der var gaaet nogle Aar, solgte til den nuværende Ejer Frederik Jensen.

Lars Sørensens Søn Peder Larsen, der fik Stedet efter Faderen, blev gift med Kristian Melchiorsens Datter Ane. Efter hendes Død blev han gift med Sofie fra Helsinge, der saa atter efter Mandens Død blev gift med Anders Kristian Hansen, der er nævnt under Nr. 12 a. Han er nu Ejer af Gaarden, som han har forøget med Matr. Nr. 12 d.

Endnu maa nævnes, at Jens Jørgensens Søn Mads Jensen ejer Faderens Sted og driver det sammen med sin Søster Lise. De øvrige Parceller er Tid efter anden gaaet over paa andre, tildels fremmede, Hænder, og disse Omskiftelser vil det blive for vanskeligt at følge. Dog maa det tilføjes, at den under forrige Gaard nævnte Anders Sørensen har faaet Hans Jørgensens Hus Matr. 14 d, hvortil han senere har føjet det meste af „Hulebækslodden“ Matr. Nr. 14 f.

Den sidste Gaard i Uggeløse, Matr. Nr. 15 og 16, kaldes „Prøvegaard“, hvilket Navn efter Sigende er kommet af, at

Grevskabet vilde „prøve“ eller gøre et Forsøg paa, hvorledes det kunde spænde af at udparcellere en Fæstegaard og derefter bortfæste Stumperne. Der blev altsaa frataget en Hovedparcel paa ca. 2 Tdr. Hartkorn, der skulde præstere visse Naturalydelse, særlig Kørslerne, for hele Gaarden. Den ældste Fæster af denne Parcel, som nulevende mindes, var Jørgen Jensen.¹¹⁾ Af andre Parcellister kan nævnes Morten Pedersen (M. „Spillemand“), Ole Nielsen („Lybækker“), Peder Jensen („Rersø“), Kristen Jørgensen (paa „Trekroner“), Søren Sørensen, Jens Hansen og Anders Kristensen. Efter Jørgen Jensens Død blev Hovedparcellen delt mellem Datteren Ane Marie og Sønnen Peder Jørgensen, der byggede paa den ny Parcel 15 og 16 e, som nu ejes af hans Søn Jørgen. Ane Marie blev gift med Anders Rasmussen fra Kongstrup, men de solgte snart efter Stedet til en Tømrer Kristian Jeppesen, der atter afhændede det til Jesper Petersen, som var gift med Peter Thims Enke Line. Han byttede det bort til Slagter Niels Kristiansen fra Rørby, som derpaa solgte det til dets nuværende Ejer, Ole Nielsen. De andre nævnte Parceller er ligeledes gaaet over paa fremmede Hænder, og de to sidstnævnte, hvis Ejere uddøde, er nu forenede med Matr. Nr. 10 b, der tilhører Jens Villumsens Søn Niels Jensen.

Paa begge Sider af den nordre Strandvej fra Uggeløse Mølle til Kysten ligger de saakaldte „Græsmarkslodder“, der ikke maa forveksles med de spredte Parceller af de udflyttede Gaarde paa Uggeløse Mark, som tidligere er nævnt. Paa højre Side laa Kristian Sørensens Hus, der overdroges til Henrik Jeppesens Søn, Niels Peter Henriksen, som var gift med Jørgen Sigvertsens Datter Kirsten og byggede Møllen. Nord for var Lars Frederiksens Hus. Hans Kone, Kirsten, var Søster til samme Jørgen Sigvertsen og overdrog Huset til Jørgen Hansen fra Badstrup, under hvem det nedbrændte. Nu ejes det og flere tilkøbte Parceller af Olaf Poulsen. Vest derfor byggede Peter Kristiansen paa en af Peter Thims Lodder. Han er gift med Gmd. Johan Jensens Datter, Hanne. Til venstre for Strandvejen, skraas for Møllen, boede Jens Pedersen, hvis første Kone hed Ellen og hvis anden, Sofie, nu boer inde i Uggeløse By. Nord derfor er saa Søren Johansens Sted. Efter hans Død er det gaaet fra Haand til Haand og ejes nu af Sognefogdens Broder, Søren Andersen, og dennes Hustru, Marie. Længere ude ligger en hel Husrække, af hvis tidligere Beboere jeg vil nævne Jens Nielsen „ved Brønden“; Niels Jørgensen med Sønnen Jørgen Nielsen og den nuværende Ejer Ole Peter Nielsen; Jakob Johansen og hans Efterfølger, Tømrer Jørgen Jensen, der er nævnt under Matr. Nr. 10; Karl Olsen, der blev gift med Gmd. Johan Jensens Datter, Kristine, og bliver nævnt andetsteds; Kristen Nielsen, der er kendt fra det religiøse Røre i sin Tid, og hvis Datter, Lisbeth, blev gift med den nylig fraaadte Fæster, Niels Hansen. Lars Pedersen og dennes Søn,

Peder Larsen, med hvis Datter, Ane Kirstine, den nuværende Ejer Kristian Nielsen er gift, havde Boelsstedet op til Badstrup Skel, og ved Siden deraf boede Niels Kristoffersen, Kristoffer Nielsens Fader i Kærby, med hvis Datter Søren Jensen blev gift. Søren Jensen havde flere Børn, af hvilke kan nævnes Frederik Sørensen, der har Faderens Ejendom, og Anders Sørensen, der er omtalt foran, samt Datteren Else, der var gift med Landpost Niels Petersen og blev Moder til en stor Børneflokk. Længere mod Vest boer Lars Pedersen, der er gift med Væver Hans Nielsens Datter, Hanne, og er Fader til Gaardejer Albert Pedersen i Uggeløse og Ludvig Pedersen i Badstrup, der er gift med Frederik Sørensens Datter. Endnu længere ude mod Stranden boede de to Brødre Hans Nielsen og Niels Nielsen, der er omtalt under Nr. 3 i Rørby. Det ene af disse Huse købtes ind under „Peterslyst“ i Badstrup, det andet tilhører nu Niels Jensens Enke, Maren, Peder Olsens Datter. Hvor Strandvejen ender, ligger Peter Thims yderste Græsmarks-lod, der købtes og bebyggedes af „Urmager“ Hans Nielsen, som med sin Kone, Ane, og sin Datter, Marie, med stor Venlighed tog mod vore Besøg i Badetiden. Den nuværende Besidder af denne Ejendom, der saa betegnende kaldes „Strandlyst“, Niels Peter Jensen og hans Familie, følger overfor de senere Sommergæster som bekendt Huset gamle Tradition. Endelig i Græsmerkens sydvestlige Hjørne boede Peder Olsen med sin Hustru, Marie, og sin Søn, Ole Peter, og tilsidst Henrik Jeppesen med sin Kone, Kirsten og sine mange Sønner, der er omtalt under Matr. Nr. 8 i Uggeløse.

Fra Uggeløse Mark vil jeg vende tilbage til Byen for at omtale et og andet, som jeg mener kan have Interesse; thi om end Gaardene er nævnt, kan Husene, selv de ringeste, for en og anden gemme Minder, der bør bevares. Fra Strædet, der mellem Smedien og Jens Pedersens Gaard fører mod Øst, har Sognet bevaret Navnene „Per Sødgrød“ og „Niels Ubby“. Den førstes virkelige Navn kender jeg ikke, den sidste hed Niels Kristensen. Om ham fortæller gamle Møller Anders Jensen, at han i sine unge Dage spillede til Gilde hos ham, siddende paa Stænget over Grisen med Benene hængende ned i Loen, hvor Dansen „gik saa let“ — ikke „i Lunden“, som det hedder i Folkevisen, men — paa Lergulvet. Pladsen var indskrænket og maatte tages nøje ud; men man morede sig udmærket til ud paa Natten ved Skæret af to Staldlygter. Midt i Byen laa den gamle Smedie, bygget paa Gadejord, og overfor laa saa „Smedestedet“. Her boede Kirsten Smeds. Hun var Enke, men havde en Bestyrer, der hed Jørgen Lund, med hvem hun efter Sigende var „forlovet“. Stillingen har dog ikke været holdbar; thi vi hører, at hun, efter at have opgivet den, endte i Kærby Fattighus. Hun kunde „kopslaa“ og var som Følge deraf søgt som en Slags „klog Kone“.

Ved Siden af Smedestedet, syd efter, boede Jens Halvor og hans Kone Marie. Dem har jeg kendt begge to. Marie var meget religiøs og tog Del i alle Møder, og Jens Halvor gik næsten altid med, naar han ikke tilfældigvis havde været paa Svallerup-Kroen efter en større Forsyning af Brændevin. Han var nemlig en tjenstvillig Sjæl, der ikke kunde nægte nogen en Villighed, især naar der var Udsigt til et muntert Sold, og derfor „kørte han med Glasvognen“, naar der vinkedes. Man kunde da den ene Aften se Jens Halvor i „de gudelige Forsamlinger“ og den næste i et vældigt Svirelag.¹²⁾

Skraas overfor boede Niels Poulsen og hans Kone Kathrine. Kathrine Pouls, som hun kaldtes, var Kok over alt ved de store Gilder og var meget søgt; men det kunde dog ske, at hun sved Grøden. Jeg kunde nævne et Eksempel derpaa, endog ved et Bryllup, hvor der var 26 Vogne til Kirke. Deres Søn var Slagter Frederik Nielsen, der i sin Tid overdrog Huset til Slagter Jørgensen, og Frederik Nielsens Plejesøn var den foran nævnte Karl Olsen.

Øst for Gadekæret boede Sadelmager og Murer Niels Andersen, en Søn af Anders Simonsen fra „Krogen“ i Rørby. Han er meget omtalt, men ikke røst. En Søn af ham havde arvet hans uheldige Egenskaber, der kom tilsyne allerede i hans Drengaar. Han rapsede overalt. Efter sin Konfirmation stjal han Pastor Røginds Pintseoffer. Sedlerne fandt man senere i et Rugstykke oppe ved Grusgraven, men Pengene var væk. Fra Græsmarken var han gaaet til Rørby, hvor han stjal en Hest fra Gaardmand Lars Pedersen. Han red saa i Nattens Løb til Elverdams Kro, hvor han slap Hesten. Da han blev paagrebet i Roskilde, havde han brugt alle Pengene, blandt andet til en hel ny Habit. Den fik Præsten for sine Penge og benyttede den siden. Hatten var for stor, hvorfor han maatte stoppe Vat i den; i Mangel deraf brugte han — fortæller man — en Gang en Halmvisk paa Vejen til Kalundborg, hvad der vakte forstaaelig Munterhed ved hans Indtog i Byen.

I Niels Andersens Hus boede siden Kristian „Bødker“ (Pedersen) og hans Kone Frederikke, der begge er døde.

Bag ved nævnte Hus har Fattighuset sin Plads. Det har i Aarenes Løb givet Ly til en Mængde „skibbrudne“ Personer ligefra Kristen Olsen, der omtales under Rørby og har en vis Navnkundighed¹³⁾ til „Haltekaren“, Jens Sørensens Kone, der er endnu mere bekendt, om ikke for sine Dyders Skyld. For Tiden staar det tomt.

Omtrent i Byens Midte er Gadekæret, og foran det har Bymændene rejst en Mindesten for Anton Nielsen, „Skolelærer-Literaturen“s Fader, i Anledning af, at hans Bedstefader boede i Uggeløse Græsmark¹⁴⁾.

Stenen, der er en naturdannet Kampesten fra en af Langdysserne i Rørby Græsmark, har følgende Inskription:

ANTON ·NIELSEN
1827—1897.

At kvindre som Spurv under Bondens Tag,
At sprede lidt Lys i hans tunge Dag,
At lette de Byrder, som trykke,
Det blev min Lod som min Lykke.

Mindestenen for Anton Nielsen.

II.

Kommunal-historiske Optegnelser.

For et halvt Hundrede Aar siden var alle Huse i Rørby Sogn Fæste og samtlige Gaarde ligeledes med Undtagelse af „Tranemosegaard“ i Rørby og Karl Nielsens Gaard Matr. Nr. 1 a i Kærby, som den Gang tilhørte Svigerfaderen, Jens Hansen. Fæsteforholdene maa kaldes taalelige, efter at Hoveriet, der tidligere var saa byrdefuldt, i Halvtredserne ved en kongelig Kommission var afløst og gaaet over til en fast aarlig Ydelse. Efter Fæstebreve fra den Tid, som findes opbevarede, var en Gaards Afgift til „Herskabet“ saaledes: 1¹/₂ Td. Rug, 6 Tdr. Byg og 2¹/₂ Td. Havre, leveret in natura, samt 4 Rdl. i Penge. Smaaredsel: 1 Lam, 1 Gaas og 5 Høns. For afløst Hoveri: 12 Tdr. Byg efter Kapitelstakst (mindst 48 Rdl.) og for senere afløst Pligtarbejde 50 Rdl.

Husene svarede i Forhold dertil, dog lidt mere.

Ved Indfæstning betaltes indtil 200 Rdl., hvad der den Gang var mange Penge og ofte voldte den unge Fæster meget Besvær at skaffe tilveje. Ved en Synsforretning, foretaget af tvende af Retten udmeldte Mænd, i Reglen to Sognefogder, tilsikredes der Fæsteren, at Bygningerne var i forsvarlig Stand, at Besætning og Inventarium var tilstede, og at Saasæd og Fødesæd til næste Høst fandtes ved Gaarden. Til Besætning hørte kun Hestene og til Inventariet Vogne, Plove og Harver.

Gaardmændene var gennemgaaende velhavende, flere endog rige, især de ældre, som havde nydt Fordelen af gode Aar. Mange gemte deres Sæd paa Loftet til henad Sommeren, naar Priserne som Regel var høje. Disse „Sædbønder“ var ansete, men ikke elskede, især naar de nægtede at „forstrække“ en Husmand med Saasæd om Foraaret, naar han var „øde“.

Husmændenes Kaar var usle. De havde én Ko, og den kunde de næppe føde, saa mange maatte hen ad Foraaret „ud at tigge Halm“. Lønnen, som de modtog af Bønderne for deres Arbejde, var meget ringe, og der var ingen Lejlighed i den Tid til at tjene mere andetsteds. De var henvist til „at tærsk Bøn-

derne for Føden“, som det hed. Da Tærskemaskinerne saa i Midten af Aarhundredet begyndte at komme i Brug, knurrede Husmændene i Vrede, fordi de forbandede „Indretninger“ tog „Brødet af Munden“ paa dem, ja det gik saa vidt, at der mange Steder lagdes Raad op om at ødelægge de forhadte Konkurrenter. Efter Indførelsen af Tærskemaskinerne indskrænkede Bønderne deres Folkehold. I Stedet for 2 faste Husmænd nøjedes man med 1, og de ledigblevne maatte søge andre Steder hen. Nogle fik Plads paa Lerchenborg, i Haven og „Mellemsgaarden“ eller hos Forpagteren; nogle gik til Kalundborg. „Kalkbrænder“ Niels Nielsen og min Nabo ved Skolen, Kristen Hansen havde saaledes Arbejde i mange Aar ved Ostermanns Kalkovn nord for Byen. Husmændene var forøvrigt saa kuede og sløvede, at der ikke engang ulmede et Haab hos dem om Bedring. Bønderne derimod, hvis Kaar altsaa var forholdsvis gode, vuggede sig i Drømme om en Fæstefløsningslov, der skulde skænke dem deres Gaarde for næsten intet. Siden Glee-
rup 1845 paa Skydebanen i København havde udtalt de bevingede Ord: „Nu kommer Bonden!“ havde Bondevennerne ved deres Førere Tscherning, Balthazar Christensen og I. A. Hansen arbejdet for Bøndernes Frigørelse, og efterat vi i 1849 havde faaet Junigrundloven, virkede de for yderligere Reforme. Fæstevæsenets Afskaffelse laa dem særlig paa Hjerte, men der optaarnede sig stadigt saa megen Modstand for de ønskede Loves Gennemførelse. I. A. Hansen havde i „Almuevennen“ og sidst i „Morgenposten“ været Bondestandens Talsmand, og var til Belønning for sin ihærdige Virksomhed i Aaret 1855 blevet valgt til Formand for Holbæk m. fl. Amters Brandforsikring („Bøndernes Brandkasse“) i Stedet for Glee-
rup, der var faldet i Unaade paa Grund af sine afvigende Meninger. Hans haandgangne Mænd i i Rørby Sogn var Dyrnlæge Olsen i Kærby og Morten Pedersen („Morten Spillemand“) i Uggeløse. Jeg var i 1870 kun 27 Aar gammel, og havde altsaa ingen Stemmeret, men dog en vaagnende Interesse for Politik, og Morten øgede denne Interesse ved hver Søndag Morgen før Gudstjenesten at bringe mig Ugens Eksemplarer af „Morgenposten“. Han var „Sognekommissær“ for „Rørby Distrikt“, ligesom Dyrnlægen var det for „Kærby Distrikt“ i den foran nævnte Brandkasse. Begge søgte at hverve til sit Distrikt, og jeg valgte Morten Spillemands. Da I. A. Hansen gik til Forlig med Grev Frijs 1866, kom der foreløbig en Kurre paa Traaden mellem Bondevennernes Førere, og Tscherning, der var imod Forliget, opgav al politisk Virksomhed. 1870 stiftedes „det forenede Venstre“ imidlertid, og der indtraadte en Pavse i den Strid, der nu i flere Aar havde været staaende i Venstre. I. A. Hansen fik „Folkegave“ (Amalievej 5) og alt saaroligt ud. Da rystede en Katastrofe i Aaret 1873 vor rolige Tilværelse. Den fagudede C. Albertis ældste Søn havde anlagt

en Svovlsyrefabrik paa Amager, og det gik smaat med Aktie-tegningen. Dyrnlæge Olsen, der var „gamle“ Albertis Ven og Meningsfælle, gik rundt og søgte at afhænde Svovlsyreaktierne hos de velhavende Bønder, men fik først Held dermed, efterat den unge Alberti havde fremlagt et Regnskab, efter hvilket Aktionærerne fik 10 pro Cent i Dividende. Hele Foretagendet var imidlertid Svindel, og snart begyndte Rygterne derom at svirre rundt i Landet. Yngste Niels Nielsen i Rørby blev urolig og ønskede sine Penge tilbage, og Olsen, der endnu ikke havde faaet Øjnene op, købte Aktierne igen til samme Kurs. Da kom Kraket. Alberti flygtede til Sydamerika, og en Mængde Menesker led store Tab. Dyrnlæge Olsens Hustru betroede mig senere ved Mandens Begravelse, at deres Tab havde været 32,000 Kr., det halve af deres Formue. Af Resten oprettede de senere et Legat under Navnet „Emilius Olsens og Hustrus Legat“ til Fordel for vordende Dyrnlæger. Formaalet var jo smukt, men Pengene var hovedsagelig erhvervet ved Aagerrenter. Olsen og Hustru ligger begge begravede paa Rørby Kirkegaard, og to Marmormonumenter smykker deres Grave. I fire Aar bevægede Venstres Skude sig nu fremad i smult Vande. Christopher Krabbe var Kredsens Rigsdagsmand og I. A. Hansen vor store Fører. Da fik i 1877 en vældig Eksplosion hver Planke til at sitre i den lette Sejler. I. A. Hansen blev under et Teaterbesøg ramt af et Slagtilfælde og laa derefter hjælpeløs hen, til han døde. Hans Søn, Orla Lehman Hansen, der var hans Forretningsfører, blev fjernet, og den ene af Revisorerne, Gmd. Hans Jensen, Kundby, og Landstingsmand Th. Hasle blev af Øvrigheden overdraget det Hverv at gennemgaa Regnskaberne. Det viste sig da, at der var et Underslæb paa henvend 200,000 Kr. Hvilket Røre dette vakte er let at forstaa. Brandkassens Interessenter rasede, og Venstres politiske Modstandere fik rigtig Vind i Sejlene. „De har nok Sorg i denne Tid“ — sagde Distriktslæge Schouboe til mig — „da „Støvle-Hansen“ er rendt med Pengene.“ Revisorerne Hans Jensen og Lærer Holst fra Mørkøv blev ad Rettens Vej fordret til Erstatning, men frikendtes efter en Proces, der varede i 7 Aar. Dønningerne lagde sig, Th. Hasle blev Formand for Brandkassen i I. A. Hansens Sted, Morten Spillemand levede videre som Sognekommisær, men „Morgenposten“ fik jeg ikke mere. I Aaret 1889 døde Th. Hasle, og der skulde vælges en Formand i hans Sted. Valget stod mellem hans Søn Proprietær P. S. Hasle, Birkemosegaard ved Gørlev, og Sagfører P. Th. Rasmussen i Kalundborg, en meget yndet Jurist og fuldtro Venstremand, som man vilde give Stillingen for at bøde paa hans smaa Indtægter. I de andre Valgkredse havde Hasle Flertal, nu gjaldt Slaget i Kalundborg. Der var agiteret paa det kraftigste, og paa Valgdagen kørte Bønderne for unge og gamle, Karle og Piger, Aftægtsmænd

og Enker; ingen blev hjemme. Min Ven, gamle Karl Smed, havde fuldt Læs og skulde jo ogsaa ned i det store Telt ved Banegaarden og stemme; men da han forinden traf en Del gode Venner, vilde de først „nyde en Genstand“. Genstanden forøgedes til flere Genstande, og Tiden gik. Da Afstemningen var endt, og vi gik op gennem Gaardene, mødte vi Smeden med Følge. „Ja, nu skal vi til det“, sagde Karl. „Det er for sent“, svarede jeg, „Afstemningen er sluttet“. „Er det for sent“ — gentog han og skød Ryggen op, som om han ventede en Dragt Prygl — „det var pinte skidt“, og dermed drejede han om og gik slukøret tilbage, fulgt af sine duknakkede Fæller. Denne Udeblivelse afgjorde Valgresultatet. P. S. Hasle fik 643 Stemmer og Rasmussen 636. Var Smeden og hans 6 Venner mødt, vilde Stemmerne have staaet lige, og Lodtrækning have gjort Udslaget. Rasmussen døde forøvrigt tidligt, saa Nederlaget havde mindre Betydning.

Da den ofte lovede og længe ventede Fæsteafsløsningslov udeblev, opgav Fæsterne omsider Haabet om at faa deres Fæstesteder halvt forærede, og i Aaret 1872 tog man saa mod Grevskabets Salgstilbud efter den i dette Aar fremlagte Salgsplan. Priserne kunde ikke kaldes urimelige. Efter Skøder, som jeg har liggende for mig, kostede en Gaard paa 6 Tdr. Hartkorn med 60 Tdr. Land gennemsnitlig 23,000 Kroner. I denne Sum afkortedes 8000 Kr., i hvis Sted særlig skulde leveres 4 Tdr. Byg pr. Td. Hartkorn, altsaa 24 Tdr. Af Resten udbetaltes kontant 5000 Kr., og for de øvrige 10,000 Kr. udstedte Køberen en 1. Prioritets Panteobligation, der betingede en Rente i de første 10 Aar af 3 pCt. og for de følgende 4 pCt. Alle Huse, der ikke oprindelig var Parceller af udskiftede Gaarde, solgtes til „ren“ Ejendom, og for dem betingedes en noget højere Pris.

De nye Ejere var i Begyndelsen noget ængstelige ved den forhøjede Aarsudgift, og denne Ængstelse, der var smittende, bevirkede, at nogle vaklende Fæstere afholdt sig fra at købe, hvad der kun havde til Følge, at de senere, da Fristen var udløbet, maatte betale mere.

Overgangen til Selveje bevirkede, at der kom mere Energi og Foretagsomhed tilsyne overalt. Nu var Jorden jo deres egen, og den forøgede Udgift fordrede en forøget Indtægt. Jorderne drænedes, og mange mærgledes. Dybe Grøfter, der hængede Driften, blev rørlagte og fyldte. Enge opdyrkedes, og Mosehuller udtørredes. Den gamle Rovdrift med 3 langstraaede Halme efter hverandre i Seksmarks-Drifter forandredes. Sædskiftet med 8 Marker blev almindelig. Besætningerne forøgedes, og de daarlige Stalde ombyggedes. Senere kom Raden til Stuebygningerne, efterhaanden som Velstanden steg.

Alle disse Fremskridt gjaldt dog hovedsagelig kun Gaar-

dene. Husmændenes Kaar var vedvarende usle og blev om muligt yderligere forværret ved Overgangen til Selveje. Nu kunde de smaa Ejendomme nemlig pantsættes, det kunde de ikke tidligere som Fæste, og „Menneskevennerne“ benyttede sig deraf til at udlaae paa Veksler til høje Renter og som Sikkerhed tage Skadesløsbrev i Hus og Jord. Den før omtalte „røde“ Dyrslæge i Kærby var en saadan Menneskeven; men efter at hans Røverrede „Olsborg“ i Aaret 1874 var nedbrændt paa en mistænkelig Maade, og han var flyttet til København, tyede Husmændene til Kalundborg, naar det kneb. Her var de hjælpende et Par Købmænd; den ene en Jøde, den anden en Kristen, hørende til „Indre Mission“. Den førstes Samvittighed var ikke følsom, den sidstes var mere sensibel, men kunde let dysses til Ro — sagde man spøgende — naar han viste Vorherre den omvendte Veksel, thi ovenfra vilde 9 pCt. læses som 6. Hvad der endvidere bidrog til at forarme Husmanden var de høje Priser paa Livsfornödenheder, særlig paa Kolonialvarer. Købmændene i Kalundborg, til hvem han ved alle Indkøb var henvist, var meget enige om at holde Vareprisen oppe paa det tarveligste Kram. „Jeg tror, de bider alle Bønnerne over,“ sagde Smeden, „og naar jeg kommer Puddersukker i min Knægt, saa bliver den sort.“

Alt dette modnede Tanken hos mig om at hjælpe paa Forholdene ved at oprette en Brugsforening og en Sparekasse. Ved et Møde, der afholdtes i Skolen om en anden Sag, tog jeg Anledning til at bringe min Plan om Brugsforeningen paa Bane, og Tanken vandt enstemmigt Bifald. Der blev nedsat en Komité til at ordne alt fornødent, og jeg blev valgt til at staa i Spidsen for denne. Vi købte for 200 Kr. en Byggeplads lige overfor Rørby Smedie af Hjulmand Niels Sørensen, der havde købt Skræder Mads Jensens Hus og Have. Murer Kristen Rasmusen, der den Gang boede i „Rostokhuset“, opførte Bygningen for 2000 Kroner. Inventaret kostede 326 Kroner, og alt stod færdigt til den 27. Maj 1879. Paa en ny Generalforsamling, hvor Komitéen gjorde Rede for sin Virksomhed, valgtes nu Bestyrelse, bestaaende af 7 Medlemmer. Jeg skulde føre Vareregnskabet, Gmd. unge Niels Nielsen Pengeregnskabet, og Smed Karl Nielsen skulde være Indkøber af Varerne. Denne sidste Virksomhed gled dog snart over til Niels Nielsen, der havde bedre Varekendskab, og saa gik det godt i et Par Aar. Hele Bestyrelsen arbejdede uden Løn for at fremme den gode Sag, og Foreningen gav først 10 og siden 15 pCt. i Dividende, og de indskudte Penge („Aktierne“) tilbagebetales. Da skete det ved en Opgørelse, at en af Grossererne, med hvem Foreningen stod i Handelsforbindelse, ved en Fejltagelse sendte Niels Nielsen en fejlagtig Konto-Kurant, der var for meget i vor Favør, og uden at anvende den fornødne Kritik tog han den for gode Varer og opgjorde Foreningens Status i Henhold dertil.

Generalforsamlingen blev holdt, og flere nye Medlemmer valgtes ind i Bestyrelsen. Dagen efter modtog Niels Nielsen den rigtige Opgørelse fra Grosserereren, og denne forringede i betydelig Grad Stillingen, saa det blev nødvendigt at sammenkalde Bestyrelsen. De nye Medlemmer i denne nægtede nu at fungere, og en Ekstra-Generalforsamling indvarsledes. Det viste sig ved denne, at det var umuligt at gøre det forstaaeligt for den støjende Mængde, hvori Fejlen bestod. Der blev raabt højt om Bedrageri, Underslæb og falsk Bogføring, og det stillede under Afstemning, om Foreningen skulde opløses. De fleste stemte derfor. Da stod yngste Niels Nielsen op og udtalte, at han gerne vilde indskyde en rundelig Sum for at holde Brugsforeningen i Live, og flere andre sluttede sig hertil. Jeg takkede de offervillige for deres smukke Tilbud, men forsikrede samtidig, at Foreningen slet ikke trængte til Støtte paa den Maade, da den var rigtig godt funderet, kun fordrede vi Ro og Tilslutning, saa skulde det nok vise sig, at Brugsforeningen var levedygtig.

Niels Nielsen og Smed Karl Nielsen traadte saa tilbage og erstattedes af Niels Hansen (en af „Brødrene“) og Sognefoged Jens Peter Andersen. I Stedet for de misfornøjede, der traadte ud og oprettede deres egen Brugsforening i Kærby, valgtes andre. Regnskabet blev nu kritisk revideret af to handelskyndige Mænd fra Kalundborg og befundet rigtigt, og efter at en hidsig Fejde i „Kalundborg Dagblad“ (grundlagt 1876) var stillet af, døde Røret hen, og Foreningen gav snart efter 20 pCt. i Dividende. Siden har den arbejdet støt og roligt og har nu en aarlig Omsætning paa henved 200,000 Kroner. At det vedvarende er gaaet saa godt, har efter min Mening en væsentlig Grund deri, at vi kom ind under „Fællesforeningen“, der nu omslutter Brugsforeningerne for hele Landet. Ved et forberedende Møde i Roskilde den 23. Februar 1884 af Repræsentanter for en Del Brugsforeninger paa Sjælland valgtes en Komite, der skulde forberede en Sæmmenslutning af disse og flere Foreninger i Landet til fælles Vareindkøb, og 3. Juni s. A. oprettedes saa i Hotel „Prinsen“ i Roskilde „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“. Bestyrelsen kom til at bestaa af de samme Personer, der havde dannet Komiteen, nemlig: Dønnergaard, Erlandsen, H. P. Ernstsens, J. Hansen, Anton Jensen, M. Kann og H. Nielsen, hvortil senere kom Folketingsmand Hørup. Dønnergaard blev som den mest fremtrædende valgt til Formand, og det viste sig snart, at han vilde være eneraadende. Han indsatte paa egen Haand to af sine Slægtninge eller Venner til Forretningsfører og Kasserer, gik paa Børsen som Grosserer og skaltede og valtede med alt efter Behag. Naar Bestyrelsen en enkelt Gang kom sammen, var det kun for at modtage Meddelelse om det, han havde udført.

Da jeg ikke vilde have Medansvar for en saadan Ledelse og tillige havde Anelse om, at Dønnergaards Kreaturer før eller senere vilde begaa Underslæb, og maaske han selv med, trak jeg mig tilligemed den nævnte Erlandsen ved Generalforsamlingen 22. Maj 1886 ud af Bestyrelsen. Min Formodning har senere vist sig at være begrundet, idet Kasserer H. Andersen besveg Fællesforeningen for store Summer, som han havde forbrugt ved Børsspil, og Dønnergaard flygtede senere ud af Landet paa Grund af forskellige Misligheder. Jeg har dog den Tilfredsstillelse at have været med til at grundlægge et Foretagende, der siden har haft saa stor en Betydning. Fællesforeningen, der det første Aar kun havde en Omsætning af 212,118 Kroner, havde i Aaret 1916 en Omsætning paa 84,510,039 Kroner, eller med et rundt Tal 84½ Millioner Kroner. Nu indbefatter den omtrent samtlige Landets Brugsforeninger, og vor Forening faar hovedsagelig alle sine Varer gennem den.

Min første Plan til Smaafolks Fremhjelpling var altsaa lykkedes efter utrolig Møje og Besvær. Vi havde intet Forbillede, men skulde selv bane Vej. Da der efterhaanden oprettedes Brugsforeninger i Omegnen, kom man til mig for at se vort Regnskabsvæsen, men for os var alt uprøvet. Nu viste det sig, at de fortrykte Husmænd ikke kunde slippe bort fra Købmændene i Kalundborg; de skyldte allesammen Penge derude og turde derfor ikke købe i Brugsforeningen. Da bragte jeg min anden Plan til Udførelse, idet jeg under 3die August 1879 oprettede „Sparekassen for Rørby Sogn og Omegn“, hvis Navn senere er forandret til „Sparekassen for Arts Herred“. Efterat jeg hos Ministeriet havde erhvervet Tilladelse til at drive Sparekassens virksomhed, valgtes til Bestyrelse Gaardmændene Jørgen Pedersen og Niels Hansen af Kærby, Peter Petersen og Niels Peter Nielsen af Uggeløse samt Niels Nielsen og Smed Karl Nielsen af Rørby. Jeg var Formand og Kasserer og havde væsentlig Kassens Ledelse i min Haand. Fra en femaarig Virksomhed hos en Sparekassebestyrer andetsteds var jeg fortrolig med Bogføring og juridisk Ordning af Gældsbeviser, ligesom det kom mig til Gode, at jeg i et Par Aar havde læst til „dansk Jurist“. Da Sparekassen var oprettet, sporedes Virkningerne deraf snart, idet Husmændene ved den blev uafhængige af deres tidligere Forbindelser. Sparekassens Kaar var forøvrigt i Begyndelsen meget tarvelige, og jeg maatte her som ved Brugsforeningen arbejde uden Vederlag. Erkendelsen af at have virket for en god Sag maatte foreløbig være min Løn. At dvæle ved Sparekassens senere udvidede Virksomhed er ikke min Hensigt, dog maa det være mig tilladt at fremhæve, at den nu, da jeg ned-

skriver dette, har en Indskudskapital af over en halv Million Kroner. Den har i de forløbne 38 Aar aldrig tabt en Øre, hvad maa anses for en Rekord.

Endnu staar tilbage at omtale en Foranstaltning til Gavn for de smaa og ubemidlede i Rørby Sogn, ældre og yngre, nemlig Syge- og Begravelseskassen. Jeg har tidligere lejlighedsvis berørt, at Sognets eneste Støtte til trængende den Gang var Fattigunderstøttelse, og trængende kunde de smaat stillede snart blive; blot en kortvarig Sygdom var nok til at bringe en Familiefader „paa Sognet“. Som Værn derimod vilde vi saa oprette en Sygekasse, og da jeg netop, som forhen omtalt, i 1879 havde fuldt op at gøre med Brugsforeningen og Sparekassen, formaaede jeg min Ven og Kaldsfælle Lærer Nielsen til at overtage Formandspladsen deri, og under 9. November 1879 oprettedes da Rørby Sogns Sygekasse. Alle tre Byer tilsammen inddeltes i 11 Kredse, hver med sin Kredsforstander, hvilke i Forbindelse med Formanden dannede Bestyrelsen. Sagen vandt Fremgang blandt de gifte, men kun faa unge Mennesker meldte sig ind. Næppe et halvt Aar bestyrede Lærer Nielsen Sygekassen. Under 27. Maj 1880 rejste han til Ulstrup, og jeg overtog saa hans Hverv, som jeg derefter røgtede i 19 Aar, indtil i Februar 1898, da jeg følte mig saa syg, at jeg troede mig Døden nær, og fik overtaget Bødker Jens Nielsen i Rørby til at overtage de løbende Forretninger imod at jeg lovede, hvis jeg levede, at aflægge Aarsregnskaberne, som jeg ogsaa har gjort indtil nu. For kort Tid siden har jeg affattet det 39. Regnskab, der nu, efterat Sygekassen er blevet statsanerkendt under 1. April 1893, tilstilles Sygekasseinspektoret, hvorfor Staten til Gengæld yder Sygekassen et stort aarligt Tilskud.

I Aaret 1880 oprettede jeg i Forbindelse med Sygekassen den til samme knyttede Begravelseskasse, der vel har gjort nogen Nytte, men som dog aldrig har haft den Betydning som Sygekassen. Ved begge har jeg stedse virket uden Løn, men med Anerkendelse af Sognets Beboere, især af dem, som i de mange Aar har haft Gavn af min Virksomhed.

Idet jeg slutter dette Afsnit af mine Optegnelser, udtaler jeg det Ønske, at det Arbejde, jeg har udført udenfor Skolens Omraade til Gavn for mit Sogn og tildels ogsaa for en større Kreds, for Samtiden og Efterslægten maa staa som Vidne om, at jeg efter Evne har søgt at udfylde min Plads i Samfundet.

En udpræget konservativ Karakter hos Beboerne i Rørby

Sogn bevirkede, at visse nye Rørelser og Ideer kun langsomt banede sig Vej ind over vore Grænser. Man forholdt sig skeptisk overfor alt nyt, havde bedst Tro paa det gamle og nedarvede og vilde i hvert Fald først se Resultaterne andetsteds fra, før man forandrede Kurs. Da jeg f. Eks. i 1870 sammen med Kapellan Bang gjorde et Forsøg paa at faa oprettet en Skytteforening, viste det sig, at Tiden dertil ikke endnu var moden. Forsøget vandt ingen Tilslutning, og Planen maatte opgives. Først i Foraaret 1888 lykkedes det at faa en Skytteforening for Sognet oprettet. Gmd. Rasmus Pedersen i Rørby blev Formand, og Skydebanen valgtes imod den høje Banke „Gaardhøj“ i Rørby Græsmark. Da der en Del Aar efter klagedes over de pibende Kugler, maatte Skydebanen forlægges til Havgaard ved Uggeløse Strand.

Sognets Kvinder, ældre og yngre, der med Interesse fulgte Bevægelsen for Skytteforeningen og den dertil knyttede Gymnastik, sluttede sig sammen og anskaffede en Fane, som ved Pastor Bruhn overraktes Skytteforeningen i Forsamlingshuset ved en Fest, hvortil jeg efter Opfordring havde skrevet en Sang, der gjorde megen Lykke og findes optaget Side 74 i den af mig i 1907 udgivne Digtsamling. Gmd. Frederik Jørgensen i Rørby modtog, som den statelige Garder han er, paa Skytteforeningens Vegne Kvindernes smukke Gave.

Den 20. Juni 1888 var der paany en Fest, denne Gang til Erindring om Stavnsbaandets Løsning, og endelig den 15. Novbr. s. A. en Mindefest for Frederik den Syvendes Død i 1863 af Sognets Venstrebeboere, nærmest som en Demonstration mod „Provisoriefolkene“s Jubilæumsfester for Christian den Niende.

Ungdomsforeninger kendtes for 50 Aar siden end ikke af Navn, og mange Aar hengik, før Tanken ledtes hen paa saadanne Sammenslutninger. Saavidt jeg husker, var det i December 1885, at den tidligere nævnte Overretssagfører Rasmussen fra Kalundborg ved et Møde i Rørby Skole foretog Dannelsen af en politisk Ungdomsforening. Jordbunden var nu modtagelig for Agitation, de politiske Bølger gik højt, og Foreningen blev dannet med nuværende Mejeribestyrer Karl Frederiksen som Formand.¹⁾

Da Forsamlingshuset blev bygget i Aaret 1887, særlig ved Sognefoged J. P. Andersens Initiativ, kunde forskellige Foreninger derunder finde Ly. Foreningsforeningen dannedes, og under J. P. Andersens Ledelse gik det udmærket. Der var stor Tilslutning, hvad der ogsaa gavde Foreningen økonomisk, saa en stor Del af Gælden kunde betales.

I Aaret 1889 oprettedes Sognets Husflidsforening, ledet af Gmd. Jens Pedersen i Uggeløse og senere af Sognefoged J. P. Andersen, under hvem Husflidsskolen blev bygget 1895. Da J.

P. Andersen traadte tilbage, tabte Interessen for Husfliden sig mere og mere her som i alle Nabosognene. Uagtet Sparekassen hersteds ved sit Jubilæum 1904 for at fremme Sagen skænkede 800 Kr. til Præmier for Egnens Husflidsforeninger, var Ligegyldigheden derfor allerede saa stor, at flere af Foreningerne end ikke har hævet deres Andel.

Den i Aaret 1888 oprettede Gymnastikforening, ledet af Daniel Jensen, Tolsager, og Jens Pedersen, Uggeløse, vandt derimod en stærkere og varigere Tilslutning og kan den Dag i Dag glæde sig ved en aldrig svigtende Interesse hos de unge under Chr. Petersens fortrinlige Ledelse. Hans Energi og Offervillighed overfor Sagen synes at være uopslidelig.

Boligforholdene i Rørby Sogn var i Aaret 1870 paa Overgangsstadiet fra den gamle Tid til Nytiden. I adskillige Gaarde og i mange Huse var Indretningen omtrent som Læge J. S. Møller beskriver dem i „Historiske Aarbøger IX fra Holbæk Amt“. Enkelte Steder saa' man endnu Alkoverne med det fyldingssmykkede Træværk, dog var Himmelsengene med deres Omhæng (Kapper og Gardiner) fremherskende. Hvor Beboerne gjorde Fordring paa „at følge med Tiden“ var dog denne Levning fra Fortiden stuvet paa Loftet, og Sovekamret traadt i Stedet for Stuen som Soverum for Familierne, og Nutidssenge havde afløst Alkoverne og Slagbænkene. Spinderokkene var endnu i Brug hos enkelte, men i Løbet af en halv Snes Aar forsvandt de. Med dem ophørte Dyrkningen af Hørren, og Faareholdet indskrænkedes til et Minimum. Væven saas kun i enkelte Husmandsstuer, hvor Haandteringen nu dreves som Erhverv. Disse professionelle Vævere og Væversker gav sig mest af med at fremstille Dynevaar og Lærred, thi Vadmæl var gaaet af Brug, og Hvergarn brugtes ikke meget. Dog var der enkelte, der vævede Dækketøj, særlig til Lerchenborg. Af Vævere maa nævnes Mads Væver og Kirkeværge Jens Kristiansen fra Rørby, Rasmus Væver og Kristoffer Nielsen fra Kærby samt Niels Jensen fra Gnægeshøj ved Uggeløse. Af Væversker erindres Bodil Madsen, Bodil Kirkeværges og Karen Kristen Hans' fra Rørby og Else Posts fra Uggeløse. Virksomheden fortsattes om end i Aftagende derved, at Folk, der ikke længere producerede Hør og Uld selv, købte Garnet hos Manufakturhandlerne tilligemed Tvist til Rendegarn og lod deraf fremstille „Uldent“ og „Linned“ til Udstyr og fremtidigt Brug; men snart blev det for dyrt at forfærdige „hjemmelavet“ Tøj, og man gik over til at købe „alt ud af Krammet“, som det hed. Følgen heraf var, at „de unge“ blev „nøgne“ : de samlede ikke som tidligere „paa Kistebunden“, men købte efterhaanden, naar det var nødvendigt, hvad

de skulde bruge af Gangklæder og Linned. Klædedragten forandredes dermed aldeles. Kvindernes Vadmel skjoler, som hos de gamle endnu var i Brug, afløstes for de unges Vedkommende af Dragter, forarbejdede af lettere Stoffer, og Mændenes Tøj, der før „var godt at slide paa“, som man sagde, var nu saa tyndt, at det ikke kunde holde til Arbejdsbrug, „naar Stadsen var af det“. Korsklædet brugtes ikke mere, men „Huen“ og det ombundne Hovedklæde saa' man dog fremdeles hos de gamle i mange Aar. Endnu har Huen holdt sig hos de ældre Koner, men Hovedklædet er afløst af et strikket „Hovedstykke“ over Huen. Disse gamle Kvinder gaar endnu med det uopsidelige Hvergarntøj fra deres Pigeaar, og man maa derved med et Suk gøre en Sammenligning mellem disse Bestanddele af Fortidens „Udstyr“ og Nutidens florlette Dragter. Mændenes Klædedragt vil jeg ikke omtale; dertil fordres en Ekviperingshandler, der er velforsynet med de nyeste franske og engelske Modejournaler.

De gamle Møbler og gamle Dragter fra Midten af forrige Aarhundrede er ikke mere; de sidste Rester, som jeg har kunnet redde, findes i Kalundborg Museum, hvor de bevarer Mindet om Rørby Sogn fra de svundne Tider og vil kunne fortælle for kommende Slægter om et og andet, der engang havde Værdi for dem, som nu „sover under Mulde“.

Naar man i 1870 traadte fra Stuen ud i Køkkenet og det til samme hørende Bryggers, befandt man sig ogsaa der i Overgangstiden. Bagerovnen var forsvunden, og de til samme hørende Apparater: Dejgtruget, Greselen, Ovnrageren, Kosten og Dejgskraveren laa paa Loftet eller var tilintetgjort. Bryggerkedlen stod der, men kun faa bryggede Øl. Dog var der enkelte, der ikke kunde lide „Købeøllet“, og som derfor vedblev at brygge selv. Gammelt Øl, som det bruges andre Steder i Landet, bryggedes aldrig, men ved Højtiderne og ved Gilderne steg Kvaliteten til „Godtøl“ eller „Gildesøl“, som „Skafferne“, der lavede til Gildet, forinden dette skulde „smage“. Fra Bryggeret førte en Dør ind til „Kamset“ (Saltkammeret), hvor Sulekarrene med Kød og Flæsk henstod. Her var Hylder til Mælkefade og Oste. Mejerivæsenet stod paa et lavt Trin, og Mælmængden var ringe. Enkelte lavede nogenlunde godt Smør, som de solgte til Husholdninger i Kalundborg; men de fleste trak det lige op af Kærnen og solgte det uættet til Hønsekræmmeren, der paa en bestemt Ugedag kom til Byen og havde en Tønde med et Klæde over staaende bag i Vognen, hvori Smørret saa blev nedhældt med Vallen som det var. Prisen paa saadant Smør var fra en Rigsort (50 Øre) til 2 Mark (66 Øre). Naar hertil kommer, at Køerne som Regel kun gav gennemsnitlig højst 3000 Pd. Mælk aarlig, kan man forstaa, at Mejeriet ikke gav Landmændene store Indtægter. I disse Forhold skete der i 1878 for

Rørby Bys Vedkommende en glædelig Forandring. Den bekendte Mejerimand Burchardi fra Birkendegaard indvarslede til et Møde i Rørby Skole, hvor han slog til Lyd for Oprettelsen af et Fællesmejeri ved Kilden under „Tejbjerg“ mellem Rørby og Aarby. Det skulde være et „Bøttemejeri“, men med Afkøling ved Kildevandet. Ved denne Lejlighed fremkom han med den Udtalelse: „Ja, endnu er Tiden ikke moden for *Andelsmejerier*, der er det ideale; foreløbig maa vi nøjes med Fællesmejerier. Andelsmejerierne hører Fremtiden til“. Jeg vil gøre opmærksom paa, at det var nævnte Burchardi, der først fremsatte Ideen om Andelsmejerier; siden den Tid har flere søgt at faa Æren derfor, men med Urette. Paa Mødet anbefalede Burchardi en ung Mand, Hans Rasmussen, som Bestyrer af det paatænkte Mejeri. Han havde lært hos Burchardi og senere i 2 Aar været Mejeri-assistent. Deltagerne i Mødet gik ind paa Planen. Mejeriet kom i Gang og bevirkede et betydeligt Opsving for Mejerivæsenet, særlig for Rørby, Aarby og Badstrups Vedkommende. Hans Rasmussens Mejeri bestod fra 1878 til 1884. Centrifugen var imidlertid opfundet, og Landmændene, der nu var vaagne, forlangte mere end et Bøttemejeri og vilde ikke fortsætte. Hans Rasmussen rejste, og hans Kunders Mælk førtes til Oksemosegaard, hvor den blev centrifugeret. Saa kom i Aaret 1886 Mejerierne „Spangsbro“ og „Esbern Snare“, hvor Andelssystemet altsaa indførtes. Rørby og en Del af Uggeløse sluttede sig nu til „Esbern Snare“, og man forstod snart, at det nye Foretagende trods dets „Børnesygdomme“ havde store Fordele at opvise. Nu lærte Folk at bruge Kraftfoder (oprindeligt ved strænge Paabud), og endvidere lærte man Betydningen af at dyrke Foderroer. Kvægbesætningerne øgedes og forbedredes ved Tyreforeninger og Indkøb af fynske Kvier. I forholdsvis kort Tid kom Sognets „Foregangsmænd“ og med dem senere deres Efterfølgere til glimrende Resultater. Senere (1888) oprettedes Mejeriet „Tejbjerg“ ved Aarby og „Stensbjerg“ ved Kærby, og en hensigtsmæssig Omflytning af Leverandørerne fra det ene til det andet Mejeri fandt Sted. Den videre Udvikling af Mejeri-forholdene (hvortil hører Oprettelsen af Kalundborg Mejeri, der ogsaa berører Rørby Sogn) hører Nutiden til og skal ikke yderligere omtales her.

Ved det forbedrede Mejerivæsen, der medførte en forøget Dyrkning af Roer, nødtes Landmændene til at forandre deres Driftsplan. I Stedet for den gamle Seksmarks-Drift gik man nu over til Otte-Marks. Tidligere anvendtes al Gødningen til Vintersæden. Ved Forøgelsen af Besætningen fik man jo ogsaa mere Gødning, og nu anvendtes Halvdelen deraf til Roerne i

Mellemdriften. Endnu havde man dog ikke lært paa rette Maade at bevare Gødningen, navnlig den flydende. Ajlen blev alle- vegne spildt. Da kom der en halvforrykt Person ved Navn Ravn til Sognet og holdt Foredrag i Skolen om Gødningens Bevaring. Meget af det, han docerede, var fuldstændig fanta- stisk, navnlig hans Beregninger over Gødningens Værdi; men hans Principer om den faste Gødningssammenbrænding ved for rigelig Anvendelse af Strøelse og samtidig Paavirkning af Regnvandet og om Ajlens Opsamling i Beholdere var gode. I Rørby Sogn havde kun den nuværende Sogneraadsfmd. Karl Nielsen i Kærby muret Kumme ved sit Møddingsted, hvor Saften fra Gød- ningen samledes; men en Ajlebeholder som de nuværende, hvor den flydende Gødning fra Staldene gennem Afløbsrender optoges, uden at den havde Adgang til den faste Gødning, kendte man ikke. Jeg havde den Gang for kort Tid siden, som det omtales andet Steds, maattet overtage Gaarden Matr. Nr. 9 i Uggeløse. Den til samme hørende Jordlod, der bestod af 50 Tdr. Land, var meget udpint, og med dens Seksmarks-Drift var det ikke let at skaffe Gødning. Jeg vovede da Forsøget. En firkantet Beholder af passende Størrelse efter Koantallet blev opført, og der blev nedlagt Ledningsrør i Kostalden og derfra til Behol- deren. Mine Bymænd spottede meget derover og brugte Ud- tryk, der var for uhøviske til at gentages; men da jeg om For- aaret havde kørt den første Ajle ud, og de havde set Virkningen paa Græsmarken, spottede de ikke mere. Snart blev det en hel Mani at lave Ajlebeholdere, og nu findes en saadan ved hvert Hus.

Redskaberne til Jordens Behandling har i de sidste 50 Aar undergaaet en stor Forandring. Hjulploven var i Midten af forrige Aarhundrede ganske vist „en Saga“, men Svingplove- ne var tunge og slet formede. Forskellige Modeller stredes om at være de bedste; men ingen var gode. I en lang Aarrække brugte mange af Rørby Sogns Beboere en saakaldet „Riste- plov“, der fabrikeredes af Smeden i Rørby. Den var let for Hestene, men vendte Jorden utilstrækkeligt, saa Stub og Grøde kun blev ufuldstændigt dækket. Først da vi fik Oliver- og Fraugde-Ploven naaede vi et tilfredsstillende Resultat. Af Harver kendte man kun Dansk- og Svensk-Harven, og Jordens Be- handling dermed havde sine Mangler. Da fandt Præstegaards- forpagter Rasmus Jensen fra Svallerup 1892 paa at bruge „Slæberen“, en Fjæl, forspændt med 2 Heste, hvormed han brød og pulveriserede den halvtørre Jordskorpe paa Pløjejorden. Denne Opfindelse, der er saa simpel og ligefrem, at den minder om Kolumbus med Ægget, har gjort Landbruget umaadelig stor Nytte, og R. Jensens Navn fortjener at bevares af danske Land- mænd i taknemmelig Erindring. Nu bruges Metoden overalt i Landet paa bindende Jord, og ved den er enhver beskyttet mod

den for stærkt tørrende Vaarvinds skadelige Indvirkning paa den pløjede Jord. Naar denne overalt er overslæbt, kan man med Ro behandle Stykke for Stykke, saa' det færdigt og harve det til, hvortil kommer, at man nu ved Hjælp af Radsaamaskinen kan sikre sig en paalidelig og ensartet Spiring af Saasæden. Af den nyere Tids ypperlige Redskaber vil jeg kun nævne Ring-tromlen, Kultivatoren, Sæddækkeren og Ukrudtsharven; en nærmere Beskrivelse af disse og de mangfoldige andre nyindførte Landbrugsredskaber til Jordens Behandling ligger imidlertid udenfor nærværende lille Arbejdes Plan og maa forbeholdes en senere Forfatter.

Naar vi endnu med Ingemann synger:

„Med Riverne Høstpiger flokkes paa Vang,
glad Høstkarlen Mejeredet svinger“,

saa mindes vi med et Suk den gamle Tid, da al Sæden blev mejet med Haanden, og Pigerne med Riven „nejede op“ og Karlene bandt til langt ud paa Natten. Denne Idyl er ikke mere; den klaprende „Selvbinder“, der er saa prosaisk, har fordrevet den. Vor Tid fordrer mere end Idyllen. Og godt er det; thi hvad skulde Landmanden nu stille op mod den voksende Mangel paa Arbejdskraft i Høstens Tid, hvis han ikke havde Maskinerne? I 1888, da Høsten stod for Døren, rejste der sig en orkanagtig Storm. Al Sæden var mere eller mindre moden og stod endnu paa Roden. Havde man den Gang overalt haft Mejemaskiner, vilde meget have været reddet. Nu blæste Sæden af. Jeg mistede over 100 Tdr. Paa min Toft stod senere over 30 Halvtraver, som var næsten blottede for Kærner.

Høsten varede i gamle Dage længe og var tidt besværlig. Nu er den i Forhold dertil som en Leg. Manden eller hans Forkarl mejer og binder det hele; Husmanden, Drengen og Pigen stiller det op, og snart er alt parat til Hjemkørslen. Stakkehjælmen rummer nu den hele Høst. Tidligere maatte den største Part sættes ude, og Stakkene tog ofte Vand, selv om de var tækkede og mønnede. En vældig Forandring er foregaaet i de sidste 50 Aar, ogsaa paa dette Omraade; Tiden er gaaet frem med Kæmpeskridt.

Hvad jeg her søger at skildre, angaar ganske vist ikke i dette Punkt specielt Rørby Sogn; men da dette jo er delagtigt i Fremskridtet, maa jeg dog ogsaa omtale den skete Omvæltning paa dette Felt.

Det samme gælder Sædens Tærskning og hvad dertil hører. I 1870 havde Maskinerne til Hestekraft overalt holdt deres Ind-

tog paa Gaardene, men Husmanden tærskede endnu sin Sæd med Plejlen, og Pastor Røgind, der var konservativ, benyttede samme Metode. To Husmænd tærskede „til Punds“ den ganske Vinter. Til et „Pund“ Rug hørte 3 Tdr., til et Pund Byg $2\frac{1}{2}$ Td. Rugen „broddedes“ af, Bygget blev derimod „slidt ud“; dette var besværligere, derfor hørte der til et „Pund“ deraf kun $2\frac{1}{2}$ Td. Lønnen for et Pund af hver Slags var 1 Skp. Kornet laa længe paa Logulvet, og Dørnøglen skulde hver Aften bringes op i Køkkenet; men naar Bunken var stor, kunde det ske, at man glemte at bringe Nøglen op, og sene Nattevandrere, der kom forbi, kunde da undertiden se sælsomme hvidklædte Skikkelser bevæge sig lydløse over Kirkegaarden med „deres Hoved under Armen“. Ikke overtroiske Folk mulede dog om, at det mystiske Hoved var Skæppeposer med Indhold. Der skete forøvrigt meget Rapseri fra Præsten; Sæden paa Marken blev i Høstens Tid baaret hen til Steder, hvor den ikke hørte hjemme, ja selv Pattegrise forsvandt fra Møddingstedet, hvor Soen gik med sine Børn og levede af „Underløbet“ fra Rensningen og de Kærner, der kunde findes i den ikke helt renttærskede Halm; men Præsten var ikke nøjeregnende, og som oftest fik han intet at vide.

Efter at have taget sin Afsked 1872, rejste Pastor Røgind til København med sin Familie, men om Efteraaret kom han tilbage i nogle Dage for at faa sine af Regnvand ødelagte Sædstakke tærskede. Her fik Rørbyerne for første Gang et Damptærskeværk at se. „Kalkbrænder“ Ostermann fra Kalundborg, der endte som Margarinefabrikant i København, anskaffede et og senere flere af disse Værker, som han udlejede til de større Gaarde her paa Egnen, og Præsten var en af de første, der benyttede et saadant. Det var pladseret vest for Kirken, hvor Stakkene stod, og Folk valfartede til Stedet og betragtede med Undren det nye Vidunder. Jeg gik ogsaa fra Skolen derned tilligemed gamle Karl Smed. Maskinfolkene indsnærrede os straks med Halmbaand, og vi forstod, hvad det betød. „Det er nok en Rottefælde“, sagde Karl, „man maa nok komme ind, men ikke ud“. Portemoniksen maatte saa frem, og vi blev løsladt. Da vi kom hjem, udtalte Smeden paa sin tørre Maade, at efter dette, var alt muligt. Tid efter anden dannedes nu flere „Tærskeselskaber“ her paa Egnen, og det blev mere og mere almindeligt at „tærske med Damp“. „Rørbyværket“ var det første her; senere hen kom det lille „Kærbyværk“ og det store „Aarbyværk“, hvoraf flere her i Sognet var Medlemmer. I de senere Aar er Selskabet „Enigheden“ dannet, et lille Værk for mindre Jordbrugere. Men Damptærskningen, der i lang Tid helt fortrængte alle andre Maader at tærske paa, har i den nyere Tid begyndt at vige Pladsen for Hjemmetærkning, idet Frem-

tidens Drivkraft Elektriciteten har fortrængt Brugen af Dampmaskinerne, der snart vil høre en svunden Fortid til.

I Fortsættelse af min Skildring vedrørende Udviklingen af Landbrugsforholdene her i Sognet, maa jeg ogsaa omtale de Fremskridt, der i det sidste Halvhundredaar har fundet Sted paa Befordringens Omraade. Jeg mindes saa godt de gamle Træakselvogne med Lundstik. Kultjæren drev af dem, baade naar de holdt stille, og naar de bevægede sig. Den første Forbedring bestod i, at Træakslerne besloges med Jern og forsynedes med Møttrik i Stedet for Lundstik. Disse Vogne holdt sig meget længe til Hjemmebrug og eksisterer endnu. Saa kom Jernakslerne, der ved den større Bæreevne førte til en forøget Størrelse af Fadingen. Endelig kom i Halvfjerdserne de første Fjedervogne til Sognet. Det var i Begyndelsen mest ligefadede Vogne, forsynede med én eller to Agestole. Hjulmager Jens Pedersen, min Genbo, fabrikerede de fleste, og Smed Karl Nielsen i Rørby beslog dem. De benyttedes hovedsagelig til „Stads“ og kunde ikke bære stort Læs. Snart gik man dog over til at anskaffe Vogne med sværere Fjedre og tykkere Aksler, saa de kunde bære meget store Læs, og efterhaanden blev disse „Arbejdsfjedervogne“ almindelige. Den „faste“ Vogn holder sig dog endnu og benyttes oftest til „Møllelæs“ og ved „Udslibning“ af Korn til Købstaten.

Samtidig med denne Udvikling fremkom den epokegørende Opfindelse med de saakaldte „selvtrædende“ Køretøjer, ved hvilke de kørende selv er Bevægkraft. Omtrent ved Aar 1870 opfandt Velocipeden, der var Forløberen for Nutidens Cykler. Den var ikke som Cyklen forsynet med Kæde, og Farten kunde altsaa ikke paa kunstig Maade forøges. For hver Omgang af Forhjulet kom man altsaa kun saa langt frem, som dettes Cirkelpereferi. Man fandt da paa at forøge denne Cirkelomkreds ved at gøre Forhjulet uhyre stort; men derved forøgedes samtidig Faren for at vælte, og Navnet Velocipede blev hurtigt af Folkevittigheden forandret til „Væltepeter“. Da den første af de lave kom til Kalundborg, havde en tysk Barber ved Navn Steinbeck, der kom i Besiddelse af en saadan Vidundermaskine, dannet sig en indbringende Forretning ved at forevise den for Penge. Da kom i det samme Smedens Søn fra Rørby, Rasmus Nielsen, kørende paa en af ham selv lavet Maskine af samme Model op gennem Byens Hovedgade. Dermed var Barberens Forretning ødelagt, men Smedens Berømmelse grundlagt. Cyklen, hvis Forskel fra Velocipeden, som berørt, altsaa væsentlig bestaar af Kæden, afløste snart sin mere ufuldkomne Forgænger. I Begyndelsen var Ringene kompakte,

de saakaldte „Skærveknusere“, og det forvoldte mange Stød og megen Rystelse at køre med dem, især naar Vejene var ujævne. Da fandt man paa Luftringene (de pneumatiske Ringe), og dermed naaede man til Nutiden med dens senere Forbedringer, særlig Kuglelejer og Frihjul.

De første Cykler var Tricykler, altsaa med tre Hjul, men der kom ikke mange af dem i Brug; de var for besværlige at styre. Her i Sognet mindes jeg kun Maler Jens Petersen fra Uggeløse. Han vakte derfor megen Opmærksomhed, og Byens Ungdom tillige med de gamle Koner saa' med stille Undren og lønlig Gru paa hans vilde Færd. „Det er grueligt at se“, sagde gamle Ane Vævers, „naar Jens (det var hendes Søstersøn) kommer jollende nær a' Banken med sin „Kylér“! Tricyklen blev hurtig afløst af Bicyklen (den tohjulede). Monocyklen (den enhjulede) blev af praktiske Grunde ikke taget i Brug. Nu er Cyklerne saa almindelige, at snart ethvert Barn er forsynet dermed, og man kan kun med et Smil tænke paa den Tid, da den hele Husstand forlod alt og foer ud for at se paa en forbi-farende Cyklist og paa den Sammenstimlen af Folk der blev, naar det rygtedes, at Deltagerne i et Cyklevæddeløb nærmede sig. Motorcyklen og Bilen vil jeg kun nævne; de hører væsentlig Fremtiden til, og jeg skildrer jo kun Fortiden. Men selv med Udeladelse af disse Nutidsopfindelser maa det indrømmes, at de sidste 50 Aar har ført Udviklingen et mægtigt Skridt fremad, ogsaa for vort Sogn.

Skal jeg i Forbindelse hermed omtale Samfærdselsforholdene, forsaavidt de angaar vort Sogn, saa maa det siges, at vi i Forhold til andre Egne af Landet er stedmoderlig behandlet. Ganske vist kom der i 1874 en Jernbane mellem Roskilde og Kalundborg, der berørte Sognets Grund, men denne Berøring havde ingen Betydning for os, da Stationerne lagdes andre Steder. Da Banen fra Slagelse til Kalundborg senere skulde anlægges, havde vi et begrundet Haab om, at der skulde blive en Station ved Rørby (ved det saakaldte „Præstekær“), men af strategiske Grunde blev Jernbanelinien lagt længere mod Øst, da det befrygtedes, at den ellers kunde beskydes fra Bæltet. Andre har imidlertid ment, at det var de mange Herregaarde østpaa, der udøvede en vis Tiltrækning, der blev bestemmende for Ingeniørerne. Nu sidder vi som en Mand, der skal pladsere sig mellem to Stole, eller rettere sagt mellem tre, da vi er lige langt borte fra de tre nærmeste Stationer.

Før havde vi dog en regelmæssig Dagvognsforbindelse mellem Kalundborg og Slagelse; efter Værlevbanens Aabning ophørte den. Nu er vi henvist til almindelig Vognbefordring, hvis man da ikke vil tage Fremtidens Befordringsmiddel, Bilen, til Hjælp. Heldigvis har vi i Rørby Sogn de to Landeveje, som dog kun berører Byerne Rørby og Uggeløse. Slagelse-

vejen gik i gamle Dage ikke, som nu, gennem Rørby, idet den, kommende fra Uggeløse, bøjede brat mod Vest ved „Tornen“ og gik, hvor nu Møllevejen gaar, til Aarby og derfra mod Nord til Sorøvejen. Den var smal og slet vedligeholdet, men blev saa forbedret og fra det omtalte Knæ ved „Tornen“ ført i lige Linie til Rørby Smedie. Ingen i Rørby Sogn er imidlertid saa gamle, at de kan erindre denne Forandring. Sorø Landevej har skiftet Plads mellem Rørby og Kalundborg, og paa flere Steder, navnlig vest for Rørby By, viser en Mængde Smaasten paa Markerne, hvor den tidligere har gaaet. Den er ligesom Slagelsevejen i Tidens Løb forbedret meget. Oprindeligt var der paa Rørby Grund tre Bakker, som nu er gennemgravede. I Tredserne tog man fat paa Rørby „Bybanke“. Det gik ud over Skoleloddet paa begge Sider, der maatte afgive Jord til Udvidelsen, dog mod Erstatning til Kommunen. Den afgravede Jord førtes mod Vest, hvor den noget forhøjede Vejbane viser Opfyldningen. Derefter kom Turen til „Skridebjerg“, der gennemgravedes paa samme Maade. Ogsaa her førtes den afgravede Jord vestpaa, og de høje Vejskraaninger viser, hvor dybt nede Kørebanen tidligere har gaaet. Den sidste Afgraving var ved Byens Østgrænse. Den var af mindre Udstrækning, men forbedrede dog Landevejen betydeligt paa dette Sted. Endnu er der adskillige Bakker saavel paa Sorø- som paa Slagelsevejen, der kunde fortjene at blive fjernede.

Sognets Biveje, som vi selv til en vis Grad raader for, har ogsaa gennem de mange Aar været underlagt Forvandlingens Lov. De store Huller i Vejbanen fra Halvfjerdserne og de dybe Hjulspor fra en senere Tid findes ikke mere. Siden Kommunen i 1904 gik bort fra Naturalydelse og bortliciterede Vejarbejdet, er der indtraadt en fuldstændig Forandring i Vejenes Tilstand; men selvfølgelig har det ogsaa medført en Forøgelse af Udgifterne. Nu kan Kørebanen holde selv mod den ødelæggende Mælkekørsel.

Som Afslutning paa min Omtale af Kommunikationsmidlerne vil jeg nævne vort Postvæsen. Oprindeligt udbragtes Breve og Aviser kun til et enkelt Sted i Byerne, hvor en Brevkasse var anbragt. Her maatte Beboerne selv afhente deres Sager, hvis de ikke kunde udsendes. Vi havde saaledes i mange Aar et saadant Udvekslingssted ved Skolen, og Børnene tog da Brevene med hjem til deres Forældre eller disses Naboer. Det ældste Postbud, jeg erindrer, var Anders Rasmussen fra Melby Mark, der afløstes af Niels John Nielsen fra Kaastrup. I Aaret 1887 forandredes dette Forhold saaledes, at Posten derefter udbragtes til hvert Hjem i Sognet. Der blev to Ruter: Rørby—Kærby med Kristen Petersen fra sidstnævnte By som „Landpost“ og Uggeløse—Badstrup med Niels Petersen fra Uggeløse som hans Kollega. Posttasken bragtes hver af dem om Mor-

genen af „den kørende Post“, der igen afhentede den om Eftermiddagen for at bringe den tilbage. Den sidste Forandring skete i 1913, da der i Rørby By oprettedes et Brevsamlingssted, hvorfra der nu udgaar 3 Postruter: Rørby—Kærby, Rørby—Aarby og Uggeløse—Badstrup. Den sidste indehaves endnu af det gamle Postbud Niels Petersen fra Uggeløse, der maa henregnes til „Veteranerne“; de andre besørges henholdsvis af Johannes Petersen fra Rørby og Kristian Petersen fra Rørby Græsmark.

Nu venter vi kun paa, at Krigen skal faa Ende, og Postmesterens Løfte til os om regelmæssig Bilfart og Postudbringelse 2 Gange dagligt skal blive indfriet. Den, som om 50 Aar muligt læser dette, vil selvfølgelig spotte derover; men for os nulevende er det et beskedent Fremtidsønske, som vi haaber maa blive opfyldt.

Beboernes Levevis var her i Sognet for et halvt Hundrede Aar siden yderst tarvelig. Arbejdsfolkene fik om Morgenens til „Davre“ Spegesild med bart Brød til og derefter Mælkegrød. Til halvgaaen Middag („Halgomiddag“) eller Frokost fik de to „Stumper“ (Rundtenommer) Fedtebrød uden eller med ganske lidt Paalæg, og dertil kunde de drikke af Tuden paa Træolkanden. Til „Midaften“ fik de atter to Stumper af samme Slags og til Aften (Nadre) opvarmet Grød med Mælk til eller ogsaa Mælkegrød. Kaffe vankede der kun efter Søndag Middag. De „sæle“ (det vil sige Husbondens) levede ikke stort bedre; kun naar der tilfældigvis kom en fremmed, vankede der lidt ekstra, naar „Folkene“ var gaaet ud.

Selskabeligheden var ikke stor; men enhver Familie havde dog sin Omgangskreds, med hvem de samledes til „Stegebal“, naar der var slagtet. Saa stod den paa Flæskesteg eller „Revelbenssteg“, Medisterpølse og Frikadeller. Drikkevarerne var Brændevin og Øl (i Glas) og om Aftenen et Glas Punsch.

De saakaldte „Ornegilder“, der i Nabosognene holdtes Fastelavnsmandag, kendte man ikke til her; derimod var her hvert Aar et „Smedegilde“, hvortil der blev „baaret“, det vil sige, man bragte forinden Smedens en Del Fødevarer til Gildet. Ved denne Lejlighed fik Smeden sit Tilgodehavende og hans Kunder en „glad“ Dag.

Forøvrigt var store Gilder ved Bryllupper og Barsler endnu i Brug. Vi havde saaledes store Barselgilder, da vore ældste Børn var i Kirke. Anretningen var ens overalt og Fremgangsmaaden den samme. Seks Dage før Gildet mødte „Kokkene“ for at „lave til Gilde“. Bergfisken blev skaaret i Stykker og lagt i Elød i Kalkvand, og der holdtes Raadslagning

om Enkelthederne ved Forberedelserne. Tre Dage før den store Dag sendtes „Bedemanden“ ud; til Bryllupper var det en Mandsperson, til Barselgilder en Pige. Indbydelsen til sidstnævnte Gilde lød saaledes: „Jeg skulde hilse fra N. N. og hans Kone og lille Søn (eller Datter), om I vil komme (den og den Dag) og følge med til Kirke og hjem igen og tage alle jere Børn med“. Dagen før Gildet kom „Kokkene“ ved Middagstid, thi der var meget at ordne. Ved Aftenstid indfandt „Skafferne“ sig; men de havde forresten ikke andet at tage vare end at undersøge, hvor Øltønderne og Brændevinsankrene havde deres Plads og derpaa spise til Aften og saa spille Kort.

Naar Gildesdagen oprandt, mødte de indbudtes Piger svært belæssede. De medbragte en Spand nymalket Mælk, 5 a 6 Pund Smør, 1 Flaske Fløde, 1 hjemmelavet Sødmeøst og 3 —4 Pund Risengryn. Til Middag kom saa Gæsterne, der agtede sig med til Kirke, og naar Følget var samlet, satte Toget sig i Bevægelse. Fra de andre Byer kom man kørende, fra Rørby By gik man til Kirken. Gudmoderen, der ikke maatte være Barnets Moder, kom først med „den lille“ og hende, der „stod hos“. Dernæst kom saa hele Følget, Barnemoderen og en eller to „Kvinder“ blev tilbage i Vaabenhuset for at „indledes“ af Præsten. Han holdt da en lille Tale til hende, hvori han skildrede en Moders Trængsler, men ogsaa hendes Glæde over at „et Menneske var født til Verden“.

Efter Daabshandlingen fulgte Ofringen. Først gik Gudmoderen med Barnet, fulgt af Jomfrufadderer. Dernæst kom de tre mandlige Faddere og efter dem det hele Følge. Under Intoneringen af Salme Nr. 384 i „Roskilde Konvents Salmebog“ med Overskriften: „For Kirkegangskoner“ bevægede saa Kirkegangskonen sig langsomt og højtideligt op til Alteret, fulgt af den eller dem, der udgjorde hendes Følge, hvorefter Handlingen afsluttedes med Velsignelsen.

En passende Tid efter Hjemkomsten begyndte Spisningen. Retterne var jo Grød og Fisk, og Musikanterne spillede „over Borde“, medens en Tallerken gik rundt, baaret af en af Skafferne, til Fordel for „Musikken“. Efter en Pavse paa et Par Timer kom Kaffen, og efter denne ryddedes Bordene bort, og Dansen begyndte og fortsattes til Aften, da der atter spistes: denne Gang „kold Mad“ eller Midaften. Atter dansedes der, og saa kom Punchebollerne ind i „Dansesalen“, og her udfoldede Skafferne særlig deres Talenter, idet de ved Ord og Eksempel opmuntrede Gæsterne til at stikke Glas paa Glas „under Vesten“. Var der nu nogen, der havde Ordet i deres Magt (havde „Prækenatur“, som det hed), saa blev der holdt en lille Tale for den nydøbte, men forøvrigt blev der sunget Skaaller, baade for den „lille“, hvis Navn nøjagtigt blev nævnt, som for Moderen og Faderen og sidst Selskabets: „Og dette skal

være vort Selskabs Skaal, Hurra! Og Skam for den, som ikke vort Selskabs Skaal vil drikke! Hurra, Hurra, den Skaal var bra, Hurra!“

Senere ombares med passende Mellemlum Brændevinsflasken og Ølkrukken for at „bløde Halsen“ paa de dansende, hvorefter der ud paa Aftenen paany serveredes Kaffe, uden „vestindisk Fløde“. Klokken 2—3 begyndte de første Gæster at bryde op, efterat de først havde betalt „Musikanterpenge“ og faaet „Kvælds“, der bestod i Smørrebrød og Plukfisk, der svømmede i Smør og for Mændenes Vedkommende „hjalpes paa Gled“ af en Mængde Smaasnapse; thi „Fisken skulde svømme“.

Saaledes endte første Dags Gilde. Næste Dags var for „de gamle“ alene. De kom til Aften og fik „varm Mad“, hvorefter der var Dans for dem, der havde „Benene i Orden“, Resten spillede Kort. Klokken tolv til et brød Selskabet op.

Trediedagen var ene for Skafferne og Kokkene. De fik Aftensmad og Kaffe og siden et Glas Toddy og endte dermed Gildet ved Klokken tolv.

Blandt de fornøjeligste Gilder i Rørby By mindes jeg særlig et Dobbelt-Guldbryllup, der holdtes i Skolen til Ære for fire gamle Mennesker — Husmand Anders Andersens og Husmand Jørgen Niensens. En Indsamling havde forinden givet et smukt Resultat, der overrasktes de gamle i to udsyede Punge. Parrerne var til Alters med deres Børn og Børnebørn, hvorefter Festen, som sagt, holdtes i Skolen, hvor begge Skolestuerne benyttedes. Jeg har ofte med Anerkendelse tænkt paa den Umage, som de to Skaffere, Bager Jakobsen, min Genbo, og unge Niels Nielsen, gjorde sig for at forøge Munterheden og med hvilket Held det lykkedes for dem. Brudeparrene var glade og Gæsterne med, saa det hele var meget fornøjeligt.

Et Par „Kaneballer“, der holdtes i Skolen, mindes ogsaa af de gamle med megen Fornøjelse. Det første var, saavidt jeg husker, 1875. Efter en længere Tur ad Svallerup, Ubby og Frankerup endte Farten ved Skolen, der var Gildeshuset. Der blev spist og drukket Skaaler, men Lystigheden gik der som ingensteds før, hvor jeg har været med, over den passende Grænse. En Del Aar efter arrangeredes paany et Kanebal, der begyndte med en Tur til Kalundborg, hvor vi drak Kaffe i Gæstgiveriet „Dannevirke“, hvis Vært var Broder til Møllerens Kone. Det blev Aften, før vi kom paa Hjemvejen. Smed Rasmus Nielsen, som var en yderst gentytlig Selskabsmand, havde været et Ærinde i Byen for at gøre et lille Indkøb og blev derved forsinket, saa han ikke kom med sin Kane, men søgte imidlertid at naa en anden. Da kom Forpagter Ole Nielsen og kørte forbi ham „Maa jeg køre med?“ raabte Smeden. „Hvor er du fra?“ spurgte Forpagteren. „Fra Butterup“, svarede Rasmus

med fordrejet Stemme. „Naa, er du det“, sagde Ole Nielsen ganske tørt, „saa kan du vist nok døje at gaa“, og dermed piskede han paa Hestene og lod den forbløffede Smed vraltre videre i Sneen. Til Held for ham kom der endnu en Kane, som tog ham op. Han vovede dog ikke her at gøre Butterup til sit Hjemsted. At Forpagteren forøvrigt har kendt ham, er udenfor al Tvivl. Til Ballet bag efter, der var meget animeret knytter sig for mig ingen særlige Begivenheder, kun husker jeg, at nævnte Forpagter imod Sædvane var meget oprømt og glædede hele Selskabet ved sin Vittighed og Elskværdighed. Vi gamle tænker ofte tilbage paa disse svundne Tider og sukker: „Ak, hvor forandret!“

Fastelavns-Optog, som jeg kendte dem fra min Barndom hjemme i Ballerup, var ikke i Brug her. De „unge“ kunde vel have et eller andet for i Fastelavnsugen f. Eks. løbe Væddeløb, bide til Bollen, trække Tov o. l., men det vakte ikke megen Opmærksomhed. Deres vigtigste Beskæftigelse bestod i at gaa i Flok fra Gaard til Gaard og samle Æg og Penge til Gildet. Det holdtes i mange Aar hos Maren Per Niels ved „Tornen“. Hun morede sig ved de unges Lystighed og var karakterfast nok til at kunne dæmpe Munterheden, naar den truede med at kulminere. Jeg mindes aldrig, at der fandt Udskejelser Sted.

Ved Markederne var de unge selvfølgelig i Kalundborg til Dans, men ellers holdt de sig hjemme. De for Nutidens unge Mennesker saa fristende Cykleture, der saa let giver Anledning til Ødselhed og et uregelmæssigt Liv, kendte man jo ikke. Da Forsamlingshuset i Aaret 1887 blev opført, afholdtes Skytte- og Gymnastikforeningernes Baller selvfølgelig der, ligesom det ofte er brugt ved større Familiefester, særlig Sølvbryllupper. Aar 1895 opførtes Husflidsskolen, og de dertil knyttede Udstillinger benyttede i en Del Aar ligeledes Forsamlingshuset; men Interessen for Husflidssagen holdt sig ikke længe. Nu er al Undervisning ophørt og Skolebygningen solgt.

Førend jeg forlader Emnet om Gilder og Sammenkomster, maa det være mig tilladt at omtale en Fest, der har vundet saa stor en Tilslutning og Aar for Aar gentager sig, nemlig Brugsforeningens Skovfest. Da Foreningens Medlemmer, efter at den foran nævnte Rystelse havde tabt sig, maatte erkende, at jeg havde haft Ret, idet „Brugsen“ ikke alene var solvent, men at dens Status var saaledes, at den kunde give et stort Overskud i Dividende, benyttede jeg den almindelige Glæde derover til ved en Generalforsamling at foreslaa, at vi som en Slags Fornylsesfest skulde foretage en Fællestur til Asnæs Skov. Forslaget blev modtaget med Begejstring, alle vilde med. Paa den bestemte Dag satte Vogntoget sig i Bevægelse ira „Torvet“ i Rørby med Musik i Spidsen og vajende Faner. Ved „Dutte“ stødte Uggeløserne til, og længere frem efter kom Aarbyerne

og Badstrupperne og tilsidst Vognene fra Melby. Da Toget drog gennem Lerchenborgs Gaard, var der en uoverskuelig Vognrække. Vi havde lejet Skovpavillonen, og der tog Musikken Plads. Foreningen gav saa Kaffe til hele Selskabet, og der blev ikke sparet, det var jo frit. Henad Eftermiddagen kom saa Madkurvene frem, og Bestyrelsen som Vært gav Øl og Snaps. Senere aabnedes for Punchetønderne, og Stemningen blev løftet. Nu fik jeg rigtig Forstaaelsen af, hvor glade alle var over Foreningens Trivsel, og jeg modtog mange Udtalelser, der vidnede om Paaskønnelse for det Arbejde, jeg havde ydet, baade ved Brugsforeningens Start og ved dens senere Redning fra Undergang. En lystig Svingom i Pavillonen sluttede den vellykkede Fest.

Siden den Tid har Brugsforeningen hvert Aar sin Skovtur. Andre Ledere har efter min Fratrædelse med Pietet fortsat i det af mig afstukne Spor.

Naar jeg har sat mig det Maal at skildre mit Sogns Udvikling gennem de sidste 50 Aar, saa er der egentlig et Felt, som burde være betraadt tidligere, men som jeg, følgende mit Arbejdes Plan, alligevel først nu kan komme ind paa, og dette Felt er Skolevæsenet. Undervisning og Opdragelse bestemmer et Menneskes Udvikling og Livsvilkaar, men det samme gælder Samfundet og ligeledes det lille Samfund, der hedder Rørby Sogn.

I henved et halvt Hundrede Aar var Ungdommens Undervisning her betroet den under 3. August 1869 afdøde Lærer Hammer. Alt, hvad jeg har hørt om ham, har bibragt mig det Helhedsindtryk, at hans Virken ikke har været til Velsignelse for Sognet, tværtimod fremkaldte den en Uvillie for ikke at sige et Had mod Skolen, der betragtedes som et nødvendigt Onde, man maatte bekæmpe efter Evne. I mange Aar mærkede jeg denne Modvillie, der blev en af Aarsagerne til, at den nylig fremstaaede Friskolebevægelse her i Sognet fandt en veltilberedt Jordbund. Men jeg vil følge det gamle Ord: „Om de døde kun godt“, og derfor vil jeg lade ham hvile i Fred under Ligstenen deroppe paa Kirkegaarden. Tiden har udslettet hans Spor.

1870 kom jeg til Rørby, 27 Aar gammel, og jeg havde den bedste Villie til at gøre noget godt for de Børn, som blev betroet mig, og for det Sogn, hvori jeg skulde virke. Jeg traf ved mit Komme en ung Hjælpe lærer, en Dattersøn af Lære-Hammer. Han havde været Vikar i Embedet siden Bedstefaderens Død og kom herfra til Vejle, hvor han, saavidt jeg véd, endnu virker i Kommuneskolen. En gammel Mand ved Navn Volf var Anden lærer. Han havde tidligere været Tegnelærer i Hel-

singør og var ikke uddannet til Lærer. Han kom mig med Venlighed imøde, og jeg gengældte denne Venlighed ikke alene i Øjeblikket, men saa længe han forblev her. Undervise kunde han ikke; men han stavede med de smaa paa Skødet. Hans Kaar var ringe. En ussel Løn, et lille mørkt Værelse uden Sol samt 2 Favne Brænde var Vederlaget for hans Møje. Stakkels Volf! Jeg forskønnede hans Tilværelse ved at overlade ham et Jordstykke saa stort, som han ønskede, udenfor hans Vindue, og det voldte ham megen Glæde at beplante det med Blomster og vande disse i det uendelige. „Nu har jeg det som en Prins“, sagde han til Præstefamilien, naar han kom derop. Hammers havde været onde mod ham; de vrængede, naar de gik forbi hans Vindue. Man kan altsaa forstaa, at han nu var lykkelig. Men Lykken varede ikke længe. I 1873 maatte han tage sin Afsked; Sogneraadet vilde have en ung og dygtigere Lærer. Med Sorg drog han herfra og tog Ophold i Køge, hvor han døde et Par Aar efter i dybeste Elendighed. Efter ham kom Andenlærer J. Nielsen fra Jylland. Han var en elskværdig Mand og en dygtig og afholdt Lærer. Da han snart efter sin Ankomst giftede sig, kunde han ikke nøjes med det lille Kammer i Skolebygningen, men lejede hos vor Nabo, Hjulmand Anders Rasmussen, en lille Lejlighed paa 2 Værelser og Køkken. Jeg mindes med Glæde de Aar, i hvilke han levede her, og de Dage, vi tilbragte sammen.

I 1880 blev han kaldet til Lærer og Kirkesanger i Ulstrup, og vi fik en ganske ung Mand ved Navn P. Chr. P. Lyngs til Rørby som Andenlærer. Han forblev her imidlertid kun i et Aar, da han i 1881 blev ansat ved Skolevæsenet i Kalundborg, hvorpaa jeg overtog Undervisningen i hans Klasser tilligemed i mine egne, indtil Uggeløse Skole 18. Oktober stod færdig. Her var Lærer J. Nielsen kaldet til Enelærer den 24. September og har siden gennem de mange Aar virket der. Uggeløserne er glade ved deres Skole, og Lærer Nielsens gode Forhold til Beboerne har selvfølgelig væsentligt bidraget dertil. Han er som sammenvokset med sit Skoledistrikt og vil efterlade et Savn, naar han forlader det.

Da Andenlærerembedet nu var nedlagt, fik jeg baade smaa og store Børn at undervise, hvad der var en Uret imod mig, da jeg var kaldet til Førstelærer, og altsaa kun skulde have med ældre Børn at gøre. Dette tog man imidlertid intet Hensyn til, og jeg maatte saa vænne mig til at stave med de smaa. Men Børneantallet blev snart for stort, saa Scgneraadet under 18. Marts 1890 maatte antage en Lærerinde ved Navn Marie Larsen til at undervise de mindre. Der blev lejet et Lokale i Rørby og et andet i Kærby, og hun holdt saa Skole 3 Dage om Ugen i hvert af dem. Dette hjalp, saa Forholdene igen blev normale. 1893, den 1. Septbr., afløstes hun af Anna Christensen fra Korsør, der tillige spillede det af Beboerne med Tilskud fra

Lerchenborg anskaffede Harmonium. Efter 3 Aars Forløb blev hun afløst af Dora Lang, der blev antaget af Skoledirektionen 31. Oktober 1896. Efter hende kom min Datter Alvilda fra 5. Decbr. 1898. Ved hendes Tiltrædelse skete den Forandring, at der kun holdtes Skole i Rørby, hvor der saa blev Hverdagsundervisning. Foruden Haandgering med sine egne Pigebørn

Kærby Friskole i dens første Skikkelse.

skulde hun tillige undervise Hovedskolens. Desuden skulde hun spille i Kirken. Dette fortsattes henved 13 Aar; men da Børneantallet nu var aftaget saa meget, at en Forskole ikke længere var en tvingende Nødvendighed, og Sognepræsten kunde gaa med til at anbefale dens Nedlæggelse (uagtet han maatte indrømme, at det var til Skade for Undervisningen) saa blev Poge-skolen nedlagt og min Datter afskediget 1. Septbr. 1911.

Med Valgmenighedsbevægelsen, eller rettere som Forløber derfor, maa Friskolebevægelsen nævnes. Et andet Sted i mine Optegnelser omtales de to Friskolelærere N. Thomsen fra Ueberup og Søren Rasmussen fra Ulstrup. Deres Skoler kom, som der omtalt, tidlig i Gang, og afsatte, om man saa kan sige, Af-læggere eller Efterlignere i Kærby og Aarby. Aar 1875 begyndte Dorte Pedersen Sams en lille Skole midt i Kærby, hvor nu Chr.

Lindorff boer. Forholdene var yderst tarvelige og Kaarene saavel for Lærerinden som for Undervisningen ringe. Da skænkede Ole Sørensen, der levende interesserede sig for Friskolesagen, en Byggeplads sydvest for sin Gaard, og den ny Friskole blev opført. Da Skolen i Begyndelsen ikke havde det lovbefalede Antal Børn, og da Eksamen paa Grund deraf ikke kunde afholdes dér, maatte Eleverne møde til Overhøring i den offentlige Skole, og jeg hjalp efter Evne de smaa tilrette med deres Arbejder i de for dem uvante Omgivelser; kun naar de undertiden var fuldstændig blottede for de mest elementære Kundskaber, maatte jeg med et Suk opgive dem. Da Børneantallet voksede, og Eksamen holdtes paa Skolen, havde jeg ikke Adgang til at kende dennes Tilstand, men jeg maatte ofte ved Eksamen her, naar Skolekommissionen var samlet, høre Pastor Voigts og senere Pastor Bruhns haarde Dom om Kærby Friskole. „De kan aldrig et Muk!“ sagde Pastor Bruhn, der vel var mere liberal end Pastor Voigt, men til Gengæld mere plat i sine Udtryk. Jeg vendte det døve Øre til og søgte aldrig ved Indblanding i Samtalen at forstærke eller yderligere at uddybe den skarpe Kritik. „De unge fra Friskolen“ — tænkte jeg — „vil nok paa Højskolen indhente det forsømte. Mest ondt gjorde det mig, naar der blev sagt, at Børnene var uvorne, uordentlige, selvraadige og uhøflige, da jeg som Lærer og Opdrager vel vidste, at slige Fejl saa let indvirker paa Karakterdannelsen. Men til min Glæde har jeg i rigt Maal erfaret, at disse saa strængt bedømte Elever er som voksne blevet udmærkede Mennesker, der med Ære udfylder deres Plads i Samfundet. Og tillige er jeg kommet til den Overbevisning, at de ved den friere Undervisningsmetode og det utvungne Forhold mellem Lærer og Elever har lige fra Barnealderen fået en Selvfølelse og fri Fremtræden, der ikke er uden Betydning, naar de skal træde ud i Samfundet.

Da Friskolen fremstod i Landet, var der i Begyndelsen et spændt Forhold mellem dens Lærere og Folkeskolens. Friskolelærerne skulde jo, som det hedder, „ernære sig redelig og leve af Rov“, og som andre Røvere betragtede de med Mistro deres Ofre, som de udplyndrede, ligesom Folkeskolen søgte at værne sig mod disse Individuer, der vilde forringe deres Eksistensbetingelser. Dette var særlig Tilfældet, saalænge Bergs Idé med de „flydende“ Skolepenge ikke var skrinlagt. Siden hen, da der hverken eksisterede faste eller flydende Skolepenge, ophørte jo Konkurrencen fuldstændig, og Forholdet mellem de to Skoler er bedre, om end køligt.

I Aaret 1880 blev Dorte Pedersen efterfulgt af Dorthea Jørgensen, der virkede i 20 Aar, altsaa til 1900. Hun har ikke alene ved sin Virken i Skolen, men paa saa mange andre Maader vundet sig talrige Venner, der forstaar at skatte hende, ikke

alene for hendes Gerning i Skolen og Menigheden, men ogsaa for hendes Værd som Menneske.

Efter hende kan nævnes Johanne Nielsen, der døde tidlig. Endvidere Johanne Jensen, nu gift med Gdr. Jørgen Chr. Pedersen i Kærby, og dernæst Lærer Christensen Rosenkrans, der virkede i 9 Aar, og endnu er Kirkesanger ved Ubberup Valgmenighedskirke.

Aarby Friskole ligger ganske vist udenfor Sognets Grænse, men da mange Børn fra Uggeløse og enkelte fra Rørby Mark har søgt og endnu søger den, maa den dog nævnes.

Den første Lærer dér var Peter Olsen fra Ubberup; han døde tidlig. Efter ham kan nævnes R. Lind, der flyttede til Ubby og senere til Jerslev, og H. Kr. Klausen, der døde tidlig af Brystsyge, afholdt og savnet. Hans Enke styrede Skolen i en Del Aar, men overlod den saa til andre.

Da jeg gerne paa dette Sted vil medtage alt, som har haft Betydning for den unge Slægts Oplysning og Uddannelse, maa jeg sluttelig nævne Fortsættelsesskolen i Kærby. Som et Forbillede til denne havde jeg i Aaret 1874 begyndt en privat Dagsskole for Drengene og Piger. Da Undervisningen imidlertid først kunde begynde efter den almindelige Skoletid, var Timeantallet ikke ret stort. Børnene og deres Forældre var dog glade for denne Privatundervisning der fortsattes i en Aarrække.

Fortsættelsesskolen var for noget ældre Elever af begge Køn. Den blev oprettet af en Kreds her i Egnen, af hvilke som særlig virksomme for Sagen maa nævnes Jens Cl. Nielsen i Tømmerup og Burchardi fra Birkendegaard. En Bygning blev opført vest for Gadekæret, og Fr. Voigt blev den første Forstander. Ved Skolen virkede endvidere som Lærere N. Thomsen, Ubberup, Kr. Klausen, Aarby, og S. Frederiksen, Værsløv.

Efter Voigt kom Kovdal og dernæst J. Nylev, der flyttede Skolen til Ubby, hvor han endnu virker.

Skolen i Kærby blev solgt, men Byen har dog deri beholdt sig et Forsamlingslokale.

Naar jeg atter vender tilbage til Rørby Skole og min Gerning der, bliver det kun for en kort Afslutning. Mit Helbred var efterhaanden blevet saa slet, at jeg i 1906 saa' mig nødsaget til at holde Hjælpelærer. Den første var Sigurd Pedersen fra Ubby, Lærer Pedersens Søn. Til min Beklagelse fik han efter et halvt Aars Forløb Embede i Jylland og rejste. Saa kom Hjarne Nøhr fra Thorslunde, en Søn af Folketingsmand, Førstelærer Nøhr. Han fik Embede ved Korsør i Frølande, hvorefter M. Boll blev min Hjælpelærer i 1911 Aar. I de sidste Aar havde jeg endelig Tendal fra Nykøbing og Mathiasen fra Silkeborg, hvorefter jeg fra 1. Septbr. 1912 til 1. April 1913 selv bestyrede Skolen ved Hjælp af min Datter Alvilda, der særlig tog sig af de yngre Børn.

I 43 Aar virkede jeg altsaa ved Rørby Skole, som jeg har viet min bedste Kraft, indtil den tilsidst brød sammen. Maaske havde det været bedre, om jeg nogle Aar før havde endt min Gerning der; men jeg vilde nødig forlade min Virkeplads og klyngede mig til Haabet om Bedring i min Sundhedstilstand. Da dette Haab bristede, og jeg følte mig svagere og mere lidende, søgte og fik jeg min Afsked 1. April 1913, efter en samlet Lærervirksomhed her og andet Steds paa 49 Aar.

Som en Afslutning paa min Lærergerning for Rørby Sogn maa det være mig tilladt at nedskrive mine Minder fra den svundne Tid og bede forstaaende Venner i Sognet tage dette lille Arbejde som en Erindring om mig.

I Aaret 1810 begyndte Grundtvig sin store Kamp mod Hovedstadens rationalistiske Præster og Professorer ved de bekendte Ord i sin Demisprædiken: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ Aaret efter rejste sig en Lægmandsbevægelse i Jylland, hvor de saakaldte „stærke Jyder“ under Ledelse af Peder Laurssen Fredsbjærg og andre stred mod Balles Lærebog og den „evangeliske“ Salmebog. En lignende Bevægelse fremkom senere paa Fyen, hvor Christen Madsen fra Bregner Mark og Peter Larsen Skræppenborg anførte den saakaldte „Kerteminde-Sekt“. Sidst opkom Røret paa Sjælland, særlig i Egnen om Holsteinborg, vakt ved Skolelærer Rasmus Sørensen fra Venslev (I. A. Hansens Medudgiver af „Almuevennen“) og Bondemanden Rasmus Ottesen. Grundtvig tog Afstand fra disse Bevægelser, som han kaldte „et daarligt Surrogat for kirkeligt Liv“, og Præsterne samt Øvrigheden forfulgte de saakaldte „opvakte“ eller „hellige“, idet man havde opgravet den gamle Forordning om gudelige Forsamlinger af 13. Januar 1741. Men da intet, som bekendt, bedre beforder Udbredelse af religiøse Særmeninger end Forfølgelse, saa bidrog Autoriteternes Færd netop til, at de „vakte“ snart bredte sig over hele Sjælland. Jeg husker fra min Barndom saa godt deres Møder, hvor Talerens stærke Ord om „Satans List“, „Helvedes Pine og Svovlpøl“ samt „Lammets Blod“ efterlod uudslettelige Indtryk paa mit Barnesind. Ved disse Møder saa jeg Mændene give hverandre „Broderkysset“, hvorved jeg væmmedes. Til Rørby Sogn kom Bevægelsen tidlig.¹⁵⁾ Heldigvis traadte paa Sjælland Præster til, ellers havde det sikkert ført til Udskejelser, idet Baptister, ja endog Mormoner søgte at fiske i „de rørte Vande“. Den første var Pastor Chr. Rønne fra Høve. Ved et Møde i Ordrup ved Ringsted den 17. Septbr. 1853 stiftedes paa hans Foranledning „den indre Mission“ med det smukke Formaal „at modarbejde Partiers Opkomst og føre de forvildede tilbage

til Faderhuset". Den 16. Marts 1854 holdtes det andet Møde, i hvilket den første „Missionær“, Smed Jens Larsen fra Kirkeværløse, blev udnævnt til at forkynde Ordet og redigere „Indremissions-Tidende“. En Kapellan Krag fra Herfølge traadte nu ogsaa til, og der fortsattes uforandret til 13. September 1861, da paa et Møde i Stenlille Præsterne Vilhelm Beck og Johannes Clausen sluttede sig til Foreningen og blev optaget i Bestyrelsen samtidig med, at Jens Larsen fik sin Afsked. „Indremissions-Tidende“ gik fra ham til flere og blev tilsidst overtaget af Vilhelm Beck, „Missionens Høvding“. Han var som bekendt Kapellan hos Faderen, Provst Beck i Ubby, og blev senere Sognepræst i Ørslev og Solbjerg Pastorat, hvor han virkede til sin Død. Grundtvig, der mere og mere fik Syn for det „levende“ Ords Betydning i Modsætning til det skrevne, fremhævede stærkere og stærkere dets Naadevirkninger i Daab og Nadver, hvorfor han ikke kunde forlige sig med Missionens ensidige Brug af Bøn og Prædiken. „De prædiker Menigheden ud af Kirken“, skal han have sagt, og denne hans Tanke hørte jeg slaende udtalt af en Præst her, der ytrede til mig: „Missionen drager Israel fra Templet til Hedningernes Forgaard, hvor der hverken er Alter eller Skuebrød, men kun en Tempelblok“.

Mit religiøse Stade overfor denne Tids Rørelse er bekendt nok. Saavel den ældre som den yngre Slægt har gennem de mange Aar ved min Religionsundervisning faaet Syn derpaa, ligesom jeg ved de af mig udgivne Salmesamlinger „I Herrens Forgaard“ og „I Lys og Skygge“, der udkom henholdsvis 1884 og 1885, har aflagt Vidnesbyrd om, at for mig har den inderlige Overbevisning om Daabens Naade og Troens saliggørende Kraft været Grundlaget for mit hele Trosliv. Derfor blev alt pietistisk Væsen som stridende mod dette mit Livssyn, noget for mig usundt og nedkuende. Det var min aandelige Natur imod og virkede frastødende, næsten fjendtligt. Man kunde maaske spørge, hvorfor jeg med mine Anskuelser ikke har sluttet mig til Grundtvigianerne, med hvem jeg i saa meget delte Overbevisning. Hertil vil jeg svare, at for mig, der er saa kritisk anlagt overfor alt, hvad jeg anser for menneskelig Troeslære, maatte Grundtvigs „mageløse Opdagelse“ om de tre Trosartikler som „Vorherres eget Mundsord“ virke bortstødende, idet jeg deri kun saa et sindrigt udtænkt, men uholdbart Dogme. Og Tiden har jo givet mig Ret; dette Grundtvigs Bannermærke kan ikke samle hans Venner mere, selv om det endnu hist og her forsøges løftet. Grundtvigs Gerning har sat sin Frugt, men som *Kirkefader* staar hans Lære afbleget. Hans Nimbus er blegnet, og da hans Dicitale nu ser dette, er deres Opfattelse ændret, og under denne Ændring er de vokset frem til en aandelig Modenhed, der nu gør det muligt for mig at slaa Følge med dem i det væsentlige.

Da jeg i 1870 kom til Rørby var Vilh. Beck Sognepræst i Ørsløv, men kom ofte til Ubby og undertiden til Rørby, hvor han prædikede i Kirken til Aftenmøder. Han evnede i 2 a 3 Timer at holde Tilhørernes Opmærksomhed fangen, og ingen længtes efter Afslutning. Alle med kirkelig Interesse kender ham forøvrigt saa godt, at en Skildring af hans Person og Forkyndelse er ufornøden for den nulevende Slægt, og Efterverdenen, som ønsker at kende ham, har jo Kilder nok at øse af.

Her i Rørby var Peter Christian Røgind vor Sognepræst. Han hørte til den gamle Skole, Ungdomsven af Biskop Martensen og af samme religiøse Støbning som Professor H. N. Clausen og afdøde Biskop Mynster. Da han holdt Kapellan, talte han kun undtagelsesvis, og da godt. Hans afvigende Meninger mærkede man intet til. Som Lejlighedstaler var han særlig begavet, og man har mange Fortællinger om, hvor godt han klarede sig, naar han tidligere, som det ofte skete, havde glemt en Begravelse eller et Bryllup. Han kunde staa i Smedien, rygende paa sin Pibe, eller sidde i en Passiar hos Ole Jensen ved Gadekæret og dér faa Øje paa et kommende Ligfølge, som han ingen Anelse havde om. Saa ud ad Døren, hjem og i Kjøle og Krave og ind i Kirken, hvor han saa kunde holde den fortrinligste Ligtale over den døde, altsaa ganske ex tempora. Ved Bispevisitatsen 1869 mødtes han med sin Studiekammerat til gensidig Tilfredsstillelse. Han havde en personel Kapellan ved Navn Ludvig Bang, der nærmest hørte til „Indre Mission“, hvis Møder han ledede. De holdtes mest hos Boelsmand Morten Nielsen („lille Morten“) i Uggeløse Græsmark, undertiden i Kirken som Aftenmøder. Under Bispevisitatsen havde han været uforsigtig nok til at henlægge Missionens Salmebogstillæg paa Alteret. Da Martensen saa dette, blev han yderst forbitret og forbød ham under den skarpeste Form nogensinde at gentage dette Forsøg paa at indsmugle en ikke avtoriseret Bog i Kirken. Da jeg var kaldet til Embedet her, men endnu ikke afrejst hertil, fik jeg Brev fra Kapellan Bang, i hvilket han bad mig slutte mig til den „levende Del“ af Menigheden, „hvortil Rørby By ikke hørte“. Samtidig fik jeg Brev fra den afgaaede Sogneraadsm. Knud Jensen (en Broder til Seminarieforst., Professor Jensen fra Jonstrup), som deri advarede mig mod „en lumsk og skinhellig Person, der var Kapellan i Rørby“. „Det lader til at blive hyggeligt“, tænkte jeg; „naar den bedste af Menighedens levende Del er lumsk og skinhellig, hvordan mon saa de døde er?“ Jeg kom til Rørby den 14. Februar 1870 og blev budt velkommen ved Skolen af en ung Hjælpelærer Herschend og Dr. Rørby, min fremtidige Genbo. Kort efter gik jeg op i Præstegaarden, hvor jeg saa Kapellanens Ansigt i Konfirmandstuens Vindue. Pastor Røgind var hjemme tilligemed Fruen og deres tre Døtre. Den yngste havde været forlovet med Kapellanen, men han

havde hævet Forlovelsen, hvorved der var opstaaet et spændt Forhold mellem ham og Sognepræsten. Om Aftenen skulde der være Gudstjeneste i Kirken. „De behøver da ikke at gaa med“, sagde Pastor Røgind, „Herschend er aldrig med til deres Møder“. „Det passer godt“, sagde jeg, „for jeg er træt af Rejsen“. Da Tiden for Gudstjenesten nærmede sig, gav Fruen mig Salmebog som Opfordring til at gaa med, og jeg fulgte selvfølgelig hendes Anmodning; men Pastor Røgind brummede fornærmet, da jeg gik ud ad Døren. Man kan forstaa, at min fremtidige Stilling blev noget vanskelig. Pastor Bang hørte, som fortalt, nærmest til Indre Mission; men forøvrigt leflede han for „Grundtvigianerne“, der med Friskolelærerne N. Thomsen i Ueberup og Hans Rasmussen i Ulstrup havde begyndt at bane sig Vej, om end Bevægelsen endnu ikke havde vundet fast Form. Kapellanen boede en Tid hos Lars Jørgensen paa Kærby Mark (den senere Fattiggaard), og her traf jeg første Gang de to nævnte Lærere, der var unge som jeg og meget entusiastiske. Pastor Bang prædikede godt og havde et ret talrigt Kirkebesøg, men de mere indifferente, lad mig sige lunkne, holdt sig hjemme; de yndede ikke „Kællingepæsten“, som de kaldte ham. Forholdet mellem ham og mig var spændt; jeg kunde ikke finde mig i hans Luner. Da Pastor Røgind tog sin Afsked og rejste til København med sin Familie, blev han konstitueret, hvilket var ubehageligt for mig, da han som Formand for Skolekommissionen var min Foresatte. Men ved det første Forsøg, som han gjorde paa at være ubehagelig, klagede jeg til Provsten, hvad der havde til Følge, at han eftertrykkeligt blev vist tilbage. Siden havde jeg Fred for ham, ja kunde endogsaa smigre mig med hans særlige Yndest.

Efter en lang Vacance fik vi omsider en ny Præst, en Pastor Rasmussen, der var en dødsmerket Mand. Han kom kun en eneste Gang paa Prædikestolen, da han den 13. Søndag efter Trinitatis prædikede over Evangeliet om den barmhjertige Samaritan. Da han kom hjem fra Kirken, hvor ingen havde hørt et eneste Ord af hans Tale, maatte han gaa til Sengs og kom aldrig mere op. Han ligger begravet paa Rørby Kirkegaard.

Efter ham kom Pastor Voigt, en fordrevet Slesviger, der i den sidste Tid havde været Hjælpepræst hos Domprovst Gude i Roskilde. Han var en statelig Mand og en stor Prædikant. Naar han kom ridende, lignede han mest en gammel Oberst; men ogsaa i Ornat var han en smuk Mand. Som Taler var han enestaaende. Jeg har hverken før eller senere hørt en Præst med en saa forbavsende Magt over Sprogets fineste Nuancer og et saadant Herredømme over de Udtryk og Vendinger, der ved den givne Lejlighed netop skulde fremkalde de Følelser og den Sindsstemning, som han ønskede at vække. Ved

hans Konfirmationstaler var der ikke et „tørt Øje“ i Kirken, og hans Ligtaler var ganske betagende. Han hældede til „Indre Mission“ og deltog i deres Møder, baade naar de holdtes hos Mortens, og naar vi havde dem i Skolen. De mest kendte „Indremissionærer“ her fra Egnen var Kristian Vilhelm fra Kellekinte og Hans Sørensen fra Eskebjerg. Den sidste kendte jeg bedst. Men der skulde snart komme en ny Bevægelse, der delvis satte den gamle med dens Missionærer i 2den Linie. og jeg nødes til her at indskyde nogle Oplysninger om Forhold, der ligger udenfor vort Sogn, fordi de senere faar saa stor Betydning for vor Samfundsudvikling gennem en lang Aarrække. I 1861 kom til Vallekilde en personel Kapellan ved Navn J. V., Hoff, der ved sin Forkyndelse og sin Personlighed hurtig kom til at udøve en betydelig Indflydelse først paa en snevrere og snart efter paa en videre Kreds. Friskolelærerne N. Thomsen fra Ubberup og Søren Rasmussen fra Ulstrup samt Burchardi, Birkendegaard, Holm, Ubberupgaard, m. fl. kom snart i nær Forbindelse med ham, og Eleverne fra Vallekilde Højskole, hvor Ernst Trier samtidig virkede, drog ud som Pionerer ogsaa her til og hjalp de andre med at bane Vejen for den Valgmenighedsbevægelse, der modnedes i 1872. Den 18de Marts 1873 stod den nydannede Menigheds Kirke færdig, bygget af Bentsen fra Vallekilde Højskole, og efter den Tid hørte Sognebaandsløsningerne her til Dagens Orden, og dette irriterede Pastor Voigt. Den begavede Prædikant kunde ikke forstaa, at nogen kunde foretrække en anden med ringere oratoriske Evner for ham, og hans Udtalelser herom kunde ofte være fornærmende for vedkommende Sognebaandsløser, hvis Intelligens han ved denne sin manglende Forstaaelse nedsatte. Forholdet var tidt pinligt for begge Parter, men gik i Følge Sagens Natur mest ud over Præsten, eller rettere over hans Stilling i Sognet. Mellem ham og Sognebaadsløserne var Broen afkastet. For ham, Sognepræsten, var den fra hans Menighed fraskilte en fremmed, ja næsten en fjendtlig Person, med hvem han intet havde at gøre ud over at modtage hans Tiende, naar Kapitelstaksten var sat.

I 1886 fik Pastor Voigt en Blodforgiftning, der holdt ham paa Sygelejet i henved et Aar. Han led i denne lange Tid store Smerten, men var gudhengiven og taalmodig. I Sommeren 1887 kom han sig saavidt, at han paany kunde overtage sin Præstegerning, men ramtes saa paa Prædikestolen af et apoplektisk Anfald og blev af mig baaret ned og ved andre Menighedsmedlemmers Hjælp ført til Præstegaarden, hvor han henlaa til 12. Juli, paa hvilken Dag han døde. Han ligger begravet ved Kirkens Nordside i en muret Grav sammen med sin senere afdøde Hustru og Datteren Vilhelmine, hvilke dog begge hviler i Særgrave.

Efter Pastor Voigt kom en anden fordrevet Slesviger, Christian Heinrich Bruhn, der havde været Præst i Gram, men paa Grund af sine stærke danske Sympathier ikke taaltes i Længden af Tyskerne. Han var en hjertensgod, næsten for jævn Mand, der mente det godt med enhver og levede paa en god Fod med alle Sognets religiøse Retninger. Han havde den Gave at kunne sige sin Mening rentud uden at fornærme dermed. Med Indre Mission var han Ven, med Grundtvigianerne stod han sig ret godt, var i det mindste taalt. Valgmenigheden var nu ikke længer en Nydannelse, der skulde bekæmpes, men en fuldbragt Kendsgerning, om man saa maa sige, der gjorde Fordring paa sin Plads i Solen. Som saadan saa' han hen til den og gjorde intet Forsøg paa at modarbejde den, som Pastor Voigt havde gjort. Han var som Prædikant saaledes, at alle med Opbyggelse kunde høre ham. Hans Tale var logisk og klar; man mærkede helt igennem den en „rød Traad“, der saa velgørende holdt Tanken sammen. Kirkegangen i det vanskelige Sogn var derfor, under Henblik til de særlige Forhold, god og holdt sig — hvad der maa kaldes enestaaende — konstant i hans Tid. Denne kraftige, tilsyneladende kærnesunde Mand blev i Foraaret 1896 syg. Ingen Midler kunde hjælpe; han tæredes hen af en snigende Sygdom og den 29. December 1896 døde han under store Smerter. Venner i Menigheden satte en Marmortavle paa hans Grav paa Rørby Kirkegaard.

I Aaret 1888 maatte Pastor Hoff paa Grund af Overbebyrdelse med Arbejde i sin spredte Menighed tage til Medhjælper den til Præst ordinerede Carl Koch, hvilket maa betragtes som en Lykke, da denne Mand derved saa tidligt blev knyttet til den Menighed, hvis Leder han siden skulde blive. Seks Aar efter, altsaa i 1894 forlod Pastor Hoff sin kære Menighed i Ubberup, som han ved saa mange Baand var knyttet til, og overtog Grundtvigs berømte Talerstol i Vartovs Kirke. Efter hans Fratrædelse blev Pastor Koch Menighedens Forstander.

Saa vel med ham som med Pastor Hoff levede Pastor Bruhn i bedste Forstaaelse, og, saavidt jeg mindes, saa' jeg dem begge ved Konventerne i Præstegaarden.

I Paasken 1897 fik vi vor næste Præst, Johan Volquard Carsten Forman, tidligere Sognepræst for Næsborg—Salling—Outrup Pastorat i Aalborg Amt, Viborg Stift. Han forblev i Embedet i 15 Aar, indtil han tog sin Afsked i Julen 1912. Da hans Virksomhed ligger selv den yngre Slægt saa nær, er en indgaaende Omtale deraf unødvendig; de fleste vil mindes ham og hans Familie.

I Aaret 1901 byggedes Missionshuset i Uggeløse, der nu blev Samlingsstedet for de Menighedsmedlemmer, der tidligere havde holdt deres Møder i private Hjem, naar „Missionærerne“ be-

søgte Egnen. Jeg var ikke Bidragyder ved Husets Opførelse, fordi jeg forudsaa, at det vilde blive til Skade for Menigheds-
livet i Sognet, da, om ikke just en Udskillelse, saa dog en Af-
laden fra Fællesgudsdyrkelsen kunde befrygtes. Min Anelse
gik desværre i Opfyldelse, Folket forlod — som den gamle
Præst sagde — „Templet“ og flokkede sig i „Forgaarden“
Uagtet Pastor Formans Prædikener var Missionsprædikener,
idet han næsten udelukkende talte til de uomvendte, kunde
„Indre-Mission“s Tilhængere ikke rigtig slutte sig til ham, fordi
han i sin Tale ikke, som de fordrer, skarpt skelnede mellem
dem som den „lille Flok“, „Guds Børn“, i Modsætning til den
„store Flok“, „Verdens Børn“. Kun ved Daab og Nadver
maatte de nødtvungent benytte ham som „Kirkens Redskab“,
fordi Missionærerne jo ikke maatte forvalte Sakramenterne.
Der kom saaledes en beklagelig Halvhed i Forholdet mellem
dem og den øvrige Menighed, og jeg har ofte tænkt paa og
flere Gange udtalt, at det var mere følgerigtigt, om disse kri-
stelige og velmenende Mennesker ligesom Grundtvigianerne
benyttede den kirkelige Frihed her i Landet til enten at danne
en Valgmenighed indenfor Folkekirken eller til at løse Sogne-
baand til en anden Præst i Nærheden, hvis Forkyndelse bedre
stemmede med deres Anskuelse.

I Henhold til Lov af 15. Maj 1903 valgtes til Menigheds-
raadet for Rørby Sogn Gaardejer Anders Kristian Hansen af
Uggeløse, Lærerinde Dorthea Jørgensen af Kærby samt Gaard-
ejer Rasmus Pedersen og jeg af Rørby. Det første Møde blev
afholdt den 25. Januar 1904, og i dette maatte Menigheds-
raadets Medlemmer efter Lovens Bydende aflægge Løfte om at
virke paa bedste Maade for Menighedslivets Trivsel. Herved
kom straks det selvmodsigende i denne Lov tilsyne, idet de to
Medlemmer, som Sognebaandsløserne, var udelukkede fra at
virke for den fremmede Menighed, som de ikke tilhørte. Der
blev i de følgende Aar heller ikke gjort andet, end hvad der
forretningsmæssigt skulde gøres. Raadet mødte ved Kirkesyn
og uddelte de faa Penge fra Kirkeblokken. Den 20. November
1912 foretoges det næste Valg. Interessen derfor viste sig
denne Gang lidt større end tidligere, vistnok paa Grund af det
forestaaende Præstevalg, hvorfor Centrum nu fik to Repræsen-
tanter, nemlig Boelsmand Johannes Petersen, Rørby Mark, og
mig. Anders Kristian Hansen blev genvalgt og Gaardejer Jens
Pedersen af Uggeløse nyvalgtes af Sognebaandsløserne. Pastor
Forman tog, som tidligere omtalt, sin Afsked i Slutningen af
1912, og Embedet opsloges ledigt. Af 26 Ansøgere anbefalede
Biskop Ostenfeld i et Menighedsraadmøde de 10, som han
udpegede: And. Kr. Hansen stemte efter Anmodning fra Biskop-
pen paa en Kand. Møllerup, Jens Pedersen paa en Pastor
Kristiansen fra Bornholm, som han kendte lidt til, medens jeg

foreslog Johannes Petersen, at vi skulde rejse til Grædstrup i Jylland og høre Pastor Borch. Han gik ind derpaa, og Jens Pedersen sluttede sig liberalt til os og lovede os sin Stemme, hvis vi efter Rejsen fastholdt vort Standpunkt. Det var i April, Luften var bitterlig kold, og jeg var syg; men vi rejste, og Udfaldet af vor Rejse var til vor Tilfredshed. Pastor Borch blev saa indstillet med 3 Stemmer, medens dens fjerde faldt paa Kand. Mollerup. For at sikre Pastor Borchs Kaldelse blev i Forsamlingshuset valgt 3 Mænd til at forebringe Menighedens Ønske for Kultusminister og Biskop, nemlig Sognefoged J. P. Andersen, Rørby, Gaardejer Bertel Poulsen, Kærby, og Gaardejer Kristian Pedersen, Korshøjgaard, Uggeløse. Modtagelsen hos de to høje Embedsmænd var ikke imødekommende, tværtimod, og man ventede intet godt Udfald af Sendelsen. Da henvendte Komitéen sig til Konsejlspræsident, Forsvarsminister Klaus Berntsen; han gav den et forønsket Svar, og Pastor Borch blev kaldet den 10. Maj 1913 og indsattes i Embedet af Provst Hertz fra Finderup Søndagen den 6. Juli.

Sognets økonomiske Stilling for halvtredsindstve Aar siden var forsaavidt god, som Balancen mellem Indtægt og Udgift kun udgjorde en lille Sum. Undersøger man Sognets Ligningsprotokol for Aaret 1860, i hvilket Pastor Røgind var Sogneforstanderskabets Formand, finder vi fra hans Haand følgende Optegnelser:

a. Fattigvæsenet.

1) Forsørgelsesplanens Beløb i Penge	168 Rdl.	4 Mk.	0 Sk.
2) Sæd: 16 Td. 5 Sk. Rug og Byg å 5 Rdl. pr. Td.	83	0	12
3) Ekstraordinære Udgifter ansattes til	200	0	0
	<hr/>		
	451 Rdl.	4 Mk.	12 Sk.

b. Skolevæsenet.

1) Andenlærerens Løn....	160 Rdl.
2) Førstelæreren som Kirkesanger og Kirkebyens Skolelærer.....	20 "
3) Gammel Skoleløn og Leje af Gym- nastikplads.....	11 "
4) Leje af Skolelod til Lerchenborg (de 3 Tdr. Land), Vedligeholdelse, Skatter osv.....	109 "

---

300 Rdl.

c. Kommunevæsenet.

1) Bidrag til Raadstuen for 1860	95 Rdl.	1 Mk.	3 Sk.
2) Vederlag for Kirkearbejde	35 "	0 "	0 "
3) Gjordemoderløn	20 "	0 "	0 "
4) Udgift til Landstingsvalg, Haand- langerarbejde, Sognebud o. s. v.	49 "	4 "	13 "
	<hr/>		
	200 Rdl.	0 Mk.	0 Sk.
	<hr/>		
	951 Rdl.	4 Mk.	12 Sk.

Denne Udgift paalignedes med 2 Rdl. 4 Mk. 4 Sk. pr. Td. Hartkorn, ialt 763 Rdl. 3 Mk. 12 Sk., og paa Formue og Lejlighed med Resten, nemlig 188 Rdl., saaledes at ikke alle gav Bidrag. De mest velhavende Bønder som Ole Jensen, u. Niels Nielsen, y. Niels Nielsen og Jørgen Nielsen i Rørby, Mads Madsen i Uggeløse og Jens Pedersen samt gl. Søren Sørensens Enke i Kærby gav ca. $3\frac{1}{2}$ Rdl., de andre i Forhold dertil. Præsten ydede 8 Rdl., Læreren 2 Rdl. Haandværkere og ældre Karle gav 3 Mk. i Skat; en yngre Karl samt en Pige gav 1 Mk. 8 Sk. og en „Lillepige“ 12 Sk.

I de følgende 4 Aar, i hvilke Pastor Røgind vedblev at være Formand for Sogneforstanderskabet, forandredes Forholdene ikke af nogen Betydning. I 1861 kom dog en ny Udgiftspost paa Skolevæsenets Budget, nemlig de saakaldte Skolepenge, der var 3 Mk. af hvert skolesøgende Barn, hvilket for det daværende Aar beløb sig til 70 Rdl.

I Aaret 1864 kom en Ekstraudgift paa 200 Rdl. til de indkaldte Soldaters Familier; den ophørte dog næste Aar.

Fra 1865 til 1869 var Arvefæster Knud Jensen, der ejede Gaarden Matr. Nr. 15 i Rørby, Formand for Sogneforstanderskabet. Uagtet den mest smaalige Sparsommelighed, som i disse Aar blev gennemført, navnlig for Skolevæsenets Vedkommende, lykkedes det ham ikke at holde Udgifterne nede. Det var særlig Fattigvæsenet, der slugte større og større Summer, saa Sognets samtlige Udgifter i 1869 var steget til 1825 Rdl., som Aarets Ligning udviser. I 1870 var Gmd. y. Niels Nielsen Formand. Under ham vedblev den samme Smaalighed overfor Skolen og dens Lærere. Sogneraadet — som det nu kaldtes i Modsætning til det tidligere Navn — gik saa vidt, at det i Modstrid med Lovene nægtede at anskaffe Kakkellovne og Komfur til den nyanstattede Lærer — min Ringhed — da Formandens Enke havde medtaget alt Støbegods som tilhørende hende. Først ved Skoledirektionens Hjælp lykkedes det at faa bøjet Sogneraadet saa vidt, at det tilbød mig 2 Kakkellovne og et Komfur, som for 3 Aar siden var gaaet gennem Ilden ved Præstegaardens Brand. Ved et Kompromis fik jeg 6 Rdl. til hver af de to Kakkellovne

og 6 til et Komfur. Jeg maatte saa selv betale de resterende 43 Rdl. 3 Mk., og Sognet blev saa Ejer af det hele. Med samme Smaalighed nægtede man mig Tapet til Stuerne. „Han er hverken Greve eller Baron“ — sagde Knud Jensen til Formanden. — „en Lærer kan kun forlange hvide Vægge“.

I 1871—78 var Peter Thim fra Uggeløse Sogneraadsformand. Hans Styrelse — forsaavidt man kan tillægge en enkelt Mand Ansvar for — kan karakteriseres som lidt mere human, skøndt han i det meste stod uforstaaende overfor Tidens vaagnende Krav. Overfor alt vedrørende Skolen var han passiv, og de fattigste fik kun det nødtørftigste. Fra hans Tid stammer den bekendte Historie om Sogneraadets Snille ved Børtgiftningen af et Fattiglem til en udensogns boende Mand, der lod sig købe for en net lille Sum, som Raadet privat havde indsamlet. Tilfældet blev livligt omtalt og illustreret i Datidens Vittighedsblade, hvad der havde til Følge, at Sogneraadet maatte tage sin saa vel anbragte Myndling tilbage igen til Forsørgelse.

I Aarene 1874 og 75 var Sognefoged Jens Nielsen i Rørby Sogneraadets Formand. Han havde sin flinke Steddatter Ane Lisbeth til Medhjælper, og alt gik som efter en Snor. Dog synes Hvervet at have været ham byrdefuldt; thi Aaret efter fik han det flyttet over paa Knud Jensens Efterfølger Christen Hansen, der som Soldat i Krigsaaret 1864 og Tiden forinden havde været Korporal og som saadan var meget skrivekyndig, hvad hans Arbejder fra den Tid vidner om. Uagtet al anvendt Sparsommelighed var Sognets Udgifter nu steget til et samlet Beløb af 4250 Kr., hvad der er mere end Fordobling af Udgiften i 1860. Det er næsten udelukkende de forøgede Fattigbyrder, der er Aarsagen. Tiden var jo sløj for Arbejdsmanden. En kortvarig Sygdom var nok til at bringe ham under Fattigvæsenet. Der var jo ingen Sygekasse endnu, og Sognet kendte ingen anden Støtte for trængende end Fattighjælp.

1879 gik Formandsposten atter over til Sognefoged Jens Nielsen og næste Aar til Maskinfabrikant Jørgen Jensen paa Rørby Mark, der i sin første Tid havde en udmærket Støtte i den meget bekendte Boelsmaand Søren Rasmussen fra Frankerup, mangeaarig Sogneraadetsformand i Ubby, der udelukkende levede og aandede for Regnskaber og juridiske Sager. I Jørgen Jensens Tid opførtes Skolen paa Uggeløse Mark, efterat der ved en livlig Agitation fra enkelte af Uggeløse Bys Beboere, navnlig Gmd. Anders Olsen fra „Havgaard“, var rejst Stemning derfor. Sogneraadet indvarslede da til et Fællesmøde for samtlige Sognets Beboere, og Kærbyerne, der mest opponerede mod Planen, faldt omsider tilføje, idet der blev givet det bestemte Løfte fra Sogneraadet, garanteret af Uggeløse Bys Beboere, at Lønnen til det saaledes paatænkte Biskole-Embedet aldrig maatte overstige Andenlærerlønnen, som den ydedes ved Skolen i Rørby.

At det var Sogneraadets Hensigt at bryde dette Løfte kom straks for Dagen derved, at man byggede for en gift Lærer i Stedet for en ugift. Ved fortsatte Tillæg til Læreren har Sogneraadet siden ganske tilsidesat det givne Løfte, saaledes at Embedet nu er fuldstændig normalt.

Udgiften til Skolebygningen belastede naturligvis Sognets

Rørby Lærerbolig, set fra Gaardspladsen

Budget, men Uggeløse By var tilfreds, og Kærby tav stille i Haab om at faa Støtte til den unge Friskole, til hvilken man nødvendig saa' en Konkurrent i en Kommuneskole for Kærby, som Byen jo efter det brudte Løfte kunde gøre Fordring paa.

Da Skolen i Uggeløse blev taget i Brug, blev Andenlærerens Skolestue i Rørby nedrevet. De to Fag, som dannede hans Stue og Forstue blev staaende og kom til at danne en Del af Førstelærerens Skolelokale, der rlyttedes to Fag ud mod Nord. Derved vandtes altsaa et Par Fag af min Skolestue, som blev lagt til min Lejlighed, hvorved denne blev forbedret, hvad den højlig trængte til. Hidtil havde den kun bestaaet af 2 Stuer og et lille Sovekammer paa Loftet. Køkken og Bryggers var i et, og Fremmerset dertil dannedes af en ganske lille Udbygning, („Lude“) med Halvtæg, der gik ud i Gaarden mod

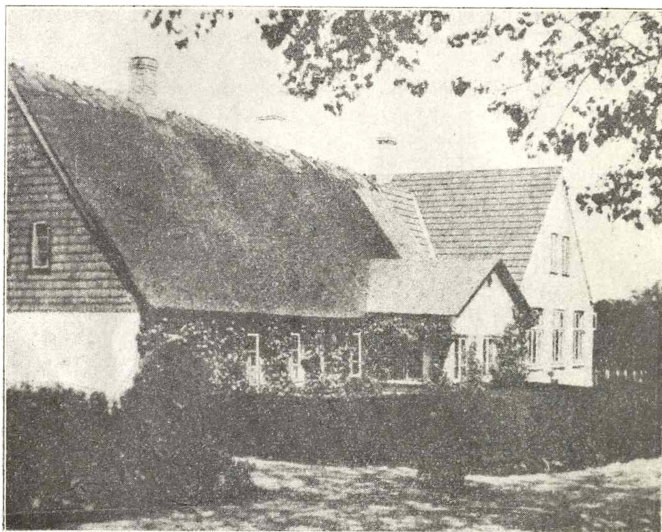
Vest. Da Jens Nielsen var Sogneraadsformand anden Gang, kunde denne Udvækst ikke staa længer, den truede med at ramle sammen, naar Døren gik op og i. Den blev da nedrevet, og Tømmer Kristian Jeppesen fra Prøvegaard skulde opføre en anden. Den skulde være saa stor, at den foruden at danne Fremmers tillige kunde give Plads til en Udvidelse af Brygger-set og endvidere rumme en Kælder. Stor var vor Glæde, da vi hørte, at vi skulde have Kælder; en saadan havde vi jo aldrig ejet. Men Glæden blev kun kort. Da Kælderen var gravet, kom der, inden Murene blev opført, en vældig Tordenbyge, som fra den skraa Gaardsplads i et Nu fyldte hele Hullet. Nu var gode Raad dyre. Sogneraadsformanden blev hentet, og han kommanderede straks Haandværkerne til at grave en Grøft fra Kælderen ud til Brønden. Jeg protesterede paa det kraftigste mod denne Plan, da jeg anede Faren derved. Men Jens Nielsen var ikke den Mand, der lod sig rokke. Grøften blev gravet, og vi fik Kælder. Men da Efteraaret kom, og Vandet steg i Brønden, gik det, som jeg havde anet. Vandet løb tilbage til Kælderen, og hverken stampet Ler eller andre Midler kunde raade Bod derpaa. Kælderen stod fuld af Vand et Aars Tid, saa blev den atter fyldt.

Et Par Aar derefter faldt saa hele den søndre Gavl. Vi havde forudset Katastrofen og flyttet Sengene fra Væggen, ellers var vi blevet knuste. Der blev saa opført en ny Gavl med Mur for neden og Spaan for oven, som den forblev til Nedrivningen 1916. Lejligheden blev ved disse Ombygninger omtrent uforandret. Først ved den foran omtalte Udvidelse blev den forøget og noget forbedret. Jørgen Jensen, som var en praktisk Mand og velvillig overfor Lærerne, fandt derefter paa at opføre en lille Udbygning mod Øst ud for den gamle Forstue, og derved blev vor Lejlighed forøget med 2 Værelser. Til Børnene opførtes en særlig Forstue ved Nordgavlen af Skolebygningen, og vi var glade ved den skete Forandring.

Sognets Status havde i de sidste Aar holdt sig saa nogenlunde ens; Skolebyggeriet i Uggeløse belastede selvfølgelig Budget'et noget, dog ikke nævneværdigt. Da Gaardejer Niels Peter Nielsen paa Uggeløse Mark i Aaret 1885 afløstes af Peter Petersen, samnestseds, var Hartkornsskatten ca. 3800 Kr. (13,44 pr. Td. Hartk.). Men under hans Ledelse skete den uheldige Oprettelse af Fattiggaarden i Kærby, der paa 2 Aar drev Hartkornsskatten op til over 5400 Kr. Der var den Gang Stemning over hele Landet for Oprettelse af Fattiggaarde, hvorved man mente at kunne modvirke den stigende Fattigbyrde. Og saadan en udmærket Indretning mente man, at man ogsaa maatte have i Rørby Sogn. Der indvarsledes altsaa til et Sognemøde i Rørby Skole, og der var stuvende fuldt. Sogneraadsformanden, der ikke var stemt for Planen, aabnede Mødet og talte imod den,

men Mødets Flertal kastede sig straks imod ham, og han tav saa stille. Jeg optog Kampen paa hans Side og udtalte, at det vilde være til Sognets store Skade. Man lo mig imidlertid ud og forlangte Afstemning. 13 af de tilstedeværende stemte imod, alle de øvrige for, idet de haanede os for vort Nederlag. Jeg sagde da til Peter Petersen: Skriv nu Resultatet op i For-

Rørby Skolebygning, set fra Gaden.

handlingsprotokollen og anfør Stemmetallet, saa vil vi om nogle Aar se, hvem der her er de klogeste. En Lattersalve hilste mine Ord, og Planen skulde straks realiseres. Der var Tilbud fra flere. J. P. Andersen i Rørby og Kristian Thomsen i Uggeløse, der havde købt Peter Thims Gaard (Matr. Nr. 9) tilbød lidt eller meget af deres Areal efter Sognets Ønske; men nej, det skulde være Lars Jørgensens Halvgaard i Kærby, selv om den laa nok saa ubekvem, og uagtet Bygningerne var ubrugelige. Skumlere har siden sagt, at det var af personlige Grunde; „Lars Jørgensen skulde hjælpes af med Gaarden, han kunde ikke hænge ved den længere“. Fattiggaarden blev saa bygget, og nu begyndte den for Sognet saa følelige Misère, der som bekendt fortsattes i mange Aar, indtil Stillingen tilsidst blev aldeles uholdbar. De 37,000 Kr., der blev laant i Livrenteanstal-

ten til Fattiggaarden, gav kun daarlige Renter, og de 8 Fattiglemmer, som forsørgedes der, var dyre. Man beregnede 1000 Kr. til hver.

Paa Grund af alt dette, steg Hartkornsskatten i 1889 til 22 Kr. 08 Øre pr. Td., saa den samlede Hartkornsskat var 6241 Kr. 60 Øre og Formue- og Lejlighedsskatten 2794 Kr. 36 Øre, ialt 9035 Kr. 96 Øre. Sammenligner man denne Skattebyrde med den tilsvarende for 1886, hvor Hartkornsskatten var 3799 Kr. 46 Øre og Formueskatten 1796 Kr. 51 Øre, ialt 5595 Kr. 97 Øre, saa viser det en Stigning paa over 3400 Kr. Sognets Beboere maatte saaledes dyrt betale deres Ubesindighed, og da det ogsaa gik ud over mig, var det en ringe Trøst, at min Fordsigelse gik i Opfyldelse.

I Bertel Poulsens Tid maatte Sogneraadet grundigt forbedre den gamle Beboelseslejlighed ved Rørby Skole, da Skoledirektionen truede med, at hele Bygningen ellers skulde rives ned. Der blev saa kostet nye Løfter og Gulve i de to Stuer, og Væggene paa Østsiden beklædtes med Panel. Efter denne Tid indgik ingen Klager, Manglerne fra 1870 til Dato var afhjulpne, og Læreren og hans Familie var tilfredse. At Lejligheden selvfølgelig ikke var tidssvarende er naturligvis noget andet; og da en ny Lærer kom, der stillede større Fordringer til Komfort, maatte den gamle Skolebygning falde, hvilket som bekendt skete i Aaret 1916.

Efter Bertel Poulsen blev Jørgen Jensen atter Sogneraadets formand og efter ham Anders Jacobsen, under hvem Fattiggaarden endelig blev solgt til dens nuværende Ejer for 21.000 Kr. Da Købet i sin Tid tilligemed Byggeriet og Anskaffelse af Inventar i Forening — som tidligere omtalt — havde kostet 37.000 Kr., medførte det hele Foretagende altsaa et direkte Tab af 16.000 Kr. foruden Underskudet i de mange Aar, som jeg overlader til andre at ansætte. Det hele viser med tilstrækkelig Tydelighed, hvad det fører til, naar der handles efter Stemninger i Stedet for efter Beregning og modent Overlæg. Efter Anders Jacobsen kom Bertel Poulsen paa Formandspladsen fra 1898 til 1901. Han afløstes af Sognefoged J. P. Andersen fra 1901 til 1904. I det første Aar af hans Funktionstid saa Sogneraadet sig nødsaget til at opføre en ny Skolestue, den gamle kunde ikke mere benyttes. I Sommerferien 1901 blev det gamle Lokale nedrevet, og en ny Skolestue opførtes paa samme Grund, saaledes at den som en Sidebygning til den gamle Stuebygning sprang frem med Gavlen ud mod Vejen. Man havde nemlig den Plan med Tiden at ombygge den øvrige Del af Skolebygningen saaledes, at der skulde være to Skolestuer, begge med Gavlvinduer ud mod Gaden, hvorimellem Læreren Lejlighed skulde ligge. Denne Plan er, som bekendt, senere opgivet.

Den 3. Oktober 1901 indviedes den nye Skolestue af Provst Dahlerup under megen Højtidelighed, og jeg naaede altsaa i min Levetid at undervise i et tidssvarende Lokale. Provsten udtalte ved samme Lejlighed, at jeg, naar jeg ønskede det, ogsaa kunde faa en ny Beboelseslejlighed; men jeg havde nu i 31 Aar levet i den gamle under Sorger og Glæder og ønskede ingen Forandring. Sognet skulde ikke have de store Udgifter for min Skyld, jeg var vant til at resignere.

I Aaret 1904 kom et helt nyt Sogneraad, og med dette skete en fuldstændig Revolution paa Skattevæsenets Omraade, idet de nugældende Skattelove traadte i Kraft. Jens Olsen blev Formand og kom som saadan til at høre de fleste af de Bebrejdelser, der paa Grund af Systemskiftet strømmede ned over det stakkels Sogneraad. For yderligere at forværre Misforholdet var man samtidig gaaet over til at bortlicitere Vejarbejdet, hvad der forøgede Udgiftssiden med store Beløb. Forbitrelsen var stor, men Sogneraadet red Stormen af med beundringsværdig Ro, og Bølgerne lagde sig efterhaanden. Nu betragter alle de store Skattebyrder som et nødvendig Onde, og efter at Karl Nielsen, der fra 1907 til Dato har styret Sognets Sager med paaskønnelsesværdig Iver og enestaaende Interesse, lykkeligt har ført os gennem de sørgelige Krigsaar og forstaaet at manøvrere mellem de mange modstridende Krav, kan vi sige, at Rørby Sogn er saaledes stillet, at vi med Fortrøstning tør se Fremtiden i Møde.

Men idet vi saaledes tør se fremad med et lyst Haab, vil vi i Tanken tillige se tilbage over den Menneskealder, der svandt, og takke Gud for Fremgang og Udvikling gennem onde og gode Dage, idet vi under alt fastholder det gamle Kongeord:

„Soli Deo Gloria!“*)

---

*) Ene Gud Æren!

NOTER,

HVORTIL DER I DET FOREGAAENDE ER HENVIST

Note 1 (Side 10).

De nu opgravede Stensætninger mod »Børen«s vestlige og sydlige Sider var henholdsvis 150 og 170 Fod lange. Stenene var i Gennemsnit $2\frac{1}{2}$ Fod i Tværmaal. Paa Bankens højeste Punkt, tværs over i Nord—Syd, er omgivet 4 stensatte Gravkister med flade Dæksten, alle i Vest—Øst. Nedenfor Bankens Skraaning mod Nord fandtes en lignende Gravkiste, men uden Dæksten. I samtlige Grave laa Menneskeben. Ligenes Stilling i Vest—Øst samt Gravenes Form tyder paa, at Begravelserne stammer fra den ældste kristelige Tid; men om deres Forhold til »Borgen« og dennes Beboere kan intet oplyses.

Efter et gammelt Sagn skal Borgen, der maa henføres til en tidlig Mid-delalder, være bygget eller i hvert Fald beboet af en Hr. Ugge, efter hvem den store Engstrækning fra Rørby Græsmark til »Birkemose«, der laa tør om Sommeren, naar Vandet om hans Borg satte sig, blev kaldt Ugges Enge (Ugge-løse). Prof. I. H. Larsens Antagelse i Fr. Algreen-Ussings »Historisk-topografiske Efterretninger om Arts Herred«, at Navnet Ugge-løse skulde afledes som: »Det af Ugge indløste Gods«, har kun ringe Sandsynlighed for sig, idet Endelsen »løse« overalt i Landet har Betydning af Engstrækning og ingensinde kommer af »løst« eller at »løse«.

Note 2 (Side 14).

Mellem Gravsteder paa Rørby Kirkegaard maa nævnes en Mindesten ved Taarnets nordvestlige Hjørne for Jørgen Erik Skeel, født 10. Novbr. 1793, død 9. Juli 1817. Han er, saavidt vides, død i Præstegaarden under et foreløbigt Ophold der.

Note 3 (Side 17).

Det var Tidens Tankegang at befordre »Almenvellet«, og de Præster, der var ivrige enten for Skolevæsenet eller Landbruget med dets Bierhverv: Kartoffeldyrkning, Biavl, Husflid, særlig Vævning, blev belønnet enten med store Embeder eller Ordener. Pastor Poulsen havde Elever (»Selskabskarle«) gennem Landhusholdningsselskabet, af hvis Bestyrelse han en Tid var Medlem.

Note 4 (Side 18).

Med Fru Voigt og hendes Søster Villhelmine Banner, der var Døtre af den sidste Ætling af den bekendte Slægt, og hvis Moder var en Holstein-Rathlau, uddøde den danske Linie af denne Adelsfamilie, der fremdeles lever i Sverrig, hvor den kalder sig Bannér.

Note 5 (Side 35).

En Vinter, da her var stor Usikkerhed paa Egnen, idet Indbrudstyverier og Ildspaaattelser hørte om ikke til Dagens Orden saa til Nattens Uorden, besluttede Bymændene i Rørby at antage en Vægter. Valget faldt paa Jørgen Jeppesen, der var yderst modig i sin hele Fremtræden. En »Morgenstjerne« blev anskaffet, og med denne Attribut som Tegn paa sin Værdig-

hed tiltraadte Jørgen Jeppesen sin ansvarsfulde Post. Før end han drog ud i den kolde Aftenstund, anbragte han som »Varmeapparat« en liden Lærke paa et forborgent Sted, hvor han kunde føre Tilsyn med den, og da »Mullinet sank, det svalde«, begyndte han sin Runde, der gik fra Hjemmet ved Gadekæret til »Bondefogdens« Port, derfra til Sognefogdens og videre til Præstegaarden, hvorfra det atter gik mod Hjemmet og fremdeles Ture om igen. For hver Omgang »svang Lærken sig fra sin skjulte Rede« og kvadrede for Ordenens Haandhæver, hvoraf Følgen blev, at »Gassen blev tændt«. Da han kom til Sognefogdens Port, havde Maanen listet sig op og stod stor og klar i Nordøst. Dens skraat faldende Straaler aftegnede Jørgen Jeppesen med hans Vaaben paa Porten som en mørk, truende Skikkelse. Hørene rejste sig paa vor Vægters Hoved, saa de strittede ud som Piggene paa hans Morgenstjerne. Men sit Ansvar bevidst stillede han sig i Positur og ud-tordnede med Stentorrøst: »I Kongens og Lovens Navn, sig hvem du est!« Skikkelsen forblev stum, og dermed drev den modige Kæmpe sin Hellebard mod Porten, saa det drøned i hele Gaarden. Skyggen bevægede sig idyl-løst og forsvandt og Jørgen Jeppesen med; men Dagen efter viste dybe Spor paa Porten, at der er »Kræfter i det danske Brød« og »Corasie« i den danske Snaps.

Note 6 (Side 35).

Store Ole Jensen var paa Arbejde, og hans Kone Kristiane sad ene med Børnene en Vinteraften i den foran omtalte usikre Tid. Grisen var slagtet og anbragt i Sulekarret, der stod i »Kamset«. Pludselig hørtes Rumsteren derinde, men Skrækken lammede Moder og Børn, saa de ikke rørte et Lem. Til sidst ophørte Støjen, og man aandede lettere. Da hørtes Mandens velkendte Fodtrin, og Børnene ilede ham glade imøde. Alle i Forening aabnede nu Døren til Sulekammeret, men Grisen var borte. Dagen efter sporede man Tyvene til Kærbyaaen. Der havde de delt Kosterne og tabt en Skank. Denne var alt, hvad de fattige »Husfolk« fik tilbage af Grisen. Efter dette blev, som ovenfor nævnt, Jørgen Jeppesen Vægter.

Note 7 (Side 35).

Jens Pedersens Kone Maren havde sære Meninger. Hun havde en urokkelig Tro paa de »underjordiske« (Trolldøjet), som voldte dem alt ondt. Af Frygt for disse Væsener flyttede de Behoelsrummet fra Sted til Sted i Huset for at forhindre, at Børnene skulde blive »forbyttede«. Intet kunde lykkes i Hjemmet, og alt Uheld stammede naturligvis fra Trolldøjet. Naboerne mærkede ikke til andre af Marens »underjordiske« end hendes Røtter, der blandt andet tog hendes Smule Fødevarer, ja endog hendes Æx og slæbte alt ned i Hullerne. Dette bestyrkede end mere Maren i hendes Overtro. En Broder til hende, Kristen Nielsen fra Ubby Mark, var om muligt endnu mere overtroisk end hun. Jeg har flere Gange hørt ham fortælle de utroligste Historier om Trolldøj og Spøgeri med en Overbevisning, som maatte forbyse, og det var frugtesløst at prøve paa at modbevise ham. Det maa forøvrigt fremhæves, at Overtro i en saa udviklet Grad var sjælden for ca. 50 Aar siden, og den yngre Slægt delte den aldeles ikke. Den lærte jo i Skolen, at alt saadant var Ammestuesnak. Derfor smilte de urge kun overbærende ved de gamles Fortællinger og saa derunder forstaaende til hverandre.

Note 8 (Side 51).

Jeppé Henriksen havde efter Sigende været Kusk paa Lerchenborg og hans Hustru Kammerpige sammesteds. Herskabet havde lovet dem en Bondegaard i Fæste, naar en blev ledig, og Kammerpigens tænkte ofte i sit stille Sind: »Gid det dog ikke maa blive i Uggeløse«, for der havde de saa daarlige Heste, naar de kom til Hove. Det blev alligevel i Uggeløse, og alt gik vel til.

Note 9 (Side 53 og 57).

Rasmus Jensens Formand hed Niels Larsen. Han var Væver og efter den Tid en oplyst Mand, saa han endog en Tid var Pogelærer for Smaa-børn fra Nabolaget. Hans Søn Lars Nielsen var først Skræder, men blev siden Lærer i Rerslev. En Søn af Lærer Nielsen var den bekendte Anton Nielsen, der vandt et anset Navn som Skildrer af dansk Almuelev paa Landet. Efter Rasmus Jensen blev Huset fæstet af Mads Nielsen, gl. Niels Nielsens Søn fra Rørby, der omtales dér under Nr. 6. Han blev, som andetsteds nævnt, gift med Mads Madsens Steddatter Maren, der efter sin Mands Død ægtede Niels Larsen fra Ubby, en Broder til Anders Larsen sammesteds. Datteren af første Ægteskab, Sofie, blev gift med Gaardmand Johan Jensens Søn Hans Peter Johansen, der overtog Ejendommen. Nu ejes den til samme hørende Lod af Frederik Edvard Jensen.

Note 10 (Side 53).

Jens Jensens Hus laa ved Gnæges Høj. Han var Fader til Sonnerne Morten Jensen og Niels Jensen samt til Datteren Bodil, der er gift med Kirkeværgen Jens Kristiansen. Jens Jensen var en godmodig, flittig og meget nøjsom Mand. I over 20 Aar havde han været »fast Mand« hos Mads Madsen for en Mark om Dagen. Da Tiderne skred lidt frem, og Daglønnen forhøjedes hist og her, sagde Mads Madsen til sin Husmand: »Ja, Jens, vi kommer vel til at lægge paa til en Rigsort, ligesom de andre.« »Nej, nej, Mads«, svarede Jens Jensen. »lad det blive ved det gamle; det er saa nemt, naar Ugen er gaaet, saa er det lige en Daler.« Og saaledes blev det. Jens Jensen var konservativ.

Note 11 (Side 55).

Den første Fæster af Hovedparcellen var, efter hvad der fortælles, en Tiener paa Lerchenborg ved Navn Fakse. Han blev for at gøre Forsøget lovet fuld Besætning, Vogne og Redskaber samt Føde- og Saasæd. Der var haade Heste og Seletøj; kun Pисken manglede. Fakse gjorde ogsaa Fordring paa denne, og der fortælles, at den blev ham højtidelig overrakt. Saa gjorde han den »Prøve«, hvorefter Gaarden har faaet Navn.

Note 12 (Side 57).

Mellem de to sidst nævnte Huse spændtes i den »glade« Fastelavnstid det Tov, hvorunder Tønden med Katten var anbragt, og Karlene kunde da, ridende gennem Strædet, tildele den deres velrettede Slag, der endte med, at en stærk og heldig Haand befriede det arme Dyr, som nu fortunlet og i dødelig Angst flygtede fra Valpladsen.

Note 13 (Side 57).

Kristen Olsen var en sær Patron, lille og sortsmudet. Han bandede afskyeligt »Fanden jerme« til hverandet Ord og gjorde sig forøvrigt bemærket ved sine sindssvage Indfald. Her er et af dem: Hans Familie var blevet forøget, idet hans Kone under 24. Novbr. 1851 skænkede ham en Søn, der imidlertid viste sig saa utilfreds med Modtagelsen i Fattighuset, at han hvert Øjeblik truede med at skifte Tilværelsen dér med en bedre. Kristen Olsen bandede »Fanden jerme« paa, at Drengen maatte hjemmedøbes, og i et let Luntetrav gik det mod Præstegaarden. Han traf Pastor Røgind i Studereværelset og fremførte sit Ærinde. »Saa du tror ikke, Kristen, at han staar sig?« sagde Præsten. Kristen stoppede midt i et »Fanden jerme«, drejede forlegen Huen mellem begge Hænder og svarede: »Nej, Hr. Pasto, det er svært, saa han »havser sig« (vulgært Udtryk for synlig Tilbagegang). »Ja, ja, Kristen«, sagde Præsten, »tag saa Kjole og Krave og gaa hjem, saa skal jeg komme bagefter.« Kristen Olsen tog den sorte Pose med Præstekjolen samt den runde Kraveæske og returnerede snart ved Hjemmet. Drengen levede endnu, men syntes at være ved »Afslutningen«. Faderen saa urolig og spejdende hen over Gadekæret

Gang paa Gang, men Præsten kom ikke. Et dybt Suk fra Vuggen tydede paa en Katastrofe. »Fanden jerme«, mumlede Kristen mellem Tænderne, iførte sig resolut Præstens Kjole og Krave, slog Vand i et Lerfad og døbte den lille. Lidt efter kom Præsten, og Kristen Olsen, der havde afført sig Ornater, tog imod ham i Døren. »Ja, nu kommer jeg, Kristen«, sagde Præsten; »er Drengen levende?« »Ja«, sagde Suppleanten, »men jeg har døbt ham.« »Naa, har du det, Kristen?« svarede Pastor Røgind, »hvad sagde du saa?« »Jeg sagde, at jeg døber dig i Navnet Niels Kristensen«, gensvarede den bevægede Fader højtideligt. »Naa, gjorde du det, Kristen«, fuldendte Præsten rolig; »det ene kan vel være lige saa godt som det andet« (til Faderens Beroligelse), og dermed gik han hjem, efterfulgt af Kristen, der bar Tøjet.

Kristen Olsen Daab blev dog kasseret; thi i Kirkebogen staar anført, at Sognepræsten under 25. Januar 1852 døbte den lille med Navnet Niels Kristensen.

Kristen Olsen fik forøvrigt et tragisk Endeligt, idet han efter Sigende døde paa Halte-Karens Skød. Hans Kone var forlængst afgaaet ved Døden; og da han følte sig saa ene, fandt han Trøst hos Karen, der var en medlidende Sjæl; men der traf hans Skæbne ham, idet han blev kvalt i et Stykke Kød. Karen fældede bitre Taarer ved hans Grav, hvad der rørte Følget dybt. Jeg var selv tilstede ved Begravelsen og kan bevidne, at hun var meget bevæget.

Note 14 (Side 67).

At omtale de politiske Kampe fra Provisorietiden, hvis Dønninger ogsaa naaede ind over vort Sogns Grænser, ligger udenfor min Plan; heller ikke agter jeg at omtale de Arbejdssammenslutninger med mere eller mindre politisk Præg, der Tid efter anden forsøgtes dannede. Alt dette vil jeg overlade til en senere Forfatter. Ogsaa »Husmandsbevægelsen«, der paa ingen Maade kan kaldes politisk, vil jeg lade uomtalt. Den hører Nutiden til, og denne er det jo ikke min Hensigt at skildre.

Note 15 (Side 86).

Det første Møde i Rørby Sogn holdtes af Skomager Peder Sørensen fra Gørlev og Ungkarl Anders Johansen fra Vindehelsing 3. Juli 1842 hos Peder Pedersen (kaldet Per Underofficer) i nuværende Oluf Larsens Gaard paa Uggeløse Mark. Den 10. Juli holdtes næste Møde hos Kristen Nielsen i Græsmarken (Niels Hansens Svigerfader), og her mødte Sognepræsten. Hr. Poulsen, tilligemed Sognefoged Peder Madsen og to Sogneforstandere Sognefogden erklærede Mødet for ulovligt, men derimod protesterede Forsamlingen. Da tiltalte Præsten med Bibelen i Haanden Mødets Ledere ud fra Romerbrevet 13:2: »Hvo, som sætter sig imod Øvrigheden, modstaar Guds Anordning; men de, som modstaar, skulle faa deres Dom.« Det hjalp imidlertid intet, og Præsten og hans Ledsagere fjernede sig, hvorefter Mødet fortsattes. Den 7de August var der Møde hos Rasmus Jensen paa Uggeløse Mark (Anton Nielsens Fædrenehjem), og her mødte Sognefogden paany efter Herredsfogdens Ordre og forbød Mødet, men uden Virkning. Man prædikede og sang, saa Sognefogden senere udtalte sig beundrende derom. Nu tiltalte saavel Skomager Sørensen som hans Medskyldige, og 2. Oktober 1843 idømtes de Bøder fra 120 ned til 4 Kroner. Disse betaltes imidlertid af Troesvennerne, og Møderne fortsattes hos forskellige i Græsmarken, under hvilke Johan Martin Johansen (kaldet Rostokkeren) kom til som Medleder. Hos Rasmus Jensen havde der atter været Møde, og da Pastor Poulsen var syg, sendte han Skolelærer Hammer, der paa hans Vegne skulde forbyde Mødet; men ham tog man intet Hensyn til. Der rejstes derpaa en ny Sag, der endte med en Bøde for Skomageren paa 120 Kroner. Dermed er hans Saga ude. Kongen benaadede ham paa Betingelse af, at han ikke c.tere holdt Møder udenfor sit Hjem. Han døde 1858.

Johan Martin Johansen, der senere boede i Huset ved »Rostokbanken«, rejste til Amerika.

